

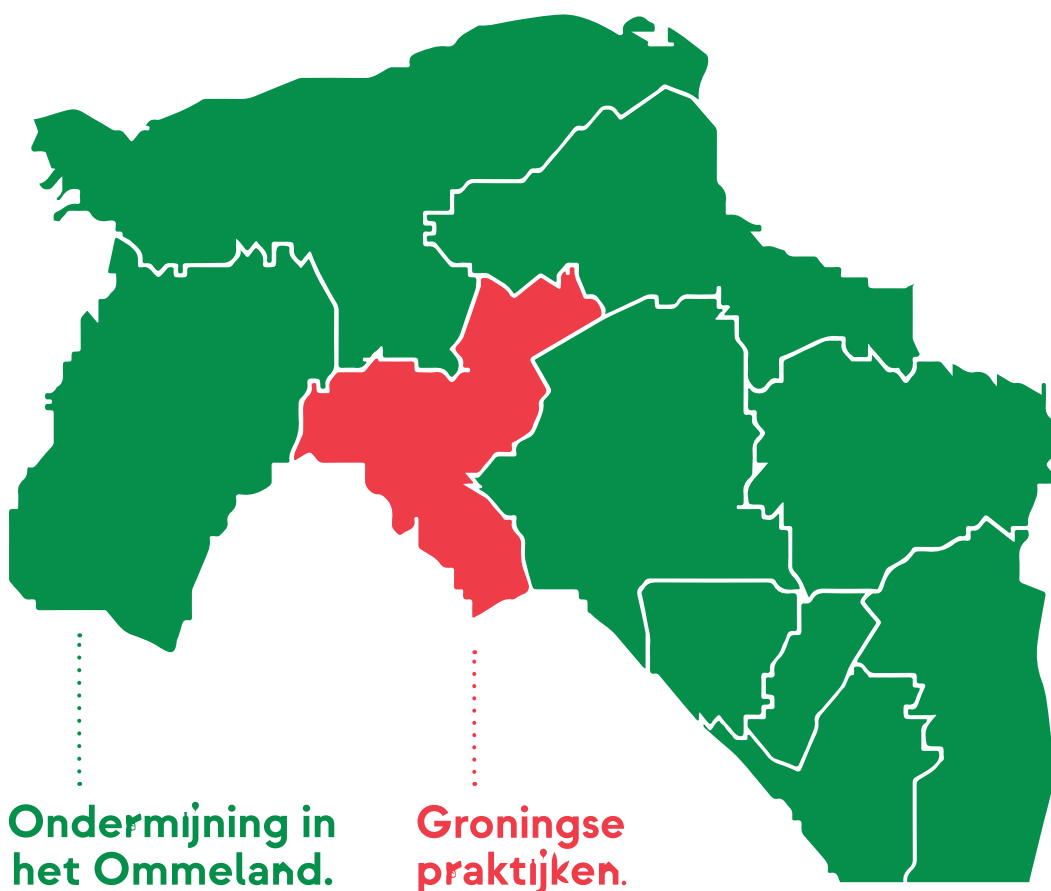
Ondermijning in het Ommeland.

Een analyse van (de gemeentelijke aanpak van)
ondermijning in negen Groningse gemeenten

Edward van der Torre
Pieter Tops
Menno van Duin
Titia Jongepier

2023

DE OMMELANDEN

Alle 9 deelnemende gemeenten

Eemsdelta

Stadskanaal

Het Hogeland

Veendam

Midden-Groningen

Westerkwartier

Oldambt

Westerwolde

Pekela

IN HOUDS OPGAVE

1. Inleiding 3

- 1.1 Onderzoeksvragen 3
- 1.2 Over ondermijning 4
- 1.3 Onderzoeksactiviteiten 5
- 1.4 Leeswijzer 6

2. Criminele kansen (1): een fysiek-sociale infrastructuur 7

- 2.1 Situationeel 8
 - 2.1.1 Dun bevolkt: veel anonieme (lint)dorpen en risicolocaties 8
 - 2.1.2 Fysieke infrastructuur: kansen voor georganiseerde (drugs) criminaliteit 10
- 2.2 De ongeloofwaardige Haagse overheid 16
- 2.3 Afsluiting 19

3. Criminele kansen (2): economische kwetsbaarheden 20

- 3.1 Te midden van probleemcumulatie: normalisatie van drugsgebruik 21
- 3.2 Economische achterstanden: criminele kansen 22
- 3.3 Risicobranches 23
- 3.4 Afsluiting 26

4. Ondermijnende praktijken (1): drugscriminaliteit 27

- 4.1 Drugsproductie: vertrouwd met hennep 28
- 4.2 Drugshandel: mobiel, klantgericht en grensoverschrijdend 34
- 4.3 Afsluiting 42

5. Ondermijnende praktijken (2): criminele veelzijdigheid 43

- 5.1 Vastgoed: lokale invloed en schade 44
- 5.2 Digitale criminaliteit 47
- 5.3 Tussen mensenhandel en misstanden 48
- 5.4 Overige ondermijning 50
- 5.5 Afsluiting 54

6. De gemeentelijke aanpak van ondermijning 55

- 6.1 De beleidscontext 56
- 6.2 Gemeentelijke veiligheidsorganisaties: dun bezet
 - 6.2.1 De OOV-organisaties
 - 6.2.2 De BOA-organisaties 59
- 6.3 Gemeentelijke veiligheidsorganisaties: grenzen en opdrachten 60
- 6.4 Afsluiting 63

7. Samenvatting: in antwoord op de onderzoeksvragen 64

- 7.1 Criminele gelegenheidsstructuren 65
- 7.2 Criminele praktijken 67
- 7.3 De bestuurlijke aanpak: een wereld te winnen !? 69
- 7.4 Aanbevelingen 70

Literatuur 72

Bijlage 1 – Drugslocaties 73

Colofon

IN LEI DING

1.1 Onderzoeksvragen

Dit rapport beschrijft en analyseert de (aanpak van) ondermijning in negen gemeenten in het Groningse Ommeland: Westerkwartier, Midden-Groningen, Veendam, Pekela, Stadskanaal, Oldambt, Westerwolde, Eemsdelta en Het Hogeland. Het is een vervolg en aanvulling op het rapport 'Groningse Praktijken' (Van der Torre en Tops, 2022), over de gemeente Groningen. Dit rapport over het Ommeland verschijnt op een kantelpunt. De (gemeentelijke) aanpak van ondermijning is, door de Groningse burgemeesters, op de agenda gezet. Dit vergt meer inzicht in de problematiek, al is op voorhand duidelijk dat versterkingen nodig

zijn qua beleid, organisatie en personele bezetting. Dit rapport maakt de balans op en formuleert aanbevelingen. Daartoe worden de volgende onderzoeksvragen beantwoord:

- 1. Wat zijn belangrijke criminele gelegenheidsstructuren en fenomenen in de provincie Groningen?**
- 2. Hoe geven de negen Groningse gemeenten in het Ommeland organisatorisch en inhoudelijk gestalte aan de aanpak van ondermijning?**
- 3. Welke aanbevelingen kunnen worden geformuleerd voor de gemeentelijke en integrale aanpak van ondermijning?**

Het begrip

Het vraagstuk van de georganiseerde criminaliteit staat sinds ongeveer 2010 stevig op de agenda van het lokaal bestuur, aanvankelijk vooral in grotere steden. 'Ondermijning' is de term die werd gebruikt. Dit begrip spreekt aan en leidt tegelijkertijd tot onduidelijkheid. Begripsverheldering is nodig. Ondermijning wordt, in het kort, door ons opgevat als schadelijke (lokale) effecten van georganiseerde criminaliteit. Omschrijvingen van het begrip georganiseerde criminaliteit bevatten doorgaans de volgende elementen: het gaat om groepen die gericht zijn op illegaal gewin, die stelselmatig delicten plegen met ernstige gevolgen voor de samenleving en die in staat zijn deze delicten met geweld of corruptie af te schermen (Fijnaut e.a., 1996). Inmiddels is de communis opinio dat de georganiseerdheid het best kan worden opgevat als een netwerk van groepen en groepjes, die allemaal hun specifieke plek hebben.

Ondermijning gaat over de schadelijke effecten van de georganiseerde criminaliteit op de samenleving. Zij tast de beoogde en legale werking van het samenlevingssysteem aan. Ondermijning is in die zin de georganiseerde criminaliteit dichtbij. Een belangrijk ondermijnend effect is dat georganiseerde criminaliteit te vaak loont en dat met (witgewassen) crimineel geld wordt geïnvesteerd in vastgoed en bedrijven. Dit kan resulteren in bewegingen van de 'onderwereld' naar de 'bovenwereld'. De criminele wereld lijkt aantrekkelijk vanwege het idee snel en gemakkelijk (veel) geld te kunnen verdienen. Dat is vaak schijn, want de criminele wereld is hard, met concurrentie, geweld en interne ongelijkheid. Criminele netwerken misbruiken afhankelijkheden van kwetsbare personen. In ruil voor woonruimte, drugs of schuldsanering worden bijvoorbeeld wederdiensten gevraagd, zoals drugshandel, het verrichten van (te) goedkope arbeid, meehelpen aan hennepcultuur of illegale prostitutie.

Het onderscheid tussen georganiseerde misdaad en ondermijning heeft praktische implicaties en draagt bij aan rolverduidelijking bij terugdringing van beide fenomenen. De aanpak van de georganiseerde misdaad is primair de taak van opsporingsdiensten zoals de politie, terwijl het reduceren van de

ondermijnende gevolgen met name de taak is van het openbaar bestuur. De burgemeester is in essentie geen crime fighter, maar verantwoordelijk voor het waarborgen van de veiligheid en integriteit van de samenleving. En dus voor het voorkomen en terugdringen van een gunstige voedingsbodem voor de georganiseerde misdaad. In de aanpak van ondermijning is samenspel tussen scholen, sociale wijkteams, jongerenwerk, reclassering, gemeentelijke handhaving, lokale politie (wijkpolitie en recherche) en justitie (inclusief rechtbanken) van groot belang.

Georganiseerde misdaad en ondermijning zijn twee zijden van dezelfde medaille. De ene heeft betrekking op de criminele activiteiten zelf, terwijl de ander gaat over de maatschappelijke effecten daarvan. Beide zijn onmisbaar. Een serieus bestuurlijk optreden tegen ondermijning kan niet bestaan zonder effectieve strafrechtelijke aanpak van criminele samenwerkingsverbanden; en visa versa. Ook de politie en het OM moeten dus hun verantwoordelijkheid nemen (en mogen daar ook op aangesproken worden).

De gemeentelijke aanpak: ontwikkelingen

De aanpak van ondermijning is een bredere activiteit dan de terugdringing van georganiseerde misdaad als zodanig. Dat laatste is, zoals gezegd, vooral de taak van de justitiële keten (in het bijzonder de politie en het OM), die daarvoor bijzondere opsporingsbevoegdheden hebben gekregen, zoals bijvoorbeeld stelselmatige observatie en infiltratie. Zij kunnen die activiteiten ondernemen in de context van een strafrechtelijk regime.

De aanpak van ondermijning is vooral een bestuursrechtelijke en bestuurlijke activiteit. Zij behelst naast het gebruik van specifieke bestuurlijke instrumenten (zoals de wet Bibob, artikel 13b Opiumwet en de APV), vooral ook het inzetten van toezicht, controle en handhaving en de actieve ontwikkeling van preventief beleid, zowel in algemene zin (bijvoorbeeld via sociaal beleid) als meer specifiek (bijvoorbeeld gericht op ontmoediging van drugsgebruik).

De bestuurlijke aanpak van de georganiseerde criminaliteit heeft sinds het begin van deze eeuw belangrijke ontwikkelingen doorgemaakt. De eerste stap bestond uit het tegengaan van misbruik door criminele organisaties

van bestuurlijke diensten. Daartoe werd in 2003 de Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (BIBOB) ingesteld. Doel is dat gemeenten en andere bestuursorganen de integriteit toetsen van bijvoorbeeld aanvragers van vergunningen en subsidies. In eerste instantie door zelf onderzoek te doen en om bij twijfel daarna het landelijk bureau BIBOB te kunnen inschakelen. Ook artikel 13b van de Opiumwet, gericht op het tegengaan van gebruik van panden voor illegale drugsactiviteiten, stamt uit deze tijd.

De tweede stap bestond uit het bij elkaar brengen van vertegenwoordigers van politie, Openbaar Ministerie (OM), belastingdienst (FIOD), gemeenten en andere organisaties in zogenoemde Regionale Informatie en Expertise Centra (verder: RIEC). In de kern functioneren deze RIEC's op basis van een convenant dat de aangesloten organisaties in staat stelt onderling informatie uit te wisselen en op basis daarvan gemeenschappelijke actie te ondernemen.

De derde stap bestaat uit de ontwikkeling van een brede aanpak van ondermijning binnen een gemeente. Zo'n aanpak bestaat niet alleen uit de inzet van controlerende instrumenten (zoals artikel 13b Opiumwet of de Wet BIBOB) en is ook niet alleen de verantwoordelijkheid van de afdeling veiligheid. Het betreft een gemeente-brede inzet, waarbij de inzet van toezicht, handhaving en controle van cruciaal belang is (via boa's en anderen). Maar ook andere onderdelen van een gemeentebestuur, zoals bijvoorbeeld de afdelingen bevolking (in- en uitschrijving BPR), sociale zaken (uitkeringen, sociaal beleid), onderwijs (startkwalificaties), economie (werk) en wonen (vastgoed) kunnen een belangrijke rol spelen. Deze gemeente-brede aanpak is inmiddels in veel gemeenten in gang gezet.

In een aantal gemeenten is daar nog een vierde stap aan toegevoegd, een maatschappelijke component gericht op publiek-publieke samenwerking (bijvoorbeeld met woningcorporaties, scholen en welzijnsorganisaties), op publiek-private samenwerking (met bedrijven of brancheorganisaties) of op betrokkenheid van burgers (bijvoorbeeld via meldingen, al dan niet via Meld Misdaad Anoniem).

In een aantal gemeenten zijn ook stappen gezet gericht op ontmoediging van drugs- (en alcohol-)gebruik. In feite gaat het daarbij om de ontwikkeling van een gemeentebrede

coalitie tegen de ondermijnende effecten van georganiseerde misdaad. Soms wordt in dit verband wel gesproken over realisering van een 'weerbare samenleving'.

Deze activiteiten vergen inspanningen van gemeenten. Voor een deel kan daarbij aangesloten op reguliere activiteiten binnen een gemeente. Daarnaast kan een belangrijk deel van de ondermijningsactiviteiten in regionaal verband georganiseerd worden, ondersteund door het RIECNoord-Nederland. Daardoor kan van bestaande expertise en activiteiten gebruik gemaakt worden en bovendien heeft aanpak van ondermijning in één gemeente maar betrekkelijke zin. In enkele provincies heeft dat geleid tot de formulering van gezamenlijke bestuurlijke normen voor de aanpak van ondermijning (bijvoorbeeld in Noord-Brabant en Flevoland). Soms zal ook extra inspanning en menskracht in afzonderlijke gemeenten georganiseerd moeten worden. We komen daar aan het eind van ons rapport op terug.

1.3 Onderzoeksactiviteiten

We hebben de volgende onderzoeksactiviteiten verricht om de geformuleerde vragen te beantwoorden:

- 🕒 Interviews met negen burgemeesters.
- 🕒 Eén of twee (aansluitende) groepsinterviews met OOV-ambtenaren, één of twee BOA's en andere ambtenaren die door hun functie (b.v. actief bij burgerzaken, vergunningverlening, vastgoed of sociale recherche) zicht hebben op ondermijning en/of een rol hebben bij de aanpak daarvan. We spraken in totaal met 52 gemeenteambtenaren. Dit was als volgt verdeeld over de gemeenten: Westerkwartier (7); Midden-Groningen (7); Veendam (3); Pekela (3); Stadskanaal (6); Oldambt (6); Westerwolde (4); Eemsdelta (7) en Het Hogeland (9).
- 🕒 Een interview met de gebiedsofficier van justitie.
- 🕒 Een interview met twee RIEC-medewerkers.
- 🕒 Vier groepsinterviews bij vier basisteams van de politie, waarbij we in totaal 23 politiemensen spraken.

Dit was als volgt verdeeld over de basisteams: Westerkwartier (6); Ommelanden Midden (6); Ommelanden Oost (4); en Ommelanden Noord (7).

- ⊙ In het basisteam Ommelanden Noord is met politiemensen een bezoek gebracht aan verschillende locaties, waaronder drie zeehavens (Lauwersoog, Eemshaven en Delfzijl), twee AZC-locaties, enkele bedrijfslocaties en een probleemwijk in Delfzijl.
- ⊙ Een groepsinterview met zes medewerkers van de districtsrecherche.
- ⊙ Voorts is een interview afgenomen van een medewerker van het Grensoverschrijdend Politieteam, een medewerker van de Dienst Regionale Informatieorganisatie van de politie en van een onafhankelijke expert. Ook is kort gesproken met een COA-medewerker, met de havenmeester (Groningen Seaports) en met twee ambtenaren van de provincie Groningen.
- ⊙ Op een selectie van locaties die in de interviews werden benoemd vanwege ondermijnende praktijken is door tenminste één onderzoeker (kort) geobserveerd, om een beeld te krijgen van de omgeving waarover respondenten spraken. Om een idee te krijgen van het werkgebied is door het gebied gereden, gefietst en in grotere kernen gewandeld.
- ⊙ De politie heeft informatie verstrekt over geregistreerde drugscriminaliteit en we hebben gebruikgemaakt van openbare informatie van het project Zicht op Ondermijning.
- ⊙ We hebben een abonnement genomen op het Dagblad van het Noorden. Dit leverde veel interessante (premium) artikelen op. Voor een deel worden die als bron vermeld in het rapport. Voor een ander deel was het nuttig om te lezen, ook als het niet (in directe zin) over criminaliteit ging, om op die manier beeld en 'gevoel' te krijgen bij het Groningse Ommeland.
- ⊙ Een concepttekst van dit rapport is, ter controle op feitelijke onjuistheden, voorgelegd aan de negen gemeenten, justitie, politie en het RIEC.

De beschrijving van ondermijning is met name gebaseerd op informatie en inschattingen van respondenten, in het bijzonder professionals die werken in het veiligheidsdomein en in het ambtelijk apparaat. De door respondenten verstrekte informatie is deels gebaseerd op strafrechtelijke of bestuurlijke dossiers en/of op concrete ervaringen bij controles of bij sociaal-preventieve inspanningen. We hebben geen dossiers bestudeerd. Daarnaast baseren onze respondenten zich op subjectieve aanwijzingen, vermoedens of verdenkingen. Hoewel het gaat om professionals met veel materie- en locatiekennis, verstrekten ze ook informatie over mogelijke criminaliteit die niet is bewezen. Zo dient de tekst dus steeds te worden gelezen, namelijk als een weergave van professionele ervaringen, inzichten en inschattingen wat betreft georganiseerde criminaliteit en ondermijning. Daarnaast vertelden respondenten over criminele kansen. Dit was relevant, want die kansen bestaan onder meer vanwege het uitgestrekte gebied en het bescheiden niveau van toezicht, controle en handhaving. Respondenten zijn uiteraard ook bevraagd over de beleidsmatige gang van zaken.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 en 3 presenteren en analyseren de criminele gelegenheidsstructuren. In hoofdstuk 4 en 5 worden criminele praktijken beschreven: eerst de drugscriminaliteit en daarna andere criminaliteit. Hoofdstuk 6 analyseert de gemeentelijke veiligheidsorganisatie en in het bijzonder de gemeentelijke aanpak van ondermijning. Hoofdstuk 7 beantwoordt de onderzoeksvragen en kan worden gelezen als samenvatting.

**CRIMINELE
KANSEN**

**EEN
FYSIEK
SOCIALE
INFRA
STRUC
TUUR**

2

Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de criminele gelegenheidsstructuren in het Groningse Ommeland voor zover die schuilen in fysieke kenmerken ('situationele factoren') en in de afstand tussen de lokale bevolking en de (vooral Haagse) overheid. Die analyse ligt deels in het verlengde van het rapport over de gemeente Groningen. Daarbij werd namelijk duidelijk dat een categorie criminelen niet alleen actief is in de stad, maar ook elders in de provincie. Het omvangrijke buitengebied biedt criminele kansen vanwege anonimiteit, havens, bedrijventerreinen, goedkoop vastgoed en (beschikbaar) agrarisch vastgoed. En dit alles in de nabijheid van illegale drugsmarkten in Duitsland en Scandinavië. Toch zijn dergelijke fysieke kenmerken en omstandigheden niet het belangrijkste waarover onze respondenten vertelden. Ze benadrukten de diepe kloof - een waardenconflict - tussen het sociaaleconomisch kwetsbare Groningse platteland en de Haagse overheid. Paragraaf 2.1 gaat in op de situationele kenmerken, met bijzondere aandacht voor de ruimte en anonimiteit die worden benut door criminelen. Paragraaf 2.2 gaat over de (groeierende) criminele kansen vanwege de ongeloofwaardigheid van de (Haagse) overheid op het Groningse platteland.

2.1 Situationeel

2.1.1 Dunbevolkt: veel anonieme (lint)dorpen en risicolocaties

Het Groningse Ommeland is dunbevolkt, met ruim 350.000 inwoners op een oppervlakte van ongeveer 2.700 vierkante kilometer. Het Ommeland telt meer dan tweehonderd dorpskernen, vaak 'lintdorpen', die deels hun eigen signatuur en historie hebben. Al die kernen liggen, na een reeks gemeentelijke fusies, in negen gemeenten. De namen van de gemeenten spreken minder tot de verbeelding dan die van de voormalige gemeenten of dan de grootste kernen. Twee gemeenten tellen meer dan 50.000 inwoners. Het betreft gemeenten die tegen de gemeente Groningen aan liggen, namelijk Westerkwartier (ruim 64.000 inwoners, met 41 kernen) en Midden-Groningen: ruim 60.000 inwoners en met 25 kernen, waarvan Hoogezand verreweg de meeste inwoners telt (ongeveer

22.000). Gemeente Het Hogeland omvat de voormalige gemeenten Bedum, Eemsmond, De Marne en Winsum. Het telt ongeveer 48.000 inwoners en 51 kernen. Buurgemeente Eemsdelta, ontstaan na de fusie van Delfzijl, Appingedam en Loppersum, heeft ruim 45.000 inwoners en telt 32 kernen. Gemeente Oldambt is een samenvoeging van Scheemda, Winschoten en Reiderland, met ruim 38.000 inwoners en 15 kernen. Binnen Oldambt bestaat een groot verschil tussen de kernen (Winschoten-Heiligerlee-Scheemda) en de zogenoemde 'Graanrepubliek' met de polders richting het kustgebied van de Dollard. Gemeente Stadskanaal telt ongeveer 32.000 inwoners en (minimaal) 24 kernen. Gemeente Veendam telt ongeveer 28.000 inwoners en heeft, als het oude centrum van de zogenoemde Veenkoloniën, een stedelijk karakter. Het wordt ook wel Parkstad genoemd. Veendam heeft veel winkelloppervlakte en telt vier wijken. De gemeente Pekela telt ruim 12.000 inwoners en bestaat uit twee hoofdkernen, namelijk Oude Pekela en Nieuwe Pekela. Tot slot heeft gemeente Westerwolde (een fusie van Bellingwedde met Vlagtwedde) ruim 26.000 inwoners, met 21 kernen. Ter Apel telt een COA-voorziening met 2.000 plaatsen die onder andere fungeert als Centrale ontvangstlocatie.

Het dunbevolkte, omvangrijke en versnipperde karakter van het Groningse Ommeland heeft vergaande gevolgen voor de criminele kansen, want dit bemoeilijkt de aanpak van ondermijning in hoge mate. Dit komt door de volgende omstandigheden:

● De afwezige overheid.

De dunne bevolkingsdichtheid heeft ongunstige effecten op de verdeling van budget en personeel over politie en gemeenten, omdat deze in de kern wordt gebaseerd op het inwonertal. Een wel erg 'slank' gemeentelijk en politieapparaat dient dus te handhaven in een lastige fysieke omgeving. In het overgrote deel van de dorpen en onbebouwde gebieden is de politie fysiek afwezig of hooguit kortdurend aanwezig: "Er rijdt een politieauto door het dorp, op weg naar iets". Overtredingen en (ook ernstige) strafbare feiten worden zelden opgemerkt door overheidsfunctionarissen. Bijvoorbeeld een vechtpartij of grove verkeersovertreding. Georganiseerde misdaad valt nog minder op, omdat deze wordt afgeschermd.

Criminelen zien - in al die dorpen en op de talrijke risicolocaties - politieauto's vaak 'van ver' aankomen. Als er iets valt te verbergen, is daar doorgaans alle tijd voor. Als een politieauto (vanuit het Oosten) bijvoorbeeld de invalsweg oprijdt naar de haven in Lauwersoog, duurt het nog ruim tien minuten voordat deze daar arriveert. Zie verder paragraaf 2.2.

☉ **Afwezige overheid: een rem op meldingen.**

Bewoners voelen zich door de afwezigheid van de overheid (gemeente, politie) op zichzelf aangewezen. Dit is - nog los van drempels om meldingen te doen over 'bekenden' - een rem op het melden van overtredingen of strafbare feiten bij politie of gemeente. Campagnes 'om te melden' werken nauwelijks, zo wordt geconstateerd. Het lijkt noodzakelijk dat de overheid via persoonlijke contacten informatie ophaalt, maar dat loopt dan weer vast door de ongelukkige verhouding tussen de personele sterkte en het oppervlakte. Veel bewoners voelen zich in de steek gelaten en zelfs belazerd door de Haagse overheid. Zelfredzaamheid is daarom nodig. In steeds bredere kring ontstaat acceptatie voor overtredingen of strafbare feiten. Ook dit is een rem op meldingen. Zie verder paragraaf 2.2.

☉ **Ook de wijkagent staat op afstand.**

De norm van 1 wijkagent op 5.000 inwoners is bedoeld als garantie voor de lokale aanwezigheid van de politie: 'kennen en gekend worden'. Die norm houdt echter geen rekening met uitgestrekte lintdorpen, waarbij veel dorpen (beduidend) minder dan duizend inwoners tellen. Ze liggen ook nog eens tamelijk ver van elkaar. Zelfs als de norm wordt gehaald dat de wijkagent 80 procent van de tijd in zijn of haar werkgebied is, is het moeilijker om een sociaal netwerk op te bouwen dan in een dichtbebouwd gebied, met sleutelfiguren en geijkte ontmoetingsplekken. Zogenoemde 'drankketen' zijn belangrijke ontmoetingsplekken in het buitengebied en die zijn niet (vrij) toegankelijk voor professionals. Hier komt bij dat Groningse dorpen veel gesloten gemeenschappen kennen, aldus onze respondenten. Daar krijgt de (vaak afwezige) wijkagent niet zoveel te horen.

☉ **Terughoudendheid bij controles en mogelijke aanhoudingen.**

Politie-eenheden die per auto surveilleren, zijn

- zeker in de avond of nacht - terughoudend om verdachte auto's te controleren. Een eventuele aanhouding veroorzaakt al snel problemen qua capaciteit en logistiek. Dergelijke eenheden zijn schaars: doorgaans zijn er op die tijden twee of maximaal drie eenheden beschikbaar per basisteam. Bij een aanhouding is één eenheid (twee agenten) langdurig 'van straat', al snel ongeveer twee uren: vanwege de route naar het arrestantenverblijf en vanwege 'papierwerk'. De consequentie is dat er dan tijdelijk geen snelle back up is voor collega-agenten. Het vergt een afweging of een aanhouding dat (risico) waard is. Indien meerdere arrestanten worden gemaakt, dient er bovendien mogelijk een politieauto bij te komen voor het arrestantenvervoer. Criminelen hebben inmiddels gemerkt dat de kans op een aanhouding gering is in het Groningse Ommeland. Niet alleen bij (opzichtige) drugshandel, maar ook bij geweld of bedreigingen in horeca.

☉ **Streken die in de nacht of avond (liever) worden gemeden.**

Om zo nodig te kunnen voorzien in tijdige back up van collega-agenten, rijden politie-eenheden in de avond of nacht liever niet naar het 'uiteinde' van hun werkgebied. Dit betekent dat er op die tijden gebieden zijn waar niet of nauwelijks wordt gesurveilleerd. Bijvoorbeeld de 'westkant' van het werkgebied van Ommelanden Noord. Dat is net wel een streek met risicolocaties qua ondermijning, namelijk een zeehaven (Lauwersoog), jachthavens, campings en opvanglocaties van vluchtelingen.

☉ **Criminele netwerken: locatiekennis en zwijgzaamheid.**

Lokale criminelen beschikken in het Ommeland over het grote voordeel dat ze de omgeving op hun duimpje kennen. De lange wegen en talloze weggetjes zijn ideaal voor (drugs)criminelen. Het valt op als ze worden achtervolgd (door politie of ripdealers) en er zijn - met name in het donker (zeker als er nauwelijks of geen lantaarnpalen staan) - locaties waar criminelen over zijwegen gemakkelijk kunnen ontkomen. Indien criminelen in konvooi rijden bij het smokkelen van verboden of gesloten goederen, kunnen verkenners tijdig waarschuwen. Politieagenten vertellen over mislukte achtervolgingen of zoektochten op de weg. Zelfs verdachten op een trekker kunnen zich, over zijwegen, in enkele minuten onvindbaar maken.

Hier komt bij dat er tal van dorpen zijn met een gesloten cultuur: gemeenteambtenaren of politiemensen krijgen zelden criminele informatie. Angst of bedreiging kunnen daarbij een rol spelen.

Het Ommeland is dus anoniem. Dat is een stimulans voor de georganiseerde criminaliteit, want afscherming is een basiskenmerk van dergelijke misdaad. Op het Groningse platteland gaat dit bijna vanzelf. Netwerkjes van lokale criminelen krijgen veel ruimte geboden: “Wie wordt gepakt, is een beetje dom”. Er zijn veel afgelegen of gemakkelijk af te schermen gebouwen en locaties. Het gaat om boerderijen, loodsen en schuren op het platteland en in mindere mate om woningen in de kernen.

Ook twee geijkte risicolocaties zijn in veel opzichten anoniem, namelijk bedrijventerreinen en recreatieparken. Op deze locaties komen weinig politiemensen, gemeenteambtenaren of andere publieke professionals: nauwelijks voor toezicht, nog minder voor controle en zelden om te handhaven. Vaak ontbreekt cameratoezicht. Toch tellen de bedrijventerreinen bedrijven uit risicobranches, zoals de autosector, logistieke bedrijven, koeriersbedrijven, groothandels, meubelzaken, maritieme bedrijven en soms horeca of sportscholen. Deze panden lenen zich voor criminele ontmoetingen, voor (verborgen) drugsproductie en voor opslag en vervoer van illegale goederen en producten. Het betreft drugs, maar ook illegale sigaretten of illegaal vuurwerk. Het zijn toegankelijke sectoren waarin veel geld omgaat. Sommige gemeenten tellen disproportioneel veel autobedrijven. Zie paragraaf 2.3 voor een analyse van risicobranches in het Ommeland.

Respondenten en observaties wijzen op incongruenties op bedrijventerreinen: gedragingen en omstandigheden die indicaties (lijken te) bevatten voor illegale praktijken. Het betreft:

- ⊙ Bedrijfspanden die beter worden beveiligd dan past bij legale praktijken, bijvoorbeeld hoge en/of dubbele hekken, mogelijk inclusief tamelijk recent geplaatst hekwerk.
- ⊙ Panden die (lange tijd) leeg staan en niet worden verhuurd, soms nadat er al eens drugsproductie is geconstateerd of daaromtrent meldingen zijn gedaan.

- ⊙ Weinig mutaties in de winkelvoorraad, zoals bedrijven met lange tijd hetzelfde aanbod van auto's.
- ⊙ Bedrijven met een klantvriendelijke uitstraling, kennelijk niet gericht op het werven en ontvangen van cliënten. Mogelijk in combinatie met ongebruikelijke en onvoorspelbare openingstijden en niet-actuele en rommelige websites, terwijl een goede website (in die branches) een logisch onderdeel is van de bedrijfsvoering.
- ⊙ Bedrijven met onder andere klanten ‘van buitenaf’, terwijl ze gewone producten verkopen, waardoor er geen klantvoordeel is om een lange reisafstand af te leggen.

Wat voor bedrijventerreinen geldt, gaat in veel opzichten ook op voor Groningse recreatieparken: weinig overheidstoezicht, veel anonimiteit en aantrekkelijke locaties voor criminelen. De gang van zaken op Groningse recreatieparken is een blinde vlek, in die zin dat onze respondenten er geen (goed) zicht op hebben. Er kan (veel) geld worden verdiend met het uitermate sober huisvesten van arbeidsmigranten. Mogelijk staat hun baan op het spel als ze de woonruimte niet accepteren. Recreatieparken lenen zich voor witwassen, onder meer omdat de huur contant kan worden betaald. Vervallen parken kunnen een vluchtheuvel worden voor kansarmen die geen andere woning kunnen vinden en voor criminelen die onder de radar willen blijven. Investerings met misdaadgeld in parken zijn ook een optie: in vervallen parken en in het topsegment (vgl. Van der Torre en Spoorendonk, 2020). In hoeverre dergelijke praktijken zich voordoen in het Ommeland, is niet in beeld. Het RIEC heeft recent wel een analyse gemaakt van (de huisvesting van arbeidsmigranten op) Drentse recreatieparken.

2.1.2

Fysieke infrastructuur: kansen voor georganiseerde (drugs)criminaliteit

Groningen is dunbevolkt. Tegelijkertijd telt de provincie een omvangrijke regionale infrastructuur die resulteert in massale stromen van goederen en personen. Het Ommeland heeft een lange grens met Duitsland en kent - door verbindingen met het Verenigd Koninkrijk via zeehavens - een

EUbuitengrens. De zeehavens en de goede ontsluiting over weg, water, spoor en door de lucht zijn een sub-infrastructuur met economische opbrengsten en mogelijkheden. Wat voor Nederland geldt, geldt evengoed voor het Groningse Ommeland: de criminele drugsindustrie lift mee op het gebruik van de uitstekende fysieke infrastructuur. Dit is een belangrijke deelverklaring voor de disproportioneel hoge drugscriminaliteit in Nederland (Noordanus e.a., 2020). Gevoed door de Hollandse handelsgeest, wordt het massale handelsverkeer - tot voor kort zelfs op de geijkte mainports, zoals Schiphol en de zeehavens in Rotterdam en Vlissingen - mondjesmaat gecontroleerd bij binnenkomende personen en/of vracht. Uitgaand verkeer wordt minder gecontroleerd. En het goederen- en personenverkeer binnen de EU nóg minder, terwijl er massaal intern EUgoederenverkeer is: vanuit en (terug) naar Nederland, ook via periodieke pendeldiensten.

Nederlandse drugscriminelen zijn binnen de EU de belangrijkste producenten, handelaren en doorvoerders van drugs. Ons land is dé logistieke draaischijf van de drugsllogistiek in Europa (Noordanus e.a., 2020).

Met een omweg biedt het bovenstaande criminele kansen in het Ommeland, al is het maar omdat (op de internationale markt actieve) tussenhandelaren veel betalen voor lokaal of regionaal geproduceerde drugs. De volgende Groningse situationele omstandigheden resulteren in criminele (drugs)kansen:

- A. Over de weg: anoniem, goed bereikbaar en een lange grens**
- B. Over het spoor: (drugs)verkeer tussen stad, platteland en Duitsland**
- C. Over het water: een blinde vlek**
- D. Door de lucht: enkele drugsvondsten en arrestaties**
- E. In het buitengebied: afgeschermd (agrarisch) vastgoed**

Ad a.) Over de weg: anoniem, goed bereikbaar en een lange grens

De gemeente Groningen en omliggende gemeenten zijn goed bereikbaar vanuit of via Assen (over de A28) en Heerenveen (over de A7). De A7 is de belangrijkste verkeersader in de provincie, als verbinding tussen de gemeente Groningen en

Duitsland, langs Kolham, Foxhol, Hoogezand, Sappemeer, Zuidbroek, Winschoten en Bad Nieuweschan. Langs die A7 liggen anonieme bedrijventerreinen, boerderijen en loodsen, net als parkeerplaatsen, tankstations of fastfoodrestaurants. Het Ommeland telt ook een netwerk van n-wegen en doorgangswegen, met als belangrijke routes: de N33 (van Assen, via Veendam naar Eemshaven); de N46 (van Groningen naar Eemshaven); de N360 (van Groningen naar Delfzijl); de N361 en N363 (centrale wegen in Noord-Groningen, met een verbinding naar Groningen); en de N355 (tussen Groningen en Friesland). De lokale reistijden zijn al met al kort (weinig file), de reisbewegingen vallen niet snel op en het wegennet verbindt al die anonieme lintdorpen, bedrijventerreinen en agrarische objecten met elkaar. Dit is een gelegenheidsstructuur voor drugshandel en -transport. Respondenten weten dat deze infrastructuur op vijf manieren wordt benut:

- ⊙ Lokale of regionale mobiele drughandelaren die hoogfrequent leveren op bestelling. Zie verder hoofdstuk 4.
- ⊙ De frequente handel tussen mobiele drugsdealers uit Nederland en Duitse drugsklanten die hen tegemoet reizen. Hierbij kan geprofiteerd worden van de lange grens tussen Oost-Groningen en Duitsland. Er wordt in de omgeving van de grens drugs overhandigd: voornamelijk kleinschalige handel (per transactie) of tussenhandel. Het kan een categorie drugshandelaren weinig schelen dat hun verkeersgedrag opvalt: op en neer rijden, verkeersovertredingen, wachten en voortdurend actief op sociale media (b.v. bij een tankstation of op een parkeerplaats) en 'aan het werk' op niet-reguliere tijden. Ze rijden in een niet-goedkope (en soms dure) auto, al wekt hun gedrag de indruk dat ze geen reguliere baan hebben.
- ⊙ Experts (bij de politie) wijzen op export van grote partijen drugs over de weg naar (het achterland van) Duitsland en Scandinavië. Deze route is ook geschikt voor de import van illegaal vuurwerk. Net als voor de export van gestolen goederen, zoals auto's of fietsen.
- ⊙ De A28 en A7 verbinden Groningen met (criminele netwerken of contacten) in de Randstad. Er worden ten behoeve van de

lokale en regionale drugshandel partijen (ingevoerde) drugs vanuit de Randstad naar Groningen gebracht. Een crimineel netwerk zorgt bijvoorbeeld dat op die route ANPR-camera's worden gemeden.¹

- ⊙ Er zijn rondom de grens risicovoorzieningen gevestigd, zoals casino's en prostitutiebedrijven. Respondenten constateren dat dit criminelen de mogelijkheid geeft om geld wit te wassen en om elkaar te ontmoeten.

Ad b.) Over het spoor: (drugs)verkeer tussen stad, Ommeland en Duitsland

Een spoorverbinding, dwars door Oost-Groningen, verbindt de gemeente Groningen met Weener en Leer in Duitsland. Ook lopen er twee lijnen door Noord-Groningen, richting Eemshaven en Delfzijl. Het spoor levert 'drugsverkeer' op. Drugshandelaren gebruiken (ultrakorte ritjes met) de trein om drugs te verkopen aan drugsklanten, ook uit Duitsland. Er worden of werden ook grotere partijen drugs in de trein verstoppt en zo naar Duitsland uitgevoerd. Zie verder hoofdstuk 4.

Per trein worden containers en goederen vervoerd: vanuit Rotterdam naar de zogenoemde 'Railport Groningen' in Veendam. Het Railport is een logistieke hub tussen mainports in de Randstad - namelijk in Rotterdam, Amsterdam en Antwerpen - en Duitsland, waaronder Bremen en Hamburg. Deze spoor-routes verbinden dus havens waar veel drugs de EU-grens passeert met Duitsland. Dit lijkt - mede vanwege het lage niveau van controle en beveiliging - geschikt voor georganiseerde drugscriminaliteit, al weet geen respondent of dit gebeurt en welke rol de locatie in Veendam daarbij speelt. Railport Groningen maakt, hoe het ook zij, deel uit van de Groningse logistieke functies: "Together with Groningen's sea ports - Eemshaven and Delfzijl - and the city of Groningen itself, Groningen Railport provides a complete northern logistics system."²

Ad c.) Over het water: een blinde vlek

Het Groningse Ommeland telt drie zeehavens. Die zijn gelegen in het werkgebied van basisteam Ommelanden-Noord, verdeeld over de gemeenten Het Hogeland (Lauwersoog en Eemshaven) en Eemsdelta (Delfzijl). Struiksma e.a. (2020) constateren dat de publiek-private beveiligingsorganisatie en de fysieke beveiliging in deze zeehavens weinig om het lijf hebben. Het is geen probleem (open toegang tot Lauwersoog) of - zeker afgezet tegen grotere zeehavens (mainports) in Nederland - tamelijk eenvoudig om de haventerreinen te betreden. De onderzoekers wijzen op een vicieuze cirkel. Er zijn weinig controles en daardoor ligt er weinig informatie over criminaliteit op tafel als basis voor gerichte acties, controles of opsporingsonderzoeken die inzicht verschaffen in de havencriminaliteit (Struiksma e.a., 2020). Zo ontstaat een criminele achterdeur. Als in mainports wordt geïnvesteerd in de veiligheidsorganisatie, zijn de Groningse zeehavens een alternatief.

Journalist Michel Maas verdiepte zich in Nederlandse vissershavens.³ Maas wijst op dezelfde beleidsmatige cirkelbeweging.⁴ Hij brengt in Harlingen een bezoek aan de "voltallige kustbewaking van de Waddenzee, Groningen en Friesland", namelijk "een boot, een auto en vijf mannen". De kustbewakers zijn cynisch: "Dit is het lek van Schengen", want "onze laatste vangst was in 2014 en dat is een cirkel: we vangen niets dus is er niets". In 2016 is het grote patrouilleschip RV-180 Glinder wegbezuinigd. Dat schip bewaakte 24/7 de kust, in ploegendienst, in samenspel tussen douane, KMar en politie. Op het achterdek lag een RHIB-boot⁵ die, zo nodig, kon worden ingezet. Nu rest alleen zo'n RHIB-boot, met louter werkuren van negen tot vijf. Tenzij het te hard waait, want zo'n boot is bij slecht weer een soort dobbertje. Informatieverzameling bij de bron, in gesprek met schippers en bemanningsleden, is bovendien niet te doen. De zwijgzaamheid is chronisch.

Lauwersoog ligt op de grens met Friesland en is in de kern een vissershaven, waar kotters aanmeren van vissers uit onder andere Urk en

1 ANPR is automatische kentekenplaatherkenning. De afkorting ANPR staat voor de Engelse term Automatic Number Plate Recognition. Een speciale camera met ANPR-techniek leest kentekens van voorbijrijdende voertuigen.

2 Bron: <https://www.groningen-railport.com/>

3 Twee zaken worden steeds genoemd in het debat over smokkel met kotters. Ten eerste de Urkse kotter Z181 die in Harlingen werd betrapt met 261 kilo cocaïne, hoogstwaarschijnlijk in opdracht van de 'mocromaffia' opgevestigd, nadat het door een Zuid-Amerikaans containerschip. Ten tweede de HD22 uit Den Helder, met circa 700 kilo cocaïne aan boord.

4 Bron: M. Maas, Zo brengen smokkelaars op hun viskotters cocaïne en hasj de havens van Delfzijl en Lauwersoog binnen.

En de douane maakt geen schijn van kans, Dagblad van het Noorden, 27 november 2021.

5 Een kleine, snelle en wendbare boot.

Zoutkamp. Het dorp Zoutkamp is over het water bereikbaar. Ook daar worden kotters aangelegd, op korte afstand van de bewoonde wereld.

Kort achter de zeehaven ligt een jachthaven, met toegang tot de zee. Ook aan het aangrenzende Lauwersmeer liggen jachthavens. De haven en de directe omgeving tellen horecazaken, campings en een terrein met een groot aantal garageboxen. Ook in Delfzijl meren kotters aan. Journalist Maas concludeert dat de criminele kansen in Lauwersoog en Delfzijl fors zijn: “Zo brengen smokkelaars op hun viskotters cocaïne en hasj de havens van Delfzijl en Lauwersoog binnen. De douane maakt geen schijn van kans”. Respondenten en bronnen wijzen op de volgende criminele kansen:

- ⊙ Het is eenvoudig om, verstoppt tussen de vis, drugs van boord te halen en af te voeren of op te slaan. We observeren hoe in Lauwersoog vis-kratten van een kotter direct en in zeer korte tijd in een vrachtwagen worden gehesen. In Zoutkamp liggen de kotters pal naast enkele gebouwen.
- ⊙ Het is eenvoudig om een grote RHIB-boot aan te leggen op een dijk rondom de haven van Lauwersoog, want daar zijn geen woningen en het is in de nacht verlaten. Een auto kan parkeren op de dijk, waardoor een drugsoverdracht eenvoudig valt af te schermen.
- ⊙ In de avond en nacht (zeker als het donker is⁶) is dit gebied door de overheid verlaten (zie 2.1.1). Criminelen hebben vrij spel.
- ⊙ Kotters kunnen niet alleen drugs opvissen uit zee. Ze kunnen ook drugs exporteren naar Scandinavië.
- ⊙ Potentiële smokkelaars zijn niet alleen schippers die eigenaar zijn van een kotter, maar ook bemanningsleden en schippers op andermans kotter.
- ⊙ De bemanningen van de kotters die gebruikmaken van Lauwersoog zijn afkomstig uit hechte en gesloten gemeenschappen, namelijk uit Zoutkamp, Anjum (vlakbij Lauwersoog, in

Friesland) en Urk. Er wordt niet met de overheid gesproken. Er bestaat een diepe afkeer van de overheid, onder meer omdat (Europees) beleid en de gas- en olieprijs het economische bestaansrecht (en daarmee de manier van leven) ernstig bedreigen.

- ⊙ Er zou angst bestaan voor criminele opdrachtgevers: zware criminelen die grof geweld gebruiken als met de overheid wordt gesproken. Een oude schipper en smokkelaar, geïnterviewd door journalist De Haas, is helder over de opdrachtgevers: “Het zijn altijd Marokkanen die erachter zitten”. Deze smokkelaar formuleert de zwijgzaamheid in positieve termen: “Er zitten betrouwbare mensen in de smokkel, goeie jongens, niemand daar laat ooit iets los”.⁷ Het stilzwijgen is een voedingsbodem voor (drugs) criminaliteit.
- ⊙ Er kan (veel) geld worden bespaard door te varen op vervuilde stookolie. Het is aannemelijk dat dit gebeurt. Vanwege de beschikbaarheid daarvan en vanwege de hoge olieprijs en existentiële crisis in de visserijsector.

De gemeenschappelijke regeling⁸ Groningen Seaports telt twee zeehavens: de Eemshaven en de haven van Delfzijl. De haven in Delfzijl is een industriehaven, gericht op de chemische industrie. Delen van het havengebied worden gebruikt voor pleziervaart en door binnenvaartschepen. Eemshaven is de grootste van de twee zeehavens en bestaat in feite uit vier havenbekkens: twee voor grote zeeschepen, één van middelgrote schepen en één voor dienstverleners en kleinere zeeschepen. Daarnaast telt het gebied grote energiecentrales, datacenters (o.a. Google) en het grootste windmolenpark van Nederland. In het gebied zijn en worden steeds meer (nieuwe) bedrijven gevestigd, want er wordt volop gebouwd. In de haven liggen de nodige kotters en binnenvaartschepen, al valt bij ons bezoek op dat - pal achter een toegangshek (toegang via een pasje of met een code) - een schip met containers wordt geladen dat op Amerika vaart. Wie het toegangshek passeert, kan vervolgens

⁶ Het Lauwersmeergebied is een zogenoemd Dark Sky Park met zo min mogelijk lichtvervuiling.

⁷ Bron: M. Maas, Visser smokkelen coke en hasj via de havens van Lauwersoog en Delfzijl. Deze smokkelaar doet zijn verhaal.

Hij is 88 jaar oud, maar denkt niet aan stoppen, Dagblad van het Noorden, 27 november 2021.

⁸ Van de gemeenten Het Hogeland en Eemshaven en Provincie Groningen.

alle kanten op in de haven. Sinds kort vaart er een veerdienst tussen Eemshaven en Kristiansand (Noorwegen). Respondenten (politie) en observaties wijzen op de volgende criminele kansen:

- ⊙ De hekken rondom het haventerrein zijn laag. Er valt in korte tijd overheen te klimmen, al voldoen de hekken aan internationale standards.
- ⊙ Toegangshekken gaan open met een pasje of code, al valt dit te omzeilen. Het is gemakkelijk om achter een auto aan te rijden, als het toegangshek opengaat, al dienen pasgebruikers erop toe te zien dat niemand met ze mee naar binnenrijdt (dit is een voorwaarde voor het pasgebruik). Bepaalde codes zijn al lang in gebruik bij publieke instellingen, zoals de brandweer. Andere codes zijn maximaal één maand geldig. Flexibele medewerkers (uitzendbureaus) krijgen pasjes en respondenten vragen zich af of de registratie van de pasjes actueel is. Bedrijven zijn verplicht om te registreren aan wie pasjes worden uitgereikt. Het vergt een analyse op zich om de status en veiligheid van het pasjessysteem te beoordelen, dus we houden een slag om de arm.
- ⊙ Er is lang niet altijd, en evenmin bij alle hekken, toezicht door personeel. De politie heeft voorgesteld om consequent particuliere beveiligers in te zetten. Dit is geen wettelijke verplichting en er bestaat weerstand bij bedrijven om hierin te investeren. Er wordt door publieke en private partijen aan gewerkt om dit (toch) voor elkaar te krijgen.
- ⊙ Op de veerdienst tussen Eemshaven en Kristiansand worden bagage en passagiers steekproefsgewijs gecontroleerd. Noorwegen is een interessant land voor drugsexport vanuit Nederland, want de drugsprizen zijn hoog in Scandinavië.

Struiksmā e.a. (2020) constateerden dat er nauwelijks of geen informatie beschikbaar was over de criminaliteit in de drie genoemde havens. Dit heeft geresulteerd in overleg over (met name) publieke inspanningen om dit te verbeteren. Er is - zo vertellen respondenten - verkend of het departement van Veiligheid en Justitie geld ter beschikking wilde stellen ten behoeve van het

versterken van de aanpak van ondermijning in deze Noordelijke zeehavens (en die van Harlingen). Dat bleek niet mogelijk. De consequentie is dat de Groningse haven-aanpak, wat politie en lokaal bestuur betreft, sterk leunt op één taakspecialist binnen het basisteam Ommelanden Noord en op een (door het RIEC gefinancierde) ambtelijk projectleider bij gemeente Het Hogeland. Op initiatief van de politie en de havenmeester bestaat sinds begin 2019 een zogenoemd Tactisch Overleg Zeehavens. Deelnemers zijn de douane, de KMar, de Landelijke Eenheid (politie), de lokale politie, het RIEC Noord-Nederland, OOV-ambtenaren van de gemeenten Het Hogeland en Eemsdelta en de havenmeester. Er wordt eens in de twee of drie maanden overlegd. Er worden wensen en voornemens besproken, zoals het uitbreiden van het particuliere toezicht en het plaatsen van camera's en ANPR-camera's. Het streven om de havenveiligheid met extra publiek-private inspanningen naar een hoger peil te tillen is niet alleen gericht op ondermijning, maar ook op terreur.

Ad d.) Door de lucht: enkele drugsvondsten en arrestaties

Op ongeveer tien kilometer afstand van de gemeente Groningen ligt (in de Drentse gemeente Tynaarlo) Groningen Airport Eelde. Het liegverkeer bestaat met name uit chartervluchten en uit privévluchten met kleine vliegtuigen. De provincie Groningen telt twee kleine vliegvelden en een Heliport. Heliport Eemshaven is een landingsplaats voor internationaal helikopter-verkeer. Oostwold Airport in de gemeente Oldambt wordt voornamelijk gebruikt voor zakenluchtvaart, lesvluchten en parachutespringen. Vliegveld Stadskanaal, vlakbij het dorp Vledderveen, wordt gebruikt door ultralichte vliegtuigen. De burgerluchtvaart (zogenoemde general aviation) op deze drie vliegvelden biedt criminele kansen. Criminele netwerken hebben geld genoeg om privévlieg­tuigen te (laten) huren, zodat kopstukken kunnen reizen en/of een toestel kan worden benut voor drugstransporten.

Het controleniveau ligt op een veel lager niveau dan op lijnvluchten van grote internationale luchthavens. Ook op Schiphol worden passagiers en bagage van privévluchten (vanaf Schiphol Oost) beduidend minder gecontroleerd dan op andere delen van deze luchthaven (Van Wijk e.a., 2020). Het is onbekend of, en zo ja in welke mate, het

controle-gat in de general aviation op de drie Noordelijke vliegvelden wordt benut door (drugs) criminelen. Er zijn enkele casus bekend, maar het is de vraag welke consequenties daaraan kunnen worden verbonden. Zijn het toevalstreffers of een eye opener, omdat het wijst op een patroon? We kunnen hierover geen uitsluitsel geven. Tabel 2.1 presenteert drie casus. Eén casus (over mensenhandel) betreft een lijnvlucht op Groningen Airport Eelde.

Tabel 2.1: Drie casus waarbij criminelen gebruikmaakten van een Noordelijk vliegveld.

Arrestatie op verdenking van mensensmokkel
In februari 2020 houdt de Koninklijke Marechaussee op Groningen Airport Eelde een 36-jarige man aan op verdenking van mensensmokkel. Hij zette twee Venezolaanse vrouwen af op het vliegveld. De vrouwen bleken illegaal in Nederland te zijn, gingen naar Spanje en waren actief in de prostitutie.⁹

Drugsvlucht per gehuurde Cessna
In april 2016 worden twee drugssmokkelaars, die vlogen per gehuurde Cessna, op het vliegveld van het Zweedse Landskrona aangehouden. Ze waren na een tankstop opgestegen op Groningen Airport Eelde, met een tussenstop op het vliegveld in Drachten. In het gehuurde vliegtuigje werden drugs aangetroffen.

Servische drugs-piloot op vliegveld Stadskanaal
In september 2022 wordt op het vliegveld bij Stadskanaal een Servische piloot aangehouden met een partij drugs. Hij wordt ervan verdacht drugs naar het buitenland te willen smokkelen. Het vluchtplan van de piloot was bijzonder, hetgeen aanleiding was voor een controle.¹¹

Ad e.) In het buitengebied: afgeschermd (agrarisch) vastgoed

Het uitgestrekte buitengebied telt talrijke afgeschermd (grote) panden, zowel agrarisch vastgoed als bedrijfspanden. Dit gebied kent bovendien relatief goedkope panden, er is

leegstand en er zijn (agrarische) ondernemers die het economisch zwaar hebben. De consequentie is dat het Ommeland een geschikt gebied is voor criminelen die zoeken naar panden voor drugsopslag of -productie of naar locaties waar drugs kan worden gedumpt. Criminelen scouten actief geschikte locaties voor drugsproductie. Namelijk door mensen aan te spreken en ook door brieven te (laten) bezorgen. Uiteraard kunnen panden ook bij andere delicten worden gebruikt, zoals opslag van gestolen goederen of productie van illegale sigaretten. Zie tabel 2.2. Respondenten vermoeden dat in het Ommeland criminele opslag- en drugslocaties jarenlang (of in het geheel) onopgemerkt blijven.

Tabel 2.2: Productie en opslag van illegale sigaretten en seriematige autodiefstal

Een sigarettenfabriek aan de Ambachtsweg in Ter Apelkanaal is op 11 januari 2022 een mooie bijvangst in een onderzoek naar een bende die grossierde in autodiefstallen in Duitsland. De groep stal zeker 32 auto's met een totale waarde van 2,5 miljoen euro. Op verzoek van Duitse collega-agenten deed de Nederlandse politie invallen en werd een 66-jarige hoofdverdachte (van de bende autodieven en -smokkelaars) in Ter Apelkanaal aangehouden. Op de locatie ontdekten medewerkers van politie, justitie, FIOD, belastingdienst en de douane tot hun verrassing de sigarettenfabriek. Het illegale bedrijf werd in alle stilte gerund en de handel werd goed verborgen gehouden. Bij het belendende bedrijf werd volop gespeculeerd over wat zich afspeelde binnen de witte muren bij de burens. Eerder werd in de loods een hennepkwekerij opgerold en het pand wisselde daarna veelvuldig van eigenaar en van gebruikers: "Maar we roken niets verdachts. En het was er altijd rustig." De 66-jarige hoofdverdachte van de autobende kocht het pand in 2018. In Alteveer huurde de hoofdverdachte sinds vier maanden het woonhuis en een schuur van een boerderijcomplex op een afgelegen locatie aan de Tangerveldweg. Hier werden anderhalf miljoen sigaretten gevonden, klaar voor de handel.¹²

⁹ Mensensmokkelaar opgepakt op vliegveld Eelde, Dagblad van het Noorden, 12 februari 2020.

¹⁰ Drugssmokkelaars vliegen via Groningen Airport Eelde, RTV Noord, 1 april 2016.

¹¹ Piloot verdacht van drugssmokkel in Stadskanaal: 'Toen hij terugkwam had hij die koffer', Dagblad van het Noorden, 8 september 2022.

¹² In Alteveer lagen anderhalf miljoen illegale sigaretten klaar voor export naar Engeland. Opgerolde sigarettenfabriek in Ter Apelkanaal opereerde in alle stilte, Dagblad van het Noorden, 1 februari 2022.

2.2

De ongeloofwaardige Haagse overheid

Wie in het Ommeland bij de overheid werkt, wordt geconfronteerd met een waardenconflict. Het vertrouwen in de Haagse overheid is laag. ‘Den Haag’ is in de ogen van veel Groningers ongeloofwaardig. De Rijksoverheid draait bij het oplossen van verschillende acute problemen. Het gevoel bestaat dat bij het definiëren en oplossen van problemen, en bij het verdelen van geld en middelen, de Randstad centraal staat. Dáár wordt bepaald wat belangrijk is, wat moet gebeuren en waar geld aan wordt gespendeerd. Met als consequentie, zo is althans het diepgewortelde gevoel, dat het Groningse platteland het nakijken heeft. Dit blijft niet zonder gevolgen en resulteert, met een omweg, langs vier lijnen in criminele kansen:

- A. De afwezige overheid: Haagse verdeelsleutels pakken slecht uit**
- B. Lokale opsporing: krapte**
- C. De falende (Haagse) overheid**
- D. Geloofwaardige criminelen of opportunisten**

Ad a.) De afwezige overheid: Haagse verdeelsleutels pakken slecht uit

In de interviews werd ongevraagd benadrukt dat de overheid (te vaak) afwezig is in het Groningse Ommeland. Met kritiek op de afwezige overheid wordt primair gedoeld op de geringe zichtbaarheid van de twee (meest) gezichtsbepalende overheidsinstanties, namelijk politie en gemeenten. Het gaat daarbij niet om kritiek op personen, want er bestaat waardering voor politiemensen, ambtenaren of burgemeesters. Gemeentelijke respondenten (ambtenaren en burgemeesters) zijn tevreden over politiemensen, maar kritisch over de slagkracht van het politie- en justitie-systeem. De (vergaande) praktische consequenties van de magere politiecapaciteit - afgezet tegen de grote oppervlakte, met lange aanrijtijden voor de politie - zijn beschreven in paragraaf 2.1.1.

Het Ommeland wordt geconfronteerd met de nadelige consequenties van Haagse

verdeelsleutels. De personele sterkte en begroting van politie, justitie en gemeenten worden voornamelijk bepaald door het inwonertal. Het Groningse Ommeland is echter dunbevolkt, met ruim 350.000 inwoners op een oppervlakte van ongeveer 2.700 vierkante kilometer.

In interviews werd gehamerd op de (te) geringe politiecapaciteit. In de geografisch omvangrijke werkgebieden van de vier basisteams in het Ommeland zijn - in de avonduren en in de nacht - geregeld per basisteam slechts twee politie-eenheden (twee politieauto's, met elk twee agenten) beschikbaar. Als één dienstkoppel langere tijd 'bezet' is (bijvoorbeeld vanwege een aanhouding, calamiteit of tijdrovende kwesties rondom een COA-locatie), is er dan nog maar één beschikbaar voor meldingen of vrije surveillance.

Met concrete voorbeelden over politie-schaarste vertellen respondenten een groter verhaal. Op het Groningse platteland is de politie geen basisvoorziening (meer), maar een schaars goed.¹³ Dit is in lijn met twee studies uit 2017. Van der Torre en Van Valkenhoef (2017) constateren dat de politie - ook volgens politiemensen zelf - op twee punten onder elke reële ondergrens is beland. Het betreft twee hoofdthema's van dit rapport, namelijk opsporing van de (lokale) georganiseerde criminaliteit en de politieaanwezigheid op het platteland. Het rapport 'Vanaf de Zijlijn Bekeken' constateert in 2017 dat de Nationale Politie te veel is gericht op de Randstad (Wiegant, 2017). Dit rapport hanteert klare taal. Er dreigt "politieloosheid" op het platteland, waar de geüniformeerde politie ('blauw') te vaak ontbreekt, net als voldoende researchcapaciteit en een functionerende waterpolitie. De consequentie is dat criminelen vrijwel ongestoord hun gang kunnen gaan: "Als je als crimineel carrière wil maken, doe je er verstandig aan naar landelijke gebieden te gaan, daar is nauwelijks politie" (citaat in: Wiegant, 2017, p. 17). Groningse gemeenten en basisteams zien hoe 'hun' agenten worden ingezet bij bovenlokale en bovenregionale activiteiten. De consequentie is dat het lokale basispolitiewerk in de knel komt (de wijkagent wordt niet gebiedsgericht ingeroosterd). Lokaal gerichte opsporingsonderzoeken komen niet

¹³ Observaties bevestigen dit beeld. Urenlang konden we bivakkeren bij tankstations langs de A7, op en langs n-wegen, op treinstations, op (vervallen) bedrijventerreinen of op horecalocaties zonder politiemensen of BOA's te zien, maar wel talrijke personen en auto's die - met name vanwege drugscriminaliteit - een verdachte indruk maakten. Op hotspots en hot-times was de verhouding ongelijkwaardig: opzichtige praktijken van dealers (in een auto of op een scooter) en sporadisch een glimp van een BOA of politieauto.

of nauwelijks van de grond. In onze gespreksronde benadrukten zelfs politiemensen dat de pakkans laag is in het Ommeland, waardoor “criminaliteit loont”.

Sinds 2017 is de verdringing van lokaal politiewerk erger geworden door een optelsom van crises en leveringsverplichtingen: de coronacrisis, het bewaken en beveiligen van bedreigde personen, de boerenprotesten, het opgelaaide voetbalgeweld en opsporingsonderzoeken naar criminelen die op landelijk niveau actief zijn. De Groningse basisteams spenderen, aldus geïnterviewde politiemensen, “heel erg veel tijd” aan toezicht en handhaving rondom de elf COAvoorzieningen in de provincie: twee in de gemeente Groningen en negen in het Ommeland, met in totaal ongeveer 5.300 opvangplaatsen. Zie tabel 2.3.

Tabel 2.3: COA-locaties in de provincie Groningen (per 1 januari 2023)

1. Zoutkamp 1 (gemeente Het Hogeland): Noodopvang met 500 opvangplaatsen op de Willem Lodewijk van Nassaukazerne Marnewaard t.b.v. Afghaanse evacués. Dit is inmiddels verplaatst naar twee locaties, namelijk in Winsum en Uithuizen.
2. Zoutkamp 2 (gemeente Het Hogeland): Tijdelijk asielzoekerscentrum voor 500 tot 700 mensen. Dit is het zogenoemde voorportaal.
3. Groningen 1: Noodopvang (locatie Sint Petersburgweg) met 100 opvangplaatsen
4. Groningen 2: Noodopvang in het Oude Winschoterdiep met 140 opvangplaatsen
5. Delfzijl (gemeente Eemsdelta): Asielzoekerscentrum (azc) en procesopvanglocaties (pol) in Zwet met 672 opvangplaatsen
6. Farmsum (gemeente Eemsdelta): Tijdelijke opvanglocatie met 150 opvangplaatsen
7. Zuidbroek (gemeente Midden-Groningen): Tijdelijke opvanglocatie (in de Eurohal) met 500 opvangplaatsen
8. Winschoten (gemeente Oldambt): Noodopvang in een voormalig Lentis-gebouw met 100 opvangplaatsen (dit wordt gefaseerd opgeschaald naar 180 plaatsen)
9. Pekela: Tijdelijke uitwijklocatie voor asielzoekers die (mogelijk) besmet zijn met het coronavirus met maximaal 120 opvangplaatsen

10. Musselkanaal (gemeente Stadskanaal): Asielzoekerscentrum (azc) met 428 opvangplaatsen

11. Ter Apel (gemeente Westerwolde): Centrale ontvangstlocatie (col), procesopvanglocatie (pol), alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv) en vrijheidsbeperkende locatie (vbl) met 2.000 opvangplaatsen.

De politiecapaciteit staat onder druk, terwijl de maatschappelijke en bestuurlijke behoefte aan politie toeneemt. Niet alleen door (georganiseerde) criminaliteit, maar ook doordat veel (semi-) publieke en private voorzieningen zijn verdwenen: de bibliotheek, de bushalte, de basisschool, het bankfiliaal en soms het gemeentehuis. Bewoners van het platteland voelen zich vergeten en verlaten. Veel politiebureaus zijn gesloten en van de lokale politiepost is niet veel meer over. Illustratief is dat op de politiepost op een gemeentehuis (tijdens ons bezoek) een briefje hing, met de mededeling dat deze post voor onbepaalde tijd was gesloten. Het geeft bewoners het gevoel dat ze min of meer aan hun lot worden overgelaten. In zo'n sociaal klimaat gedijen criminelen die wél aanwezig zijn in een dorp of kern en die investeren in lokale activiteiten en voorzieningen. Zie daarover punt d.

Ad b.) Lokale opsporing: krapte

Bij lokale opsporing door de vier basisteams en door de Groningse districtsrecherche bestaat krapte. De zware en bovenregionale drugscriminaliteit komt - mede door gekraakt berichtenverkeer - in Friesland en Drenthe duidelijk meer in beeld dan in Groningen en krijgt prioriteit bij besluiten over het opstarten van grote opsporingsonderzoeken (Tops en Van der Torre, 2022). Lokale of regionale netwerken die actief zijn in de hennepsteelt krijgen geen prioriteit. Politie-experts signaleren een zekere hennep-moeheid in prioriterende stuurcommissies, in die zin dat het idee is dat er al veel tijd is gestoken in de opsporing van hennepsteelt. Er was - als verbinding tussen lokaal en regionaal - een opsporingsteam ingericht ('Newton'), met medewerkers uit de basisteams, districtsrecherche (DR) en de dienst regionale recherche (DRR). Door het gebrek aan politiecapaciteit is dit team opgeheven. De consequentie is dat de lokale en districtelijke opsporing in handen ligt van de DR en van de

zogenoemde crime teams in de basisteams: geüniformeerde agenten die zijn vrijgemaakt voor opsporing. Dit resulteert wel degelijk in een reeks opsporingsonderzoeken - door de DR en op basisteamniveau - naar (ondermijnende) georganiseerde criminaliteit, zoals drugshandel of digitale criminaliteit. Hierbij wordt in het bijzonder gelet op kansen om - vanwege onverklaarbare bezittingen of uitgavenpatronen - te vervolgen voor witwassen. Zowel de DR als de crime teams zijn echter ook belast met de opsporing van (klassieke) aangiftedelicten, zoals woninginbraak, geweldsdelicten, winkeldiefstal of diefstal van of vanuit auto's. Er is weinig tijd en ruimte voor lokale opsporingsonderzoeken, gebaseerd op informatie van basispolitieagenten, zoals wijkagenten. Bovendien werken agenten in het Groningse Ommeland vaak in gesloten gemeenschappen, waardoor hun informatieverzameling tegen grenzen aanloopt. Indien een crime team een opsporingsonderzoek wenst te starten naar lokale criminaliteit (bijvoorbeeld drugshandel) dient een Plan van Aanpak te worden opgesteld. Hierover bestaat een perceptie-verschil. Politieagenten zien het als een extra (bureaucratische) drempel, terwijl justitie het bedoelt als een route om de lokale opsporing van schadelijke georganiseerde criminaliteit overeind te houden en van meet af aan te koppelen aan een zaakofficier. Niet als drempel, maar om het zo mogelijk in een stroomversnelling te brengen.

Ad c.) De falende (Haagse) overheid

Respondenten leveren harde kritiek op de Rijksoverheid en constateren dat veel inwoners verbitterd zijn geraakt. De legitimiteit van de Haagse overheid ligt op een bijzonder laag niveau. In verschillende interviews werd gewezen op de uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen in 2021, waarbij twee partijen met harde kritiek op het kabinet - PVV en FVD - bij elkaar opgeteld het hoogste percentage stemmen behaalden in het Ommeland.¹⁴ In de gemeenten Pekela, Westerwolde en Stadskanaal werd de PVV de grootste partij. Dit rapport is niet de plaats voor een analyse van de Groningse onvrede. We volstaan met een korte opsomming:

- ⊙ Er heerst woede over de aardbevingsschade (in vijf gemeenten) aan woningen en andere panden vanwege langdurige gaswinning en over het uitblijven van compensatie en herstel.
- ⊙ Er is bestaansonzekerheid onder boeren vanwege (op belangrijke onderdelen onduidelijke) kabinetsplannen om de stikstof-uitstoot van de veestapel vergaand en snel te reduceren.
- ⊙ Er is een tekort aan beschikbare en betaalbare woningen. In gesprekken op straat en in de horeca werd daar geregeld aan toegevoegd dat vluchtelingen wél worden gehuisvest. We stuiten in enkele gesprekken bijvoorbeeld op diepe verontwaardigen over de "luke woningen" op COA-locatie in Delfzijl en op boosheid over de opening van "weer" een COAvoorziening in Zoutkamp.
- ⊙ Hoge inflatie en hoge energieprijzen, juist in Groningen met oude boerderijen en slecht of matig geïsoleerde (sociale) huurwoningen. In combinatie met de aardbevingsschade veroorzaakt dit woede en/of het gevoel aan het lot te worden overgelaten. Van de tien dorpen of wijken in Nederland waar mensen het grootste deel van hun inkomen besteden aan gasverbruik, liggen er zeven (!) in het Groningse Ommeland. Het betreft Nieuweschieds, Beerta, Finsterwolde en Nieuw-Scheemda in gemeente Oldambt, Vlagtwedde in gemeente Westerwolde, Ulrum in gemeente Het Hogeland en Nieuwe Pekela in gemeente Pekela. Het betreft huishoudens die behoren tot de categorie 25 procent laagste inkomens van het land én de hoogste 50 procent gasverbruikers.¹⁵

Bij gesprekken in de Groningse horeca stuitte we op bitter-ironische redeneringen: wel huisvesting voor asielzoekers en voor Oekraïners, maar niet voor Groningers; export van Gronings gas, maar toch een hoge gasprijs; en de overheid treedt slap op tegen de criminaliteit (zoals diefstal) door asielzoekers, terwijl er wel hoge verkeersboetes worden uitgedeeld als een paar kilometer per uur te hard wordt gereden.

¹⁴ 15,5 procent in de hele provincie, dus inclusief de gemeente Groningen. Dat is hetzelfde percentage als D66, al was die partij alleen in de gemeente Groningen de grootste partij. Bron: Zo stemde de provincie Groningen bij de Tweede Kamerverkiezingen, RTV Noord, 18 maart 2021.

¹⁵ Juist boven op het Groninger gas slaat de energiearmoede toe: de vrieskou komt binnen via de scheuren in de muur, De Volkskrant, 16 december 2022.

Deze bitterheid blijft niet zonder gevolgen. Burgers gaan op zoek naar oplossingen: rechtmatig en onrechtmatig. Met als geijkte illegale voorbeelden: het verhuren van een schuur voor drugsproductie, een kamer beschikbaar stellen voor hennepsteelt, milieucriminaliteit (bijvoorbeeld mestfraude), uitkeringsfraude en zwart werk (van een kapper aan huis tot thuisprostitutie). Ook neemt de bereidheid af om dit soort zaken te melden, omdat de overheid 'het maar uitzoekt' of vanwege begrip voor wetsovertreders.

Ad d.) Gelooftwaardige criminelen of opportunisten

Als de overheid afwezig is en elementaire zaken niet afdoende regelt - zoals woonruimte, werk, bestaansrecht of een basisniveau van toezicht en veiligheid - ontstaat leegte. Hiervan wordt onder meer geprofiteerd door louche Groningse netwerken. In verschillende gemeenten of kernen wijzen respondenten op netwerken rondom enkele kopstukken, met criminele of verdachte inkomsten, waarvoor ontzag bestaat. Ze beschikken - mede omdat ze lak hebben aan de overheid - over maatschappelijk draagvlak. Wie woonruimte zoekt, komt bij een corporatie op een wachtlijst, terwijl particuliere vastgoedeigenaren (bijna) meteen een kamer of sobere woning beschikbaar hebben. Met dubieus (contant) geld wordt de voetbalclub bijvoorbeeld gered of naar een hoog amateurniveau gebracht. Er wordt geïnvesteerd in horeca. Dat zorgt voor vertier en voor de nodige werkgelegenheid. De (verafschuwde) overheid vraagt geduld, diploma's, prestaties en volharding. Terwijl de onderwereld lage drempels heeft en meteen voorziet in behoeften. In de criminele wereld kan geld worden verdiend. Er bestaat in bepaalde kringen veel begrip voor hennepsteelt, als een vorm van zelfredzaamheid. Als de overheid niet presteert en afwezig is, kan die ruimte - met de ruim aanwezige agrarische kennis - worden benut voor hennepsteelt. Hennepsteelt is een aantrekkelijke maar bescheiden inkomstenbron voor katvangers. Het levert - net als in de tv-serie *Hollands Hoop* waaraan veel respondenten refereerden - veel op¹⁶ voor kopstukken en netwerken die jarenlang veel en/of grote kwekerijen opzetten.

2.3 Afsluiting

Dit hoofdstuk heeft de criminele gelegenheidsstructuren in het Ommeland beschreven die liggen besloten in de bijzondere optelsom van fysieke kenmerken en in de kloof tussen burgers en overheid. Er is zeer veel vrije bewegingsruimte voor criminelen in een uitgestrekt gebied dat zij op hun duimpje kennen, waar ze over een sociaal netwerk beschikken en waar de Haagse overheid ongeloofwaardig is. Het volgende hoofdstuk gaat in op criminele kansen vanwege economische achterstanden.

¹⁶ Zie berekeningen over opbrengsten in hoofdstuk 4.

ECO
NO
MISCHE
KWETS
BAAR
HEDEN

3

Inleiding

Dit hoofdstuk gaat nader in op twee kwetsbaarheden die bijdragen aan criminele kansen in het Ommeland. Het Groningse platteland kampt van oudsher met economische achterstanden. Langdurige armoede ging gepaard met een optelsom van sociale problemen, maar sinds kort gaat dit samen met een (snelle) toename van het drugsgebruik. Zie paragraaf 3.1. De verdere verslechtering van de economische situatie vanwege de hoge inflatie resulteert in criminele kansen. Zie paragraaf 3.2. Het Ommeland telt ook concentraties van risicobranches: branches die zich lenen voor witwassen, criminele investeringen en criminele praktijken. Zie paragraaf 3.3.

3.1

Te midden van probleemcumulatie: normalisatie van drugsgebruik

In de gespreksronde werd benadrukt dat relatief veel Groningse gezinnen kampen met armoede en uitzichtloosheid, niet zelden generatie op generatie. Dit wordt bevestigd door statistieken. Volgens het Centraal Planbureau (CPB) en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) komt in Nederland armoede het meest voor in de grootste steden én in de gemeente Groningen: 12 procent van de huishoudens leeft in die stad onder de armoedegrens.¹⁷ Naast deze stedelijke armoede kent Nederland enkele regio's met relatief veel 'armen', waaronder het Groningse platteland.¹⁸ In Noord en Oost-Groningen leven tussen de zes en tien procent van de huishoudens onder de armoedegrens.¹⁹ Het CBS constateert dat (het risico op) armoede vaak gepaard gaat met andere financiële en sociale problemen, zoals schulden, criminaliteit en een slechtere gezondheid. Het is al lang bekend dat het Groningse platteland kampt met dergelijke probleemcumulatie, al is daar - in een periode van ongeveer vijf jaar - volgens onze respondenten een (sterke) toename van het (hard)drugsgebruik bijgekomen. Met name onder (kwetsbare)

jongeren en twintigers. De "normalisatie" van het drugsgebruik wordt - ook als we een open vraag stelden over de problematiek in de streek - bestempeld als een belangrijk sociaal en crimineel probleem. Voor deze drugsnormalisatie worden de volgende verklaringen gegeven:

☉ **Dure drank en sigaretten.**

Alcohol en legale sigaretten zijn (veel) duurder geworden en voor minderjarigen is het verboden om alcohol te kopen in een winkel of in de horeca. Drugs zijn goedkoper (b.v. xtc of speed) én gemakkelijk te verkrijgen. Dit is een stimulans om (meer) drugs te gebruiken. Zogenoemde drankketen zijn inmiddels drank- en drugsketen. Respondenten signaleren dat cocaïne wordt gesnoven, om vervolgens weer opgewekt genoeg te zijn om verder te gaan met het drinken van goedkope alcohol in een keet.

☉ **Ommeland volgt de stad.**

Het drugsgebruik in de stad Groningen ligt op een hoog niveau, getuige onder meer uitkomsten van Rioolwateronderzoek.²⁰ De geschatte financiële omvang van de cocaïnemarkt per gemiddelde dag is ongeveer 50.000 euro en voor cannabis circa 90.000 euro (KWR, 2022). Wat het middelengebruik betreft loopt het Ommeland "een paar jaar" achter op de stad, zo constateren respondenten. Zo bezien is het logisch dat het gebruik hier nu ook gestaag groeit. Respondenten zouden graag zien dat het Rioolwateronderzoek naar drugsgebruik in de hele provincie wordt uitgevoerd, om zo een goed zicht te krijgen op de omvang van het drugsgebruik, inclusief lokale verschillen. Het levert hardere informatie op dan zelfrapportage-studies, zo wordt geredeneerd.

☉ **Mobiele drugsdealers zijn dichtbij.**

In het gehele Ommeland opereren netwerken van (mobiele) dealers die snel en betrouwbaar populaire drugssoorten bezorgen: op straatlocaties, in de horeca, aan huis en bij drank- en drugsketen

¹⁷ Het CBS rekent huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens tot de huishoudens met armoederisico.

Die grens lag in 2020 op 1.100 per maand voor een alleenstaande en 1.550 voor een stel. Met twee minderjarige kinderen was de grens voor een stel 2.110 euro en voor een éénoudergezin 1.680 euro.

¹⁸ Bron: Armoede in Nederland: een miljoen mensen hebben moeite om rond te komen, nu.nl, 5 oktober 2022, te downloaden via: <https://www.nu.nl/economie/6227839/armoede-in-nederland-een-miljoen-mensenhebben-moeite-om-rond-te-komen.html>

¹⁹ Bron: A. de Jonge, Armoederisico blijft dalen, ook in coronajaar, Binnenlands Bestuur, 8 december 2021; Van den Brakel en F. Otten, 2021.

²⁰ Zie ook: Groningen snuift dagelijks 50.000 euro aan cocaïne op en plaatst zich daarmee tussen Amsterdam en Rotterdam Opvallend veel coke- en cannabisresten in riool, Dagblad van het Noorden, 7 september 2022.

(in de achtertuin of op het erf). Drugsdealers doen aan marketing. Ze onderhouden contacten met hun klanten en brengen producten en aanbiedingen, via bijvoorbeeld snapchat of whatsapp, onder de aandacht. Op die manier zijn dealers (en de 'drugsverleiding') dichtbij.

⊗ **Lage pakkans drugshandelaren.**

De pakkans van mobiele dealers is laag op het platteland: veel anonimiteit, weinig politie en op lange n-wegen merken dealers het al snel als ze zouden worden gevolgd door de politie.

⊗ **Drugsgebruik als reactie op uitzichtloosheid.**

In arme gezinnen lijkt drugsgebruik mede een reactie op de toch al aanwezige uitzichtloosheid, die is versterkt door de hoge inflatie. In slecht geïsoleerde (huur)woningen en in (grote) boerderijen komt de stijging van de gasprijs extra hard aan, ook met inachtneming van compensatieregelingen.

⊗ **Ook in de middenklasse.**

De normalisatie van het drugsgebruik blijft niet beperkt tot arme gezinnen. In de middenklasse is meer geld beschikbaar om uit te geven aan drugs. De normalisatie van middenklasse-gebruik wordt signaleerd onder jongeren die wonen in (relatief dure en luxe) woningen, zoals de Blauwestad. Middenklasse-gezinnen kampen echter niet met een opeenstapeling van economische en sociale problemen. Het is (mede daarom) wel een interessante markt voor drugsdealers.

Er schuilen verschillende risico's in drugsgebruik in kwetsbare gezinnen. Los van een mogelijke verergering van gezondheidsrisico's, verstoort drugsgebruik – zeker als dit gebeurt tot in de late uren – het leef-, werk- en studieritme. Daardoor raken kwetsbare personen en gezinnen verder achterop. Voorts kunnen uitgaven aan verslavende producten leiden tot (meer) schulden. Mogelijk inclusief schulden bij dealers, waardoor een afhankelijkheidsrelatie ontstaat ten opzichte van criminelen. Dergelijke criminele invloed kan resulteren in intimidatie en geweld ('om te betalen'), maar ook in afgedwongen illegale of criminele activiteiten. Bijvoorbeeld medewerking aan drugsproductie (hennepsteelt), drugshandel of illegale prostitutie.

Wie schulden heeft bij criminelen, hoeft niet te rekenen op coudance. Uiteraard kan er verslaving optreden.

3.2

Economische achterstanden: criminele kansen

De forse economische achterstanden resulteren in criminele kansen, al benadrukken respondenten dat er meer speelt dan objectieve economische problemen. Het betreft het gevoel te worden vergeten door de (Haagse) overheid en uitzichtloosheid. Groningers hebben het gevoel zichzelf te moeten redden, terwijl een categorie dat niet of nauwelijks lukt. Daardoor ontstaat onverschilligheid omtrent overheidsbeleid en -regels, waardoor normatieve drempels om te profiteren van misdaad(geld) afbrokkelen. De volgende criminele gelegenheidsstructuren komen in beeld:

⊗ **Hennepsteelt als criminele zelfredzaamheid.**

Op het Groningse platteland staat hennepsteelt bekend als een eenvoudige en grote of welkome inkomstenbron. Er zijn veel geschikte panden: naast reguliere woningen met name bedrijfspanden en vooral schuren, loodsen en boerderijen op het platteland. De pakkans is klein en de maatschappelijke acceptatie van hennepsteelt is groot. Respondenten denken dat grote kwekerijen jarenlang of in het geheel onopgemerkt kunnen blijven. Dat resulteert in hoge opbrengsten. Een professionele plantage met duizend planten levert in de tussenhandel naar schatting 120.000 euro op, met de optie om vijf keer per jaar te oogsten (vgl. Noordanus e.a., 2020; Functioneel Parket Afpakken, 2016). In vier jaar tijd is de omzet dan 2,4 miljoen euro. Toch valt de schade voor de organisatoren te overzien bij ontdekking. Sterker, die blijven waarschijnlijk buiten schot, net zoals in Noord-Brabant (Van Wijk en Lenders, 2018).

⊗ **Drugsgebruik: stimulans én product van drugshandel.**

Het hoge en toegenomen drugsgebruik is een stimulans voor de drugshandel. Het omgekeerde is ook waar: de makkelijk bereikbare en alom aanwezige handelaren wakkeren het drugsgebruik aan. Het eindresultaat is dat - bij gelijkblijvend beleid - het drugsgebruik op een hoog niveau blijft en waarschijnlijk verder groeit.

Druggebruik en drugshandel komen beiden dichtbij en worden een aspect in het maatschappelijk verkeer, met name in het jeugd- en uitgaansleven.

⊗ **Criminaliteit als kans.**

In kwetsbare sociale kringen in het Ommeland heeft de criminele wereld aantrekkingskracht: op jongeren, jongvolwassenen én volwassenen. Criminele inkomsten kunnen problemen oplossen, zo lijkt het. Voor jongeren is de criminele wereld ogenschijnlijk een route naar status, contacten en inkomsten. Voor volwassenen is het een vorm van zelfredzaamheid. Criminele kansen ontstaan op plaatsen waar criminelen komen, zoals bepaalde voetbalclubs, jachthavens, campings, horecazaken of drankketen. Het gaat om uitvoerende of faciliterende activiteiten in de drugscriminaliteit, zoals een ruimte verhuren, opslag of transport. Maar ook om het (ver)kopen van gestolen of illegale goederen, georganiseerde diefstal of fraude, zoals bijstandsfraude (zwart werk), mestfraude, zorgfraude of fiscale fraude (b.v. loonheffingen of btw ontduiken). Respondenten wijzen op een fenomeen, namelijk deeltijd-criminaliteit. Dat betreft personen die een reguliere (deeltijd)baan hebben, maar hun inkomen opschroeven met min of meer systematische fraude of strafbare feiten. Omdat 'Den Haag' het gewone (plattelands)leven onbetaalbaar of onmogelijk maakt, wordt dat in bepaalde kringen gezien als acceptabel of zelfs noodzakelijk.

3.3 Risicobranches

Bedrijven kunnen worden benut bij criminele activiteiten. Er zijn branches met een verhoogd risico op criminele praktijken. Dergelijke risicobranches hebben enkele hoofdkenmerken (Fijnaut e.a., 1996). In de eerste plaats betreft het branches waarmee criminele netwerken van origine vertrouwd zijn. Criminelen weten hoe het werkt en hebben persoonlijke relaties met eigenaren en werknemers in deze branche. Voorbeelden zijn de bouwsector, autosector, horeca en transportsector. In de tweede plaats betreft het branches met lage drempels om een onderneming te starten. Het is betaalbaar en er zijn weinig diploma's nodig. Hierdoor kunnen gemakkelijk katvangers worden

ingezet. Bijvoorbeeld de beautysector, lunchrooms of afhaalzaken. In de derde plaats zijn het branches met weinig regels of juist gecompliceerde of tegenstrijdig regels. Bijvoorbeeld de wereld van zorgaanbieders. Het is makkelijk om als zorgaanbieder te beginnen, maar het zorgsysteem is complex (zie: Van der Torre, 2022). In de vierde plaats branches met veel concurrentie of met economische problemen, waardoor ondernemingen in (financiële) moeilijkheden geraken. Daardoor kunnen zij overgaan tot het accepteren van criminele aanbiedingen. Bijvoorbeeld de agrarische sector, de horeca of de visserij.

Respondenten en bronnen wijzen op enkele belangrijke risicobranches in het Ommeland:

⊗ **De vastgoedsector.**

In de gemeente Groningen en in het Ommeland zijn particuliere vastgoedbezitters actief met een stevige portefeuille. In heel Nederland is (in 2020) 5,8 procent van de verblijfsobjecten in het bezit van een particuliere eigenaar (geen corporatie) met meer dan vijf verblijfsobjecten. In de provincie Groningen ligt dit percentage op 9,3 procent. Zie tabel 3.1. Er werd en wordt geïnvesteerd in goedkoop vastgoed. De vastgoedsector biedt kansen om geld wit te wassen, onder meer door bij aan- en verkopen een deel contant te betalen en/of door verbouwingen (deels) contant af te rekenen. Vastgoed is daarom interessant voor investeringen met (witgewassen) misdaadgeld. Opgebouwde vastgoedposities bieden kansen om het vermogen - in de bovenwereld, met geld dat kan worden verantwoord - verder uit te bouwen, met opbrengsten uit huur en verkoop. Op een gegeven moment valt er nauwelijks of geen onderscheid te maken tussen (ogenschijnlijk) eerlijk geld en misdaadgeld. Woonruimte is schaars en daarmee een pressiemiddel richting kwetsbare groepen, zoals arbeidsmigranten of personen die uit een sociale huurwoning zijn gezet. Zij zullen eerder of snel een slechte prijs-kwaliteitsverhouding accepteren. Ook kunnen - legale en illegale - wederdiensten worden gevraagd voor woonruimte. Tot slot kan vastgoed worden benut bij drugsproductie of om criminelen te huisvesten.²¹

²¹ Zie deze infographic (gepubliceerd op 19 november 2021) van het Landelijk Informatie en Expertise Centrum (LIEC): <https://www.riec.nl/documenten/publicaties/2019/11/19/infographic-vastgoedcriminaliteit>

Tabel 3.1: Informatie over vastgoed (verblijfsobjecten) in Groningse gemeenten, gebaseerd op gegevens van het project 'Zicht op Ondernijning'²²

Voor Nederland geldt dat (in 2020) 5,8 procent van de verblijfsobjecten in het bezit is van een eigenaar die in totaal meer dan vijf verblijfsobjecten bezit.²³ Dit ligt in de provincie Groningen beduidend hoger (9,3 procent), met de top-score in de gemeente Groningen: 14,8 procent. In het Ommeland worden de volgende scores genoteerd (ruim) boven het Nederlandse gemiddelde: Veendam (8,7 procent); Appingedam²⁴ (8,3 procent); Delfzijl²⁵ (8,1 procent); Oldambt (8,1 procent); Stadskanaal (7,3 procent) en Pekela (7,3 procent).

☉ De autosector.

De autosector is een geijkte risicobranche. Criminele netwerken voelen zich daarmee vertrouwd en er valt gemakkelijk geld wit te wassen. Bijvoorbeeld contant auto's of auto-onderdelen inkopen of (te veel) contant geld accepteren bij autoverkoop. Ook zijn er kansen op vormen van autocriminaliteit: heling (van gestolen auto's of auto-onderdelen); het omkatten van auto's (criminelen geven een gestolen auto een ander chassisnummer en een nieuwe identiteit); en fiscale fraude bij de verkoop van importauto's en het inkopen van tweedehandsauto's.²⁶ Voorts kunnen autobedrijven worden benut als criminele ontmoetingsplaats en als opslag- of productielocatie bij drugscriminaliteit. Ook kunnen diensten worden verleend aan criminelen: auto's ter beschikking stellen (leasen of verhuren), verstopplaatsen inbouwen in auto's of auto's leveren die geschikt zijn als vluchtauto of bij een ramkraak. Er zijn Groningse gemeenten met opmerkelijk veel bedrijven die auto's verkopen én repareren: "kennelijk heeft elk huishouden hier vier auto's". Vooral in Pekela, Stadskanaal en Veendam ligt het

aantal veel hoger dan het landelijk gemiddelde. Zie tabel 3.2.

Tabel 3.2: Informatie over de autobranche in Groningse gemeenten, gebaseerd op gegevens van het project 'Zicht op Ondernijning' (2021)

Er zijn in Nederland gemiddeld, per 10.000 inwoners, gemiddeld 20,9 vestigingen van bedrijven voor 'handel en reparaties' van auto's. Pekela (37), Stadskanaal (35,6) en Veendam (30,6) scoren veel hoger dan het landelijke gemiddelde. Andere bovengemiddelde scores zijn: Oldambt (28); Westerkwartier (27,5); Midden-Groningen (26,3); en Westerwolde (25,2).

Wat betreft de 'groot- en detailhandel in auto's' ligt het Nederlandse gemiddelde, uitgedrukt in vestigingen per 10.000 inwoners, op 3,4. Dit ligt hoger in Midden-Groningen (4,6); Stadskanaal (4,4); Oldambt (4,2) en Westerkwartier (3,6).²⁷

Voor de branche 'handel en reparaties van auto's' is geregistreerd in welke gemeenten (grote) afwijkingen voorkomen van de voorspelde omzet per inwoner, gebaseerd op het gemiddelde van de branche in combinatie met wijk-, gemeenten- en inwonerskenmerken. In Delfzijl is de omzet 'hoger' dan verwacht en een 'iets hogere' score wordt geregistreerd in Pekela, Veendam en Groningen. In Stadskanaal is de omzet gelijk aan de verwachtingen; in de andere Ommeland-gemeenten (iets) lager.

☉ Horeca.

Net als de autosector, is de horecasector een branche waarin criminelen zich van oudsher thuis voelen. In de horeca kan geld worden witgewassen: door contant op te nemen als fictieve omzet en door misdaadgeld te investeren in een horecazaak of in horecavastgoed. Er is veel concurrentie in de horecasector. De coronacrisis versterkte een bestaand risico, namelijk dat horecaondernemers of

²² Te raadplegen via: <https://www.zichtopondernijning.nl/>

²³ Ten opzichte van alle verblijfsobjecten in eigendom van (rechts)personen

²⁴ Thans gemeente Eemsdelta.

²⁵ Idem.

²⁶ Er is sinds 1993 vrij verkeer van goederen en personen tussen EU-landen, maar de lidstaten hanteren verschillende btw-stelsels.

De oplossing: alle transacties van het ene naar het andere EU-land zijn vrijgesteld van btw en elk land blijft de eigen btw heffen op binnenlandse transacties. Deze constructie is fraudegevoelig. De populairste variant is carrouselfraude. De fraudeur - ook wel 'ploffer' genoemd - betaalt geen btw bij de vrije invoer uit een ander EU-land, maar heft wel btw bij doorverkoop in eigen land.

De 'ploffer' verkoopt het product aan de 'cleaner' die de producten verkoopt aan de consument.

²⁷ Er zijn geen scores bekend voor Veendam, Pekela, Westerwolde, Delfzijl, Appingedam en Loppersum.

vastgoedverhuurders - gedreven door economische problemen of tegenslagen - met malafide personen of bedrijven in zee gaan.

Langzaamaan kunnen criminelen invloed krijgen op een horecazaak, bijvoorbeeld door tijdelijke ondersteuning met zwart geld, waarna dit structureel wordt. Naast witwassen, wordt horeca benut voor drugshandel. In het Ommeland is dit laatste een interessante markt, want het drugsgebruik groeit. Horeca kan ook fungeren als criminele ontmoetingsplaats. Gokkasten of illegale gokpraktijken kunnen een verdienmodel zijn. Gokautomaten in de horeca zijn een witwasoptie, bijvoorbeeld als de eigenaar zelf veel munten in het apparaat stopt of laat stoppen: als gefingeerde omzet en/of gokwinst. Vooral Oldambt telt opvallend veel horecazaken. Zie tabel 3.3 voor meer informatie.

Tabel 3.3: Informatie over horeca in Groningse gemeenten, (voornamelijk) gebaseerd op gegevens van het project 'Zicht op Ondernijning' (2021)

In Nederland zijn er gemiddeld 6,3 cafés gevestigd per 10.000 inwoners. In de provincie Groningen ligt het gemiddelde hoger, op 7,4 vestigingen. Van hoog naar lager scoren de volgende (voormalige) Groningse gemeenten (soms beduidend) hoger dan het landelijk gemiddelde: Oldambt (9,9); Groningen (8,9); Appingedam (8,7); Het Hogeland (8,2); Westerwolde (7,3) en Delfzijl (7,3). Het aantal cafetaria's, lunchrooms en snackbars per 10.000 inwoners ligt in Nederland gemiddeld op 10,6. Een hogere of even hoge score wordt genoteerd in: Groningen (13); Stadskanaal (12,6); Oldambt (11,2) en Veendam (10,6). Ook is geregistreerd in welke gemeenten grote afwijkingen voorkomen van de voorspelde omzet per inwoner, gebaseerd op het gemiddelde van de branche in combinatie met wijk-, gemeenten- en inwonerenkenmerken. Voor 'restaurants en cafés' scoort alleen Appingedam 'iets hoger' dan verwacht. Andere gemeenten scoren 'gelijk' (Het Hogeland) of '(iets) lager'. Dit levert dus geen indicatie op voor mogelijk witwassen. Daar staan observaties van respondenten tegenover, namelijk dat een categorie lokale horecazaken - bijvoorbeeld in Oldambt, Eemsdelta, Stadskanaal en Veendam - grote delen van het jaar

(buiten piekdagen) weinig bezoekers tellen (zogenoemd windhappen) en/of soms op ongebruikelijke tijden zijn gesloten. Dit laatste was ook diverse keren onze ervaring als we - tussen interviews of werkbezoeken door - een horecazaak wilden bezoeken of bij gerichte observaties, onder meer in Oldambt.

◎ **Faciliterende risico's: agrarische sector en visserij.**

De agrarische sector en de visserij kunnen belangrijke diensten leveren voor criminele drugsnetwerken: productieruimte verhuren en drugstransporten op zee.²⁸ Criminelen kunnen hiermee grote sommen geld verdienen. Tegelijkertijd wordt het voortbestaan van deze beroepsgroepen bedreigd. In feite al langere tijd, maar dit is in een stroomversnelling gekomen door het aangescherpte stikstofbeleid en door de hoge prijs van gas, elektriciteit en brandstof.

◎ **Goederenvervoer.**

Transport over de weg biedt mogelijkheden om verboden goederen - met name drugs en ook contant geld, gestolen spullen, illegale sigaretten of illegaal vuurwerk - te vervoeren. Politie-experts constateren dat over de weg (drugs) wordt gesmokkeld naar onder meer Scandinavië. Binnen de EU is het verkeer van goederen en personen vrij en dientengevolge is de controlekans (erg) klein. Chauffeurs en transportbedrijven zijn alert op controles van politie, douane of inspecties. Ze proberen deze te omzeilen, alleen al omdat het kostbare tijd vergt en mogelijk omdat ze smokkelwaar of fraude hebben te verbergen. Apps waarschuwen internationale transportbedrijven voor controles en bedrijven of chauffeurs waarschuwen elkaar.

Er zijn grofweg drie werkwijzen bij het gebruik van wegtransport voor drugssmokkel (zie Vermeulen e.a., 2018; Van der Torre e.a., 2021): **a.)** criminelen ronselen chauffeurs of kleine bedrijven; **b.)** smokkelwaar (drugs) wordt verstopt in een kleine(re) zending en het vervoer wordt in handen gegeven van een bonafide bedrijf (dat niet weet dat er drugs meeliften); en **c.)** criminele netwerken investeren in (noodlijdende) transportbedrijven die als dekmantel worden ingezet voor criminele praktijken.

²⁸ Zie over de visserij: Mehlbaum e.a., 2021.

Er zijn zogenoemde criminele logistieke dienstverleners actief. Dat zijn criminelen die voor (verschillende) criminele netwerken de smokkelpraktijken over de weg organiseren (Vermeulen e.a., 2018).

Toezichthouders en opsporingsambtenaren houden gespecialiseerd volgeladen vervoer - bijvoorbeeld van bloemen - niet graag op, onder meer vanwege beduchtheid voor schadeclaims (de lading kan minder waard worden). Met een mobiele scanner is het een hele klus om een vrachtwagen te controleren. Weinig politiediensten in de EU beschikken over een scanner waarmee een vrachtwagen in zijn geheel kan worden gecontroleerd. Fysieke of handmatige controle is lastig als een vrachtwagen is volgeladen. Bovendien worden de drugs niet alleen in de vrachtwagens geplaatst, maar worden ook verstopplaatsen benut. Bijvoorbeeld dichtbij de cabine, ingebouwde plaatsen in de vrachtwagen of in rekken waarmee de lading wordt vervoerd.

Het goederenvervoer is in Groningen (logischerwijs) geconcentreerd langs de grens met Duitsland en bij de zeehavens, met veruit de meeste vestigingen - per 10.000 inwoners - in de voormalige gemeente Loppersum. Zie tabel 3.4.

Tabel 3.4: Informatie over goederenvervoer in Groningse gemeenten, gebaseerd op gegevens van het project 'Zicht op Ondernijning' (2021)

Per 10.000 inwoners telt Nederland gemiddeld tien bedrijven die actief zijn in het goederenvervoer. Met name in het Noorden en Oosten van Groningen liggen die scores (soms ruim) hoger: Loppersum (21,2); Oldambt (14,4); Delfzijl (14,2); Westerwolde (13,7); Het Hogeland (13,2); Pekela (13,1); Stadskanaal (12,9); en Westerkwartier (12,1).

🔗 Zorgaanbieders.

Het is - hoewel zorg een kwetsbaar product is - gemakkelijk om te starten als zorgaanbieder. Met name bij zorg op basis van persoonsgebonden budgetten (verder: pgb) en als (onderaannemer van een) gecontracteerde zorgaanbieder (Van der Torre, 2022). Er worden zorgaanbieders opgericht, met het doel om (veel) geld te verdienen aan zorgfraude. Toetreding is eenvoudig en de fraude-opbrengsten zijn aantrekkelijk. De pakkans is laag en, als de fraude al wordt geconstateerd, zijn de

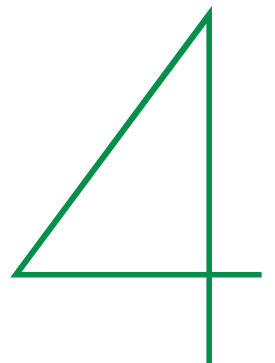
bestuursrechtelijke of civielrechtelijke sancties vaak beperkt. De fraude loont dan nog steeds. Kwetsbare zorgproducten zijn onder meer huishoudelijke hulp, dagbesteding, ambulante zorg, beschermd wonen en een variant daarop, namelijk zorgboerderijen. Bij systematische zorgfraude worden kwetsbare cliënten geronseld. Het verdienmodel bestaat in de kern uit het leveren van ontoereikende zorg (Van der Torre, 2022). De gelegenheidsstructuren voor zorgfraude zijn dermate groot dat ook traditionele criminele netwerken - actief met bijvoorbeeld drugscriminaliteit, witwassen of vastgoedfraude - investeren in zorgaanbieders (IKZ, 2020). In het Ommeland zijn zorgboerderijen een risicoproduct vanwege beschikbaar agrarisch vastgoed en vanwege een groot arsenaal aan potentiële cliënten vanwege de kwetsbare populatie.

3.4 Afsluiting

De hoofdstukken 2 en 3 hebben een lange lijst met criminele gelegenheidsstructuren in het Groningse Ommeland opgeleverd. Het volgende hoofdstuk gaat in op criminele praktijken. Die praktijken liggen relatief vaak in handen van (kleine) netwerken, waarin criminelen en (dubieuze) 'vrije jongens' elkaar weten te vinden. De criminele kansen zijn echter dermate groot dat niet altijd duidelijk is wat nu precies de praktijken zijn binnen die netwerken.

ONDERMIJNENDE
PRAKTIJKEN

DRUGS CRIMI NALI TEIT

Inleiding

Op hoofdpijnen beschrijft dit hoofdstuk criminele (ondermijnende) praktijken in het Groningse Ommeland. De criminele gelegenheidsstructuren zijn - in zo'n uitgestrekt gebied met een afkeer van de overheid, met landsgrenzen en met economische nood- en probleemsituaties - dermate riant dat de criminele kansen beter in beeld zijn dan de criminele praktijken. Toch wisten respondenten al met al veel casus en criminele fenomenen te benoemen. Paragraaf 4.1 zoomt in op de drugsproductie en in paragraaf 4.2 komt de drugshandel aan bod. Hoofdstuk 5 gaat vervolgens in op andere vormen van georganiseerde misdaad, al kan dat - al is het maar op het niveau van een netwerk - worden gecombineerd met drugscriminaliteit.

4.1

Drugsproductie: vertrouwd met hennep

Op het Groningse platteland en in steden in het Ommeland is hennepsteelt bekend en populair geworden als verdienmodel. Er bestaan wat betreft hennepsteelt overeenkomsten tussen stad en Ommeland, mede omdat criminele "Stadjers" (onder meer kampers) actief zijn in het buitengebied en daarbij samenwerken met 'lokale'. Het Ommeland biedt veel kansen om kwekerijen verborgen te houden, mede omdat - in geïjkte dorpen en in bepaalde sociale kringen - hennepsteelt een vrijwel geaccepteerde vorm van landbouw is geworden. Fysieke kansen en sociale steun gaan hand in hand. De pakkans is - in al die lintdorpen en agrarische gebieden met afgeschermd panden - klein.

Tamelijk eenvoudig opererende Groningse (kleine) hennep-netwerken kunnen financieel floreren. Velen vinden dat de overheid erom heeft gevraagd vanwege een dubbelhartig softdrugsbeleid (wel gedoogde verkoop, geen legale productie) en doordat ze het Groningse Ommeland heeft laten vallen. Er is dientengevolge weinig motivatie om melding te maken van hennepsteelt, als het al wordt gespot of vermoed. Zie het motto van dit hoofdstuk.

Experts constateren dat het aantal geruimde hennepkwekerijen weliswaar afneemt (zie tabel 4.4), maar dat er geen reden is om aan te nemen dat de hennepcriminaliteit daalt. De belangrijkste (zichtbare) verandering is de

afgenomen prioriteit voor hennepsteelt bij politie en justitie. Het Noord-Nederlandse hennepteam van de politie is opgedoekt. In commissies die besluiten over opsporingsonderzoeken constateren experts "hennep-moeheid".

In de periode van 2018 tot en met 2022 worden in de negen Ommeland-gemeenten in totaal 944 hennepkwekerijen door de politie geregistreerd ('vervaardigen softdrugs'). In 2018 en 2019 lag het aantal geregistreerde hennepkwekerijen met 636 veel hoger dan in de jaren 2021 en 2022 met 181 kwekerijen. De afname met 455 geregistreerde kwekerijen is een daling van 72 procent. Geen enkele respondent gelooft dat de hennepsteelt daadwerkelijk is afgenomen. Hennepsteelt wordt zonder aarzelen door (politie) respondenten betiteld als een belangrijk en stabiel crimineel verdienmodel in het Groningse Ommeland. Temeer omdat de criminele kansen voor hennepcriminelen in de afgelopen jaren zijn toegenomen. Dit komt door verminderde beleidsmatige aandacht voor hennepsteelt bij politie en justitie. Het Noord-Nederlandse hennepteam van de politie is, zoals gezegd, opgeheven. Voorts krijgen politie en gemeenten te maken met tijdrovende dossiers, zoals de coronacrisis, vluchtelingenopvang en opsporingsonderzoeken in reactie op schietpartijen of gekraakt berichtenverkeer. Op gemeenteniveau worden in de onderzoeksperiode (2018 tot en met 2022) in absolute zin de meeste hennepkwekerijen aangetroffen in Oldambt (169) en in Midden-Groningen (164). Als het aantal inwoners wordt verdisconteerd, worden verreweg de meeste hennepkwekerijen geregistreerd in Pekela (71; 58,3 per 10.000 inwoners), gevolgd door Oldambt (169; 43,9 per 10.000 inwoners). Ook Eemsdelta staat in de top-3: 161 registraties (35,3 per 10.000 inwoners). De overige scores zijn als volgt: Midden-Groningen (164 registraties, 26,9 per 10.000 inwoners); Veendam (68 registraties, 24,8 per 10.000 inwoners); Westerwolde (62 registraties, 23,2 per 10.000 inwoners); Het Hogeland (100 registraties, 20,8 per 10.000 inwoners); Stadskanaal (57 registraties, 17,9 per 10.000 inwoners); en Westerkwartier (95 registraties, 14,8 per 10.000 inwoners). Zie tabel 4.4.

In het kader van het project 'Zicht op ondermijning' is - mede op basis van daadwerkelijk aangetroffen hennepkwekerijen - een modelmatige schatting gemaakt van de mate waarin er een

(verhoogd) risico is dat woningen worden gebruikt voor een hennepkwekerij.²⁹ Daarbij wordt onder meer rekening gehouden met het woonoppervlakte en met de WOZ-waarde van een woning. De gemiddelde score voor Nederland (2018) komt uit op 9,3% en voor de provincie Groningen op 11,5%. Er zijn zeven (voormalige) gemeenten die hoger uitkomen dan de gemiddelde provincie-score. De top-2 scoort ver bovengemiddeld: Veendam (22,9) en Pekela (18,6). Ook woningen in Stadskanaal (15,1), Delfzijl (14,7) en Westerwolde (14) zijn vatbaar voor hennepsteelt. Tot slot scoren Midden-Groningen (12,3) en Oldambt (12,2) boven het Groningse gemiddelde.

De Groningse hennepindustrie mondt geregeld uit in de vondst van een hennepkwekerij. Veendam laat zien dat het niet alleen gaat om woningen of om anoniem agrarisch vastgoed, want tot twee keer toe werd in een (leegstaand) bedrijfspand - nota bene centraal in het centrum - een kwekerij aangetroffen. Pekela is een gemeente met een lage meldingsbereidheid wat betreft hennepsteelt. Toch worden hier (brandgevaarlijke) kwekerijen ontmanteld. Zie tabel 4.1 voor enkele doorsnee-kwekerijen in Pekela.

Tabel 4.1: Vier voorbeelden van een kwekerij in Pekela

- In oktober 2021 wordt in Oude Pekela een hennepkwekerij aangetroffen in een losstaande garage, achter een woning. Op zolder worden 120 planten gekweekt. Er worden twee verdachten aangehouden. In de woning wordt illegaal en onprofessioneel elektriciteit afgetapt; de aansluiting was brandgevaarlijk. De kweekruimte werd ook nog eens verwarmd met elektrische straalkachels.
- In januari 2021 wordt in een woning aan de Rubenslaan in Nieuwe Pekela een hennepkwekerij geruimd met ruim 700 hennepplanten. Ook hier werd illegaal stroom afgetapt.
- In maart 2017 wordt in een woning aan de Veemstede in Oude Pekela een hennepkwekerij gevonden met circa honderd planten. In januari 2021 wordt in dezelfde straat, in een woning, een kwekerij aangetroffen die wordt getypeerd als "professioneel".

Wat drugsproductie betreft komen in het Ommeland de volgende patronen in beeld:

- A. Know how in criminele kringen**
- B. Rekrutering om de hoek**
- C. Criminele generalisten en profiteurs**
- D. Productie van synthetische drugs**

Ad a.) Know how in criminele kringen

Er opereren in de provincie Groningen criminele groepen en (kleine) netwerken die - in de afgelopen decennia - het aanleggen, onderhouden en oogsten van hennepkwekerijen in de vingers hebben gekregen. Aanvankelijk waren (in de jaren tachtig en negentig) vooral volkse autochtone criminelen actief in de hennepsteelt, maar inmiddels ook allochtone netwerken. De criminele kansen en opbrengsten zijn te groot om het te laten. De criminele know how is aanwezig. Het wordt aan elkaar 'uitgeleerd' en er wordt geprofiteerd van agrarische kennis: "groene vingers" lonen in de criminele hennepwereld. Of je nou aardappels teelt of wiet, die stap is niet zo groot, zo wordt geredeneerd. De aanleg wordt georganiseerd met klusjesmannen, aannemers, leveranciers van de hardware en elektriciens, met informele growshops en met personen die hennep-stekjes kweken en leveren. De meeste hennep-telende netwerken in het Ommeland zijn niet doorgegroeid naar de productie van andere (synthetische) drugs, zoals wel (op grote schaal) is gebeurd in met name Noord-Brabant en Limburg (Tops e.a., 2018). Wel zijn in het Ommeland hennep-kopstukken en -netwerkjes actief - onder meer in kringen van 'kampers', woonachtig op De Kring - met jarenlange ervaring (Tops en Van der Torre, 2022). In de jaren tachtig en negentig worden de Groningse kampers, door criminoloog Bovenkerk, gerekend tot de top van de technische innovatie in de hennepsector.³⁰ Reeds rond de millenniumwisseling signaleerde de politie dat (zeer winstgevende) hennepplantages werden verplaatst vanuit de stad - op locaties zoals het woonwagenkamp of woningen in drukke wijken - naar beter (en goed) verborgen locaties. Daartoe leent het Ommeland zich bij uitstek. Afscherming was het devies. Dit werd en wordt ook bereikt door kwekerijen die, vanwege een klimaatbeheersingssysteem, bijna automatisch functioneren.

²⁹ Zie voor uitleg: <https://www.zichtopondermijning.nl/>

³⁰ Bron: Rob Zijlstra, 'Groningen staat aan de top van de innovatieve hennepsteelt'. Nieuwsblad van het Noorden, 25 januari 2001.

Dan is er namelijk minder verdachte aanloop. Ook worden bij aanleg en onderhoud bedrijfsbusjes benut, zodat ze ogenschijnlijk legale activiteiten verrichten (b.v. bouwwerkzaamheden). Bedrijfspanen worden benut als dekmantel. Bijvoorbeeld een hennepkwekerij in een autogarage. Ook wordt de geur-uitstoot verminderd en worden kwekerijen goed verborgen. Al deze moeite loont als (grote) kwekerijen jarenlang of in het geheel ongemoeid worden gelaten. In heel Nederland zijn tussenhandelaren actief die een goede prijs betalen, omdat veel wiet wordt geëxporteerd naar landen met (veel) hogere straatprijzen dan in Nederland. Zeker in de grensstreek, omdat het dan relatief weinig tijd en kosten vergt om de Nederwiet bij buitenlandse afnemers te bezorgen.

In het Ommeland worden grote en professionele kwekerijen opgezet. Het schoolvoorbeeld is de in 2018 ontdekte “wietfabriek” met meer dan 6.000 planten en 2.400 stekjes, gevestigd in het voormalige hoofdkantoor van Avebe in Foxhol. Eén oogst van 6.000 hennepplanten kan naar schatting al ongeveer 0,7 miljoen opleveren in de tussenhandel. Het gaat hoe dan ook om grote belangen (Functioneel Parket Afpakken, 2016). De politiechef typeert de gigantische kwekerij als “de Champions League” in de wietwereld: “Super professioneel (...) De waarde loopt in de miljoenen.” Hij constateert dat veel kwekerijen onder dat radar blijven: “Wij krijgen het topje van de ijsberg boven water.”³¹ Het is, vanuit het oogpunt van criminelen, letterlijk veel waard als een grote kwekerij (lang) onopgemerkt blijft. Dat motiveert om tijd, geld en energie te investeren in de aanleg.

Naast grote kwekerijen worden in woningen kleinschalige doorsnee-kwekerijen aangelegd. Bewoners fungeren als katvangers die relatief veel risico lopen om te worden betrapt en bestraft. Criminele netwerken rekruteren dergelijke katvangers, want een optelsom van kleinere (vervangbare) kwekerijen levert nog altijd vele miljoenen per jaar op.

Ad b.) Rekrutering om de hoek

De zogenoemde criminele aanwas - personen die toetreden tot de criminele wereld en aldus illegale inkomsten krijgen - blijft in het Ommeland bepaald niet beperkt tot jeugdigen of jongvolwassenen.

De hennepwereld levert ook voor volwassenen, in alle leeftijden, namelijk aantrekkelijke inkomsten op. Dat was al het geval, maar nog meer in een periode met bestaansonzekerheden en hoge inflatie. Er zijn economische problemen, er bestaat (diepe) afkeer jegens de overheid en er zijn - in elke gemeente en in bijna elke (dorps)kern - hennepcriminelen dichtbij. Dergelijke criminelen zijn geen buitenstaanders, maar (redelijk) bekende personen. Ze zijn benaderbaar en ze benaderen ondernemers en inwoners, ook met het oog op het opstarten van hennepkwekerijen. Rekruteringspogingen zijn nagenoeg risicoloos: mensen happen toe of niet, maar maken hier zelden melding van. Er bestaat begrip voor hennepsteelt en er heerst een zweem van angst en waardering rond geslaagde hennepcriminelen. De Groningse hennepwereld is benaderbaar en gewelddadig. Wie praat met de overheid, krijgt te maken met geweld. In bepaalde kernen of gemeenten, zoals Pekela, vliegt er voor minder af en toe “een tegel door de ruit.”

Personen uit hennepnetwerkjes treffen elkaar, net als andere criminelen of kandidaatloopjongens, op allerlei ontmoetingsplekken: sportclubs (voetbal), horeca, evenementen (bijvoorbeeld autoracen), jachthavens, het centrum van een kern of stadje en simpelweg bij elkaar thuis of op het bedrijventerrein. In bepaalde straten of buurten lijken bewoners elkaar een hennepkwekerij aan te raden. Op dergelijke locaties worden personen ‘warm’ gerekruteerd, op basis van bestaande contacten, mogelijk met kennis over de persoonlijke situatie (b.v. schulden). Er wordt ook koud gerekruteerd. Bijvoorbeeld door bij agrarische bedrijven langs te gaan of brieven in de bus te doen, met het aanbod om een hoge huurprijs te betalen. In 2020 werden wietbrieven verstuurd met een expliciet aanbod omtrent huurinkomsten bij hennepsteelt.

Financiers en organisatoren strijken het meeste geld op, gevolgd door personen die productielocaties regelen en inrichten. Het gaat om veel geld bij grote kwekerijen of bij een serie kleinere kwekerijen. Een standaard-kwekerijtje in een slaapkamer of op zolder, met tweehonderd planten, levert (bij vijf oogsten) op jaarbasis al circa € 115.000,- op in de tussenhandel (Functioneel Parket Afpakken, 2016).

³¹ Bron: ‘Dit is de Champions League als het gaat om wietplantages’, RTV Noord, 4 juni 2018.

Hennepsteelt is een vorm van zelfredzaamheid. In het klein voor katvangers en in het groot voor criminele kopstukken en netwerken. Net als in de tv-serie *Hollands Hoop*, over een herenboer die actief is in de hennepsteelt. Quote treft ook een vergelijking met die tv-serie. Zie tabel 4.2.

Tabel 4.2: Artikel uit februari 2015 over 'horeca-miljonairs' die worden verdacht van hennephandel³²

Oost-Groningse miljonairszonen verdacht van hennephandel. Ze worden de 'Jacobse en Van Es van Oost-Groningen' genoemd en nu zitten ze vast. *Horeca-miljonairs F.L. (48) en H.L. (37) zijn dinsdag opgepakt op verdenking van handel in hennep. De twee broers, die in Oost-Groningen bekend staan vanwege de organisatie van racewedstrijden en sponsoring van plaatselijke braderieën, zijn excentrieke telgen uit een miljonairsgeslacht. Hun vader J.L. werd groot met het exploiteren van horecazaken en het uitventen van gokautomaten en bouwde een miljoenenfortuin op. Volgens het laatst gedeponeerde jaarverslag (2008) is het vermogen van de holding goed voor € 6,7 miljoen. Maar de zonen hebben hun activiteiten nu kennelijk ook verlegd naar minder legale activiteiten. Volgens de politievielen de heren op omdat zij schijnbaar over veel vermogen beschikten. Volgens de politie bestaat (een deel van) dat vermogen uit crimineel geld. Bij huiszoeken in het bedrijfspand in Nieuwe Pekela en twee woningen in Muntendam werd weliswaar geen hennepplantage aangetroffen maar wel de spullen die nodig zijn om er een te runnen. Ook werd er een wapen gevonden door de agenten, meldt Dagblad van het Noorden. (...) 'F. Jacobse en Tedje van Es bestaan nog en ze leven in Oost-Groningen!', kenschetst Mick van Wely, crime-journalist van Dagblad van Het Noorden het duo. De hasjhandel is een grote inkomstenbron in Oost-Groningen. De tv-serie *Hollands Hoop* draaide om een fictieve herenbroer die in de hasj zat. Maar de fictie is langzamerhand werkelijkheid geworden.*

Ad c.) Criminele generalisten en profiteurs

De hennepsteelt in Groningen - zowel in de stad als in het Ommeland - lijkt te worden gedomineerd door flexibele netwerkjes, opgebouwd rondom enkele sleutelfiguren, met daar omheen regelaars en uitvoerders.

Er wordt samengewerkt door gezins- en familieleden en door vrienden. Dat geeft houvast in een werkomgeving waarbinnen vertrouwen, zwijgzaamheid en afscherming belangrijk zijn. Sleutelfiguren worden in interviews getypeerd als een soort lokale helden. Niet omdat ze dat nuchter bezien zijn, maar omdat ze zo lokaal wel worden gezien. Verschillende sleutelfiguren worden getypeerd als personen die actief zijn of lijken in de onder- en/of bovenwereld. Binnen netwerken staat de hennepwereld in contact met bedrijven in risicobranches, zoals horeca, autobedrijven, vastgoedactiviteiten of makelaardij. Er wordt onder meer gewezen op passief faciliteren, zoals (rechts)personen die panden verhuren waarin hennepkwekerijen worden gevonden of zouden hebben gezeten. Respondenten vermoeden een financieel voordeel, zoals een extra hoge huurprijs of andere contante betalingen, al blijft dat (ook voor ons) giswerk. Eén zo'n sleutelfiguur lijkt tamelijk zeker van zijn zaak, want hij bood een bestuurder gratis diensten aan, aldus een respondent. Andere sleutelfiguren worden gezien als (vermoedelijke) financiers of als spil in het criminele netwerk. Hoe het ook zij, het gaat volgens respondenten om generalistische netwerken die actief zijn in legale branches en in de hennepwereld. Respondenten geven enkele voorbeelden:

- ⊙ Een pandjesbaas die vastgoed verhuurt waarin hennep is aangetroffen en die actief is in een risicobranche, al lijken de inkomsten uit zijn bedrijf onvoldoende voor het bezit van vastgoed en voor luxe-bezittingen. De man is volop actief in de bovenwereld.
- ⊙ Een andere vastgoedinvesteerder is ook actief in een risicobranche. Hij geniet lokaal aanzien, ook al voordat hij in deze branche actief werd, en hij bezit panden. In door hem verhuurd vastgoed is hennep aangetroffen.
- ⊙ Een familie combineert drugshandel, hennepsteelt en witwassen.
- ⊙ Een criminele familie was of is actief in de hennepsteelt, verkoopt drugs en bezit de nodige panden en tenminste één bedrijf. Het zijn lokale bekendheden, al zijn hun (drugs)activiteiten inmiddels bovenlokaal.

Ze doen zaken met een veel grotere vastgoedinvesteerder.

Ad d.) Productie van synthetische drugs

Bij het veldwerk in stad en Ommeland stuiten we (onder respondenten) op weinig aanwijzingen dat Groningse hennep telers doorgroeien naar grootschalige productie van andere drugs. Ze zijn en blijven toch vooral (voor zover bekend) criminele generalisten, met een lokale of regionale actieradius en zonder know how wat betreft productie van synthetische drugs. Zo nu en dan wordt geconstateerd dat Groningse netwerken actief zijn met (productiemiddelen of grondstoffen voor) drugslabs. Bij één casus duikt een productieketel op en een andere casus wijst op samenwerking tussen bekende lokale criminele netwerkjes rondom een drugslab in het Ommeland. Dat lab komt in beeld bij een opsporingsonderzoek naar allochtone drugshandelaren in een wijk in de gemeente Groningen, waarbij grondstoffen voor de synthetische drugsproductie worden aangetroffen in busjes van een kamersfamilie. Dit lijkt een uitzondering. Voor zover in het Ommeland drugslabs worden aangetroffen, lijken de aansturing en financiering te geschieden vanuit landelijk actieve netwerken, vaak met Brabantse of Limburgse roots. Die beschikken over de kennis en sociale infrastructuur voor de productie van xtc, amfetamine en methamfetamine. Op zoek naar productielocaties komen ze uit bij geschikte panden en kompanen in Noord-Nederland. Volgens de registraties gaat het daarbij meer om Friesland en Drenthe dan om Groningen (zie bijlage 1). Respondenten constateren wel dat het in Oost- en Noord-Groningen gemakkelijk is om een drugslab op te bouwen en verborgen te houden.

In de periode van 2018 tot en met 2022 meldt de politie 19 registraties inzake 'vervaardigen harddrugs', als volgt verdeeld over het werkgebied van de basisteams: Westerkwartier (4), Ommelanden-Noord (5), Ommelanden-Oost (3) en Ommelanden-Midden (7). De gemeenten waar de meeste 'labs' (namelijk vier per gemeente) werden aangetroffen zijn Midden-Groningen, Westerkwartier en Het Hogeland. Zie tabel 4.5.

De onderstaande tabel over twee Groningse casus over synthetische drugs is gebaseerd op mediaberichten. Uit de berichtgeving over een terrein met drugsafval valt op te maken dat de buurt zich stoort aan de puinhoop; het aangetroffen drugsafval past in een bestaand patroon. Er wordt ook een dode man aangetroffen. In Oude Pekela kan een exploderend drugslab op weinig sympathie rekenen van burgers uit de directe omgeving: een explosie is gevaarlijk en gaat te ver. Voor hennep teelt bestaat begrip.

Tabel 4.3: Twee voorbeelden van een drugslab in het Ommeland

- Op een terrein aan de Nieuwe Compagnie bij Kiel-Windeweer, een dorp in de gemeente Midden-Groningen treft de politie op 21 augustus 2022 drugsafval aan dat vermoedelijk afkomstig is van een drugslab. Twee bewoners worden aangehouden en een autobus wordt in beslag genomen. Een dag later treft de politie het (verstopte) lichaam aan van een overleden persoon: een 38-jarige man zonder vaste woon- of verblijfplaats die is opgegroeid in Roermond. Het betreft een rommelig terrein 'met een verleden'. Op het terrein ligt veel troep, er staan bootjes en machines, plus een kennel met twee honden. Een buurtbewoner herinnert zich dat in het pand ooit een seksclub was gevestigd. In 2015 was er een grote brand, in het toenmalige schrootverwerkingsbedrijf. Daarna werden het huis en het terrein verkocht. Enkele jaren geleden zijn twee huiftrailers met wiet aangetroffen. De bewoners hielden paarden, op een dijkje en in de berm langs de weg, al krijgen de beesten volgens bewoners onvoldoende water. Ook waren de blaffende honden een doorn in het oog van omwonenden. "Er is hier altijd wel wat aan de hand", zegt een meisje tegen het Dagblad van het Noorden.³³

- De brand en daaropvolgende explosies in een woning en schuur aan de Hanekampswijk in Oude Pekela leggen in de nacht van 30 juni 2022 een drugslab bloot. Het resulteert in een - door journalisten gefotografeerde - uitslaande brand.³⁴

³³ 'Bewoners aangehouden na vondst drugsafval bij Kiel-Windeweer. 'Dit huis heeft een verleden', aldus een buurtbewoner', Dagblad van het Noorden, 21 augustus 2022.

³⁴ 'Opgebrande schuur in Oude Pekela was drugslab', Dagblad van het Noorden, 1 juli 2022.

³⁵ 'Cocaïnewaterij aangetroffen achter woonhuis in Nieuw Beerta. Twee verdachten aangehouden', Dagblad van het Noorden, 20 november 2022.

In november 2022 werd in Nieuw Beerta (gemeente Oldambt) een zogenoemde cocaïnewasserij aangetroffen. Dat is tot op heden een zeldzaamheid in Groningen. Zie tabel 4.4 voor een toelichting.

Tabel 4.4: Mediabericht over cocaïnewasserij in Nieuw Beerta

In november 2022 ontdekt de politie, achter een woonhuis aan de Hoofdweg in Nieuw Beerta, een actieve cocaïnewasserij. Er worden twee personen aangehouden: een 32-jarige man uit Oldambt en een 24-jarige vrouw uit Scheemda (gemeente Oldambt). Agenten stuiten op middelen die worden gebruikt om cocaïne uit goederen te wassen. De politie legt in de krant uit wat de functie is van een cocaïne-wasserij:

“Om cocaïne aan de grens moeilijk traceerbaar te maken, wordt de drugs door criminelen meestal in gangbare stoffen of materialen verwerkt. Denk hierbij aan bijvoorbeeld shampoo of kleding. In een wasserij wordt cocaïne uit deze materialen onttrokken. Dit is een gevaarlijk proces waarbij chemicaliën worden gebruikt”.³⁵

Tabel 4.5: Presentatie van geregistreerde drugs-gerelateerde incidenten in het BVH-systeem van de politie

Sub-tabel 1. Totaal aantal geregistreerde drugs-gerelateerde incidenten in de vier basisteams in het Groningse Ommeland, in de periode van 2018 tot en met 2022.

Basisteam	Wester kwartier	Noord	Oost	Midden	Totaal
Drugscriminaliteit					
Bezit harddrugs (lijst 1)	13	36	117	68	234
Bezit softdrugs (lijst 2)	29	46	87	55	217
Handel e.d. harddrugs (lijst 1)	21	55	69	93	238
Handel e.d. softdrugs (lijst 2)	26	35	26	16	103
Vervaardigen harddrugs (lijst 1)	4	5	3	7	19
Vervaardigen softdrugs (lijst 2)	95	261	285	303	944

Sub-tabel 2. Geregistreerde drugs-gerelateerde incidenten in de vier basisteams in het Groningse Ommeland, per jaar.

Jaartal	2018	2019	2020	2021	2022
Bezit harddrugs (lijst 1)	47	49	42	54	42
Bezit softdrugs (lijst 2)	49	40	34	45	35
Handel e.d. harddrugs (lijst 1)	57	55	47	42	37
Handel e.d. softdrugs (lijst 2)	21	35	16	9	22
Vervaardigen harddrugs (lijst 1)	3	4	6	3	3
Vervaardigen softdrugs (lijst 2)	365	271	127	103	78

Noot * Cijfers tot en met oktober.

Sub-tabel 3. Geregistreerde drugs-gerelateerde incidenten in vijf gemeenten, in de periode van 2018 tot en met 2022.

Gemeente	Westerkwartier	Midden-Groningen	Veendam	Pekela	Stadskanaal
Aantal inwoners	64.345	60.865	27.441	12.186	31.928
Bezit harddrugs (lijst 1)	13	42	22	4	32
Bezit softdrugs (lijst 2)	29	33	19	4	17
Handel e.d. harddrugs (lijst 1)	21	67	19	8	21
Handel e.d. softdrugs (lijst 2)	26	11	4	2	10
Vervaardigen harddrugs (lijst 1)	4	4	2	1	1
Vervaardigen softdrugs (lijst 2)	95	164	68	71	57
Per 10.000 inwoners	14,8	26,9	24,8	58,3	17,9

Sub-tabel 4. Geregistreerde drugs-gerelateerde incidenten in vier gemeenten, in de periode van 2018 tot en met 2022.

Gemeente	Oldambt	Westerwolde	Eemsdelta	Het Hogeland
Aantal inwoners	38.528	26.701	45.559	48.006
Bezit harddrugs (lijst 1)	71	15	23	13
Bezit softdrugs (lijst 2)	42	29	22	24
Handel e.d. harddrugs (lijst 1)	38	11	42	13
Handel e.d. softdrugs (lijst 2)	10	6	23	12
Vervaardigen harddrugs (lijst 1)	1	1	1	4
Vervaardigen softdrugs (lijst 2)	169	62	161	100
Per 10.000 inwoners	43,9	23,2	35,3	20,8

4.2 Drugshandel: mobiel, klantgericht en grensoverschrijdend

De Groningse drugshandel is veelzijdig en winstgevend. De handel veroorzaakt sociale schade vanwege klantenwerving en rekrutering. Dit is zo in de gemeente Groningen én in het Ommeland, al zijn er verschillen. In de stad zijn de 24/7-horecawereld, het studenten- en uitgaansleven en de gebruikers en handelaren in de kwetsbare wijken drijvende krachten achter de drugshandel (Van der Torre en Tops, 2022).

De normalisatie van het drugsgebruik onder (kansrijke en kansarme) Stadjsers is overgeslagen naar het Ommeland. Dat Ommeland is uitgestrekt en telt veel mobiele drugshandel. Die handel is landsgrensoverschrijdend. Over de weg is dat redelijk goed zichtbaar, maar het loopt ook over het spoor en - al is dat minder duidelijk - over het water.

De drugscriminaliteit blijft in het Ommeland eerder onder de radar dan in de stad. Toch scoren verschillende plaatsen in het Ommeland in registraties - in het kader van het project 'Zicht op Ondernijning' - net zo ongunstig of iets ongunstiger dan de gemeente Groningen:

36 Per (voormalige) gemeente wordt het aandeel inwoners genoemd dat in een bepaalde periode werd verdacht van, of veroordeeld voor, een drugsdelict.

⊗ Het aandeel³⁶ verdachten van drugsdelicten ligt, in de jaren 2015 tot en met 2019, in Nederland op 0,3 procent en in de gemeente Groningen op 0,4 procent. Dezelfde of ongunstiger scores dan in deze stad worden genoteerd in: Delfzijl (0,5); Pekela (0,4) en Oldambt (0,4).

⊗ Het percentage drugsverdachten met minimaal één andere drugsverdachte in de familie (van 2018 tot en met 2020) komt in Nederland uit op 35 procent en in de gemeente Groningen op 34 procent. Dezelfde of (beduidend) ongunstiger scores worden genoteerd in: Pekela (56 procent); Westerwolde (48 procent); Westerkwartier (46 procent); Oldambt (44 procent) en Midden-Groningen (41 procent).

In de periode van 2018 tot en met 2022 worden 238 politieregistraties inzake 'Handel e.d. harddrugs', als volgt verdeeld over het werkgebied van de basisteams: Westerkwartier (21), Ommelanden-Noord (55), Ommelanden-Oost (69) en Ommelanden-Midden (93). De drie gemeenten waar in absolute zin harddrugshandel het meest wordt geregistreerd zijn Midden-Groningen (67), Eemsdelta (42) en Oldambt (38). Zie verder tabel 4.5.

Drugshandel op straatlocaties, over en langs de weg (A7 en N-wegen) en in de horeca of detailhandel lijkt keutercriminaliteit. Toch is het in het Ommeland om verschillende redenen een interessant verdienmodel voor criminelen:

⊗ Criminele (familie)netwerken kunnen - vanwege (goede) contacten in de drugswereld - verschillende soorten drugs goedkoop inkopen. Bijvoorbeeld bij importeurs annex groothandelaren in Nederland of in het buitenland, namelijk als ze over eigen drugslijnen richting Nederland beschikken (zie het volgende punt). In de laatste schakels van de drugsketen liggen de drugsprijzen het hoogst, waardoor per transactie een ruime winstmarge wordt geboekt. Wie - zelf of via criminele uitvoerders of loopjongens - veel transacties sluit, heeft een aantrekkelijke winstmarge: massa is kassa.

⊗ Een categorie dealers benut direct, of met een tussenstap binnen het eigen netwerk, drugslijnen vanuit het buitenland. Er zijn (familie)netwerken

die drugs inkopen bij importerende verwanten of bij partners in de Randstad. Het komt over de weg naar Groningen. Andere drugshandelaren werken vanuit smokkelende Outlaw Motorgangs. Kopstukken in de Antilliaanse criminele wereld - onder meer actief in de gemeente Groningen en in Delfzijl - krijgen drugs van leveranciers op Curaçao. Daartoe wordt onder meer gebruikgemaakt van zogenoemde bolletjesslikkers die via passagiersvluchten drugs naar Nederland smokkelen. Ook nog steeds via Schiphol, ondanks een 100%-controle van risicovluchten (zie over dit laatste: Van Wijk e.a., 2020).

⊗ Verschillende handelende drugsnetwerken produceren hennep. Ook kunnen hennepinkomsten worden benut om drugs in te kopen.

⊗ Er is lokaal en regionaal ruim voldoende vraag naar drugs en die vraag is in de afgelopen vijf jaren duidelijk toegenomen, zo constateren respondenten.

⊗ Dealers wakkeren de vraag naar drugs aan, ook onder jongeren, want ze werven actief klanten. Ze pushen de aankoop van drugs op straat, in de horeca, in digitale netwerken en in en rondom onderwijsinstellingen. Ze doen aan klantenbinding via marketing en berichtenverkeer. De dienstverlening is vaak goed in orde, zoals snelle bezorging aan huis, in de drank- en drugskeet en op straatlocaties.

⊗ Dealers zijn niet alleen actief in de detailhandel, maar ook in de tussenhandel, dat wil zeggen de verkoop van bijvoorbeeld meer dan 50 gram hard- of softdrugs per transactie. Respondenten wijzen op een mechanisme bij de verkoop aan Duitse drugstoeristen. Hoe groter de aangekochte hoeveelheid, hoe dichter bij de grens het wordt afgeleverd. Dit scheelt de klant reistijd en levert wel een wat hogere pakkans op, onder meer omdat het Grensoverschrijdend Politieteam (GPT) rondom de grens (onopvallend) surveilleert en daarbij alert is op drugsdeals.

⊗ Er komen ook dealers (actief in criminele netwerken) vanuit de Randstad naar Groningse drugsmarkten. Dit bleek het geval in de stad, al wordt het ook gesignaleerd in kernen in Het Hogeland, namelijk in Winsum en Uithuizen.

Er is in het Ommeland, zo constateren respondenten, al met al veel drugshandel. Ze wijzen daarbij op verschillende criminele patronen:

- A. Lokale handel: mobiele handel, op straatlocaties en vanuit panden**
- B. Drugshandel langs A7 en rondom N-wegen**
- C. Over de weg: bovenregionale drugshandel**
- D. Drugssmokkel: per trein en met de boot**
- E. Drugscriminaliteit: jonge aanwas**

Ad a.) Lokale handel: mobiel, op straatlocaties en vanuit panden

Op lokale drugsmarkten leveren talrijke mobiele handelaren drugs. Ze rijden op scooters en in auto's, waaronder auto's die zijn geleased of gehuurd. Klanten worden geworven via social media en via mond-tot-mond reclame. In uitgestrekte (anonieme) gebieden gaan autobewegingen van dealers op in het gewone verkeer. Het af- en aanrijden valt vooral op rondom de woonplaats of uitvalsbasis van dealers. Ingeburgerde professionals en bewoners weten al met al welke auto's of scooters hoogstwaarschijnlijk worden benut om drugs te verkopen en af te leveren. Sommige dealers zijn notoire hardrijders. Dat valt op, maar dan zien ze wel eerder of ze worden achtervolgd. In stedelijke kernen springen de dealers in het oog, zeker op geijkte routes en werktijden, zo vanaf de namiddag tot laat op de avond of vroeg in de nacht. Bewoners van Midden-Groningen zien op dit soort tijden bijvoorbeeld in Hoogezand minstens tien dealers rondrijden. De politie bevestigt dit. In onder meer Veendam, Delfzijl, Appingedam en Winschoten wijzen respondenten op hetzelfde patroon: actieve rondrijdende (klaarblijkelijke) dealers, burgers die dit weten of vermoeden en weinig politie. De pakkans is laag.

De gesprekrunde levert de volgende inzichten op wat betreft lokale drugshandel:

- ☉ Naar de gemeente Groningen toe. Personen uit het Ommeland trekken naar het centrum van de gemeente Groningen, (mede) om drugs te kopen. Bijvoorbeeld in de horeca of op straat, in de geijkte drugscene: de 'Gele Loper', een wandelgebied vanaf het hoofdstation, via het gedempte Zuiderdiep tot aan de Hoekstraat.

Er gaan ook personen naar Groningen toe om drugs te verkopen, wederom op deze loper. Respondenten wijzen op dealers die ooit in Groningen woonden, maar uit hun (sociale) huurwoning zijn gezet en thans in Hoogezand wonen.

☉ **Vanuit de gemeente Groningen.**

De vele mobiele drugsdealers die per auto of scooter actief zijn in de gemeente Groningen, leveren ook drugs af in belendende gemeenten en op locaties langs de A7 en langs N-wegen. Groningse dealers bezorgen onder meer in of rondom Winsum, Bedum, Ten Boer, Hoogezand, Zuidbroek en Zuidhorn.

☉ **Mobiele handel en straathandel.**

Op diverse locaties in kernen en dorpen worden drugs verhandeld. Populaire locaties zijn parkeerplaatsen, sportclubs en in en rondom winkelgebieden, mede in of vanuit bedrijfjes, zoals een afhaalzaak, zonnestudio of kapperszaak. Dergelijke bedrijfjes zijn niet per se de locaties waar drugs worden overgedragen, want ze kunnen fungeren als ontmoetingsplek, als wachtruimte voor dealers of als opslaglocatie voor drugs of geld. Rondom verschillende bedrijfjes springen verdachte bewegingen en gedragingen in het oog, althans voor professionals met materiekkennis. Een respondent spotte bij zijn eerste wandelingen in het winkelgebied al snel een dekmantelbedrijf dat werd gebruikt voor drugshandel. Gewone klanten kwamen er niet of nauwelijks. Er liepen wel mensen naar binnen die vervolgens weer snel vertrokken, terwijl het bij de bedrijfsformule past dat ze ongeveer minstens een half uur binnen zijn. Mobiele drugshandelaren vertrekken vanuit huis of vanuit dit soort zaken. Bij de lokale handel gaat het vooral om korte ritjes, met een beperkte actieradius. Er zijn ook dealers met een grotere actieradius: zie punt c.

☉ **Op en rondom onderwijsinstellingen.**

Bijzondere en populaire handelslocaties zijn onderwijsinstellingen, in het bijzonder middelbare scholen en MBO-instellingen. Er wordt gedeald in onderwijsinstellingen, op schoolpleinen en/of in de directe omgeving. Deze drugshandel heeft om verschillende redenen een impuls gekregen: a.) een verschuiving van horeca naar scholen in de coronatijd; b.) de algehele toename van drugsgebruik onder jongeren, waardoor 'in het

onderwijs' geld valt te verdienen voor dealers; en c.) de gelijktijdige toename van het aantal dealers, ook onder leerlingen of studenten. Via onderwijsinstellingen ontstaan bovengemeentelijke contacten tussen (criminele) jongeren en dealers, bijvoorbeeld in de gemeenten Groningen, Midden-Groningen en Het Hogeland.

☉ In en rondom horeca.

Er wordt gedeald in uitgaansgebieden. Wat dit betreft wordt het uitgaansgebied in Winschoten genoemd als hotspot. De dealpraktijken hebben (afgeschermd) plaats in de horeca en in de directe omgeving.

☉ Handel vanuit woningen.

Er worden ook drugs verkocht vanuit woningen. Dit is een kwetsbare vorm van drugshandel. Het springt namelijk in het oog en kan leiden tot harde sancties: niet zozeer strafrechtelijk, maar eerder de bestuursrechtelijke sluiting van de woning en/of ontbinding van een huurcontract door een corporatie. Personen die vanuit huis dealen staan doorgaans laag in de pikorde. Het zijn bijvoorbeeld mensen die zelf verslaafd zijn en die geld nodig hebben om in het levensonderhoud (inclusief middelengebruik) te voorzien. Ook komt het voor dat dealers een verslaafde onder druk zetten en vervolgens zijn of haar woning 'misbruiken' voor drugshandel. Het valt op dat in interviews geregeld wordt gewezen op "dealpanden" of "drugswoningen". Deze drugshandel is namelijk slecht afgeschermd en ouderwets, in die zin dat het past bij de klassieke drugsscenes uit de jaren negentig, met armetierige junks en kleinschalige dealers. Toch past precies dit soort opzichtige handel vanuit woningen bij de uitzichtloosheid in de Groningse Ommelanden.

De aard van de drugshandel loopt sterk uiteen. Van bijverdiende drugsgebruikers, via dealers met een lokale klantenkring, tot aan bovenlokale netwerken die drugs importeren en/of produceren. Ook deze bovenlokale netwerken zijn vaak nog te 'klein' voor de Dienst Regionale Recherche.

Wel legde het (inmiddels opgeheven) Newton-team een netwerk bloot van henneproductanten en drugshandelaren. Zie tabel 4.6.

Tabel 4.6: Politiebericht over een opsporingsonderzoek naar een criminele organisatie

*Een criminele (drugs)organisatie
In juli 2022 houdt de politie in de gemeente Groningen een 50-jarige man zonder vaste woon- of verblijfplaats aan op verdenking van hennepsteelt, drugshandel en deelname aan een criminele organisatie. Daarna werden zoekingen verricht in panden in Weiteveen en Oostwold (Oldambt). Hier werden een hennepkwekerij en een hennepstekkerij aangetroffen. De politie kwam de verdachte op het spoor in een lopend onderzoek door het onderzoeksteam Newton. Op 7 februari 2022 werden ook al vier verdachten aangehouden voor witwassen en voor de productie van softdrugs. Bij zoekingen trof de politie grote hoeveelheden contant geld aan, net als een grote hoeveelheid hennep en meerdere vuurwapens. Het vervolgonderzoek leidde op 21 juni tot nog twee aanhoudingen. De politie stuitte, bij een nieuwe zoeking, op een grote hoeveelheid harddrugs.*

De onderstaande tabel geeft voorbeelden van uiteenlopende drugshandelspraktijken: drugshandel per auto; drugs en contant geld in een woning; een drugslijn tussen de Antillen en Delfzijl; drugshandel op straat; en drugshandel vanuit een woning.

Tabel 4.7: Krantenberichten over drugshandel

Mobiele drugshandel: 79 zakjes cocaïne en heroïne. Een 30-jarig man uit Hoogezand wordt in maart 2021 in Winschoten aangehouden voor drugshandel. De man krijgt op de Acacialaan in Winschoten een stopteken van de politie. Hij smeeft daarop 79 zakjes cocaïne of heroïne uit het autoraam. In december 2020 was de man ook al aangehouden "voor een druggerelateerd vergrijp".³⁸

37 'Man aangehouden voor hennepsteelt en drugshandel', politie.nl, 13 juli 2022. Te downloaden via:

[https://www.politie.nl/nieuws/2022/juli/13/01-man-aangehouden-voor-hennepsteelt-endrugshandel.html#:~:text=Noord%2DNederland%20%2D%20De%20politie%20heeft,Weiteveen%20en%20Oostwold%20\(Oldambt\).](https://www.politie.nl/nieuws/2022/juli/13/01-man-aangehouden-voor-hennepsteelt-endrugshandel.html#:~:text=Noord%2DNederland%20%2D%20De%20politie%20heeft,Weiteveen%20en%20Oostwold%20(Oldambt).)

38 'Man uit Hoogezand gooit in Winschoten 79 zakjes cocaïne en heroïne uit autoraam', Dagblad van het Noorden, 5 maart 2021.

39 'Tip leidt politie naar hoeveelheid cocaïne in een pand aan de Zeebadweg in Delfzijl; 26-jarige vrouw aangehouden', Eemskrant.nl, 11 juni 2022. Te downloaden via: <https://www.eemskrant.nl/tip-leidt-politienaar-hoeveelheid-cocaine-in-een-pand-aan-de-zeebadweg-in-delfzijl-26-jarige-vrouw-aangehouden/>

40 'Politie rolt drugslijn tussen Antillen en Delfzijl op', Groninger Internet Courant, 29 oktober 2009.

Te downloaden via: <https://www.gic.nl/nieuws/politie-rolt-drugslijn-tussen-antillen-en-delfzijl-op>

Drugs in een woning. In juni 2022 wordt aan de Zeebadweg in Delfzijl een 26-jarige vrouw aangehouden vanwege “een hoeveelheid drugs” in de woning, vermoedelijk cocaïne. De politie treft ook een grote hoeveelheid contant geld aan.³⁹

Drugslijn: tussen Antillen en Delfzijl. De politie kreeg in het najaar van 2008 informatie dat een aantal inwoners van Delfzijl zich had toegelegd op de import van en handel in cocaïne. Uit het daaropvolgende onderzoek bleek dat mensen uit de provincie Groningen als koerier werkzaam waren om drugs vanuit de Nederlandse Antillen naar Nederland te transporteren. De politie ontdekte dat een aantal personen uit Delfzijl en Groningen de spil was bij de drugstransporten en drugshandel. In september werden in Groningen en Delfzijl diverse huiszoeken gedaan. Hierbij werden twee vuurwapens en in totaal 700 gram cannabis en 1 kilogram cocaïne in beslag genomen. In Delfzijl werden twee inwoners (30 en 37 jaar) van die plaats aangehouden voor betrokkenheid bij drugshandel. Op een parkeerterrein bij Marum werden twee Groningers van 34 en 38 jaar aangehouden. Deze verdachten hadden volgens de politie de bedoeling harddrugs door te voeren naar Zweden. In oktober volgde de aanhouding van een 33-jarige Groninger. Deze vijf verdachten vormen volgens de politie de spil van de drugsbende.⁴⁰ Opmerking: De casus dateert uit 2002, maar dit soort drugscriminaliteit is sindsdien zo goed als zeker voortgezet, aldus respondenten.

Drugshandelaar aangehouden in Veendam.

In november 2020 houdt de politie een inwoner van Veendam aan op verdenking van drugshandel. Bij de aanhouding zijn onder meer 2.120 euro aan contanten, een grote hoeveelheid drugs en een boksbeugel in beslag genomen.⁴¹

Dealers in de fout: een poging om drugs te verkopen aan agenten in burgerkleding. In april 2018 worden in Oude Pekela twee mannen gearresteerd als één van

hen drugs probeert te verkopen aan agenten in burgerkleding, van het grensoverschrijdend politieteam. De dealer sloeg op de vlucht toen hij doorkreeg wie zijn klanten waren. Met een kameraad ging hij er in een auto vandoor. De agenten zetten de achtervolging in. Op de Winschoterweg in Oude Pekela crashten de auto's. Eén van de verdachten werd gearresteerd en de ander ging ervandoor. Na een zoektocht werd ook die persoon aangehouden.⁴²

Huurwoning in Hoogezand dicht na overlast, drugshandel en wapenvondst. In mei 2022 sluit de burgemeester van Midden-Groningen voor drie maanden een huurwoning in Hoogezand. Bij de politie waren het afgelopen jaar verschillende meldingen van overlast binnengekomen vanwege drugshandel en alcoholgebruik. De politie doorzocht de woning en trof aan: ruim drie kilo hennep, een kilo hasj, zes gram harddrugs, ruim 9.000 euro aan contant geld en een vuurwapen.⁴³

Ad b.) Drugshandel langs de A7 en rondom N-wegen

Er zijn mobiele drugshandelaren (per auto) actief met een grote actieradius en een omvangrijke klantenportefeuille, ook over de grens in Duitsland. Dit wordt aangestuurd door sleutelfiguren binnen drugsnetwerken. De dealers gebruiken het wegennet, in het bijzonder de A7 en N-wegen, met een goede ontsluiting naar Duitsland. Ze rijden in eenvoudige (lease-)auto's, al wordt ook gebruikgemaakt van luxe auto's die in Duitsland worden geleased of gekocht. Die auto's kunnen op naam staan van stromannen (dat kan een vrouwelijke relatie zijn), zodat de registratie geen 'hit' oplevert vanwege drugsveroordelingen. De grote hoeveelheid klanten resulteert in een orderstroom die wordt uitgezet onder dealers op de weg. Er worden drugs bezorgd op tal van geijkte locaties, op korte afstand van hoofdwegen: parkeerplaatsen van hotels en van fastfood-restaurants, parkeerplaatsen vlakbij

41 'Politie houdt inwoner van Veendam aan voor drugshandel en stuit op ruim 2000 euro aan contanten en een grote hoeveelheid drugs', Dagblad van het Noorden, 26 november 2020.

42 'Achtervolging Pekela: dealers boden drugs aan undercoveragenten aan', RTV Noord, 30 april 2018.

Te downloaden via: <https://www.rtvnoord.nl/nieuws/193536/achtervolging-pekela-dealers-boden-drugs-aanundercoveragenten-aan>

43 'Burgemeester sluit drugspand in Hoogezand voor 3 maanden', menterwolde.info, 13 mei 2022. Te downloaden via: <https://www.menterwolde.info/regio/hs-slochteren/burgemeester-sluit-drugswoning-inhoogezand-voor-3-maanden/>

44 'Grootschalig Duits onderzoek leidt tot invallen in Hoogezand, Sappemeer en Foxhol. Politie treft ruim 200.000 euro aan contanten en luxegoederen en verdovende middelen aan', Dagblad van het Noorden, 7 april 2021.

een afrit, parkeerplaatsen van tankstations en bedrijventerreinen die goed bereikbaar zijn. Er worden kleine en grotere (tussenhandel) hoeveelheden drugs verkocht, onder meer aan Duitse ingezetenen.

De netwerken die deze handel organiseren beperken zich vaak niet tot drugshandel. Er wordt ook verdiend aan hennepsteelt, investeringen in panden of bedrijven (op kleine schaal) en/of witwassen. Vrouwen en oudere mannen kunnen een actieve rol hebben in dit soort netwerken. De financiële belangen zijn aanzienlijk of groot, terwijl de drugshandel opzichtig en eenvoudig is. Dit resulteert in onderlinge conflicten, zo nu en dan inclusief schietpartijen.

De onderstaande tabel is gebaseerd op een krantenbericht over een drugsnetwerk met Duitse klanten. Het is zorgelijk dat het - verslavende en ronduit ongezonde - crystal meth werd aangetroffen. Het opsporingsonderzoek werd uitgevoerd in Duitsland. Politie-respondenten hebben daarover een dubbel gevoel. Aan de ene kant zouden ze graag zien dat in Nederland meer van dergelijke onderzoeken worden uitgevoerd. Aan de andere kant legt dit minder beslag op de Nederlandse politiecapaciteit en leggen Duitse strafrechters beduidend hogere straffen op dan in Nederland.

Tabel 4.8: Een krantenbericht over grootschalige drugshandel⁴⁴

Georganiseerde drugsmokkel en -handel
In april 2021 neemt de politie bij doorzoeken in Hoogezand, Sappemeer en Foxhol ruim 200.000 euro aan contanten en luxegoederen in beslag. Ook wordt een aanzienlijke hoeveelheid verdovende middelen aangetroffen en zijn twee verdachten aangehouden. De doorzoeken, op acht locaties in Hoogezand, Sappemeer en Foxhol, vonden plaats in het kader van een grootschalige operatie van de Gemeinsamen Ermittlungsgruppe Rauschgift (GER) uit het Duitse Oldenburg. Het onderzoek naar vermoedelijk grootschalige en georganiseerde drugsmokkel en handel in verdovende middelen, is gericht op een in (de omgeving van) Hoogezand gevestigde groep verdachten. De verdachten zouden gedurende meerdere jaren verdovende middelen hebben geleverd aan kopers, voornamelijk

uit Noordwest-Duitsland. Dit is vermoedelijk meer dan duizend keer gebeurd. De bestellingen werden telefonisch aangenomen, net als bij een legale bezorgdienst. De gewenste hoeveelheden werden meestal op openbare plaatsen in de Nederland overgedragen aan klanten, maar tegen een meerprijs kon dit ook in het grensgebied van Nedersaksen. De drugsbestellingen varieerden van kleine hoeveelheden tot enkele kilo's, waarbij bijna alle soorten verdovende middelen werden aangeboden. Verschillende verkooptransacties konden worden getraceerd. Het zou gaan om transacties van in totaal meer dan 18 kilo cocaïne, 8 kilo heroïne, 1,1 kilo crystal meth, 17,5 kilo amfetamine, 78 kilo cannabisproducten en 223 kilo hulpstoffen. De aangehouden verdachten worden voorgeleid aan een Nederlandse officier. Het doel is om hen op korte termijn aan Duitsland over te leveren.

Ad c.) Over de weg: bovenregionale drugshandel

De drugshandel over de weg blijft - zoals blijkt uit de bovenstaande tabel - niet beperkt tot het Ommeland. Drugsnetwerken opereren bovenregionaal. Respondenten wijzen daarbij op drie patronen. In de eerste plaats wordt niet alleen binnen Nederland drugshandel bedreven met Duitse klanten, want dit strekt zich uit tot Duitsland. Respondenten wijzen bijvoorbeeld op een drugsnetwerk, opererend vanuit twee plaatsen in het Ommeland, dat gebruikmaakt van een bruggenhoofd (een soort horecazaak) in Duitsland. Zichtbare overdrachten, bijvoorbeeld op parkeerplaatsen, zouden vaak plaatsvinden in Nederland. De verklaring is simpel: de strafmaat is veel hoger in Duitsland. Er wordt vermoedelijk wel heimelijk drugs over de grens gebracht, naar handelaren.

In de tweede plaats worden de auto's⁴⁵ die worden benut door Groningse drugsnetwerkjes door het land heen gespot. Ook op drugsroutes en drugslocaties. Het gaat onder meer om Friesland, Drenthe, de Randstad en de zuidelijke provincies Limburg en Noord-Brabant.

In de derde plaats wordt professioneel wegtransport gebruikt om drugs uit te voeren. Daartoe wordt gebruikgemaakt van vrachtwagens (met verstoppplaatsen).

45 Onder meer auto's die in Duitsland worden geleased/gehuurd of bij faciliterende autobedrijven in Groningen.

De route vanuit Groningen naar Duitsland legt de weg open naar interessante drugsmarkten, met hoge drugsprijzen. Namelijk in Scandinavië, Duitsland en dieper Europa in, voorbij Duitsland.

Ad d.) Drugsmokkel: per trein en met de boot

Het spoor en het water worden ook gebruikt bij drugshandel. Respondenten wijzen op handel en smokkel op spoorverbindingen: tussen de gemeente Groningen en de Duitse steden Weener en Leer; en op twee lijnen in Noord-Groningen, namelijk naar Eemshaven en Delfzijl. Dit resulteert op verschillende manieren in drugsverkeer:

- ☉ Drugsklanten en dealers nemen - onder meer vanuit Hoogezand - de trein naar de stad Groningen. Op steenworp-afstand van het station ligt een traditionele drugscene - de zogenoemde 'Gele Loper' - waar op straat en in de horeca allerhande drugs worden verkocht. Klanten kopen hier drugs en dealers verkopen het.

- ☉ Drugshandelaren gebruiken (ultrakorte ritjes met) de trein om drugs te verkopen aan drugsklanten, zowel lokale klanten als klanten uit Duitsland. Via social media worden afspraken gemaakt. De dealer stapt in en treft de klant. Na een snelle overdracht van drugs en geld, stapt de dealer weer uit. Respondenten schatten de pakkans laag in.

- ☉ Er worden ook grotere partijen drugs per trein naar Duitsland gesmokkeld. Respondenten schetsen de werkwijze. Er worden aan de Nederlandse kant van de grens één of enkele pakketten drugs verstopt achter een plaat op een trein-toilet. Na een dienst wordt de trein geparkeerd op een terrein van de spoorwegmaatschappij in Duitsland en daar wordt de drugs veiliggesteld. Het is niet bekend of dit een actuele werkwijze is.

De zee en de Groningse (zee)havens worden volgens respondenten benut bij drugsmokkel, al is onduidelijk in welke mate dit gebeurt. Er bestaat een informatie-gat. Ze wijzen desondanks op criminele werkwijzen, namelijk:

- ☉ Er is informatie dat - op vaarroutes 'boven' de Waddeneilanden - pakketten drugs overboord worden gezet. Kotters verlaten vissersgronden en varen richting die routes. Daarbij wordt samengewerkt tussen schepen. In 2017 zijn in deze streek drugspakketten aangespoeld.⁴⁶

- ☉ Er is informatie dat verdachten of criminelen uit de Randstad naar de haven in Lauwersoog komen, om uit te zoeken welke schipper bereid is om drugs op te vissen rondom de vaargeul boven de Waddeneilanden. Er wordt codetaal gehanteerd die in besloten kring wordt begrepen.

- ☉ Kotters kunnen niet alleen drugs opvissen uit zee, want ze kunnen ook drugs exporteren naar Scandinavië. Volgens enkele respondenten gebeurt dit, al kunnen anderen dat niet bevestigen.

- ☉ Passagiers van veerboten kunnen - tamelijk gemakkelijk vanwege de beperkte controle - drugs meenemen naar het buitenland: om te verkopen of voor eigen gebruik. Bijvoorbeeld naar Duitsland of Noorwegen. In 2014 werden drie Duitse familieleden opgepakt vanwege "maandenlange" smokkel per ferry, vanuit de Eemshaven, met een omzet van meer dan een half miljoen. Zie tabel 4.9.

- ☉ Nadat de aangescherpte aanpak in de Rotterdamse haven van zogenoemde 'uithalers' (personen die drugs veiligstellen op en haventerrein) had geresulteerd in een serie aanhoudingen, werden rondom de Eemshaven personen uit de Randstad gesignaleerd met criminele antecedenten. Het betrof vermoedelijk een verkenning door drugscriminelen.

- ☉ Respondenten wijzen op (sporadische) informatie over verdachte nachtelijke praktijken in de haven van Lauwersoog. Bijvoorbeeld een kostbare Audi die op hoge snelheid de dijk afrijdt, naar een plek waar op hetzelfde moment een kotter wordt stilgelegd. Korte tijd later "scheurt" de Audi weg en vaart de kotter de zee weer op.

46 Zie: Pakketten drugs aangespoeld langs kust Eemshaven, RTV Noord, 16 april 2017. Te downloaden via: <https://www.rtvnoord.nl/breaking/176910/pakketten-drugs-aangespoeld-langs-kust-eemshaven>

47 Smokkeloma had kilo coke in rugzak, Telegraaf.nl, 13 november 2014. Te downloaden via: <https://www.telegraaf.nl/nieuws/887055/smokkeloma-had-kilo-coke-in-rugzak>

Tabel 4.9:

Krantenbericht over drugssmokkel per ferry ⁴⁷

Duitse smokkel-familie

Drie mensen uit Osnabrück, onder wie een 70-jarige vrouw, worden in 2014 opgepakt omdat ze met de ferry Eemshaven-Borkum drugs vanuit Nederland naar Duitsland zouden hebben gesmokkeld. De drugsbende is opgerold door het Landeskriminalamt (LKA) Hannover, schrijft het Dagblad van het Noorden. De vrouw van 70 jaar wordt gezien als hoofdverdachte. Zij liep tegen de lamp toen ze in haar rugzak meer dan een kilo cocaïne met een straatwaarde van 50.000 euro had verstopt. De twee andere verdachten zijn de 43-jarige zoon van de vrouw en zijn 52-jarige echtgenote. Volgens de Duitse autoriteiten smokkelde het trio al maandenlang drugs vanuit Nederland naar Duitsland. Ze zouden voor meer dan een half miljoen euro drugs hebben verkocht aan dealers.

Ad e.) Drugscriminaliteit: jonge aanwas

Er zijn (jonge) mensen die (als dader) terechtkomen in de criminele drugswereld. Tieners worden geronseld, onder meer in en rondom onderwijsinstellingen. Wie instroomt, staat meestal laag in de pikorde: criminele druk en werkzaamheden met een relatief hoge pakkans. De verdiensten zijn, afgezet tegen de criminele midden- en toplaag, bescheiden. Toch zijn die verdiensten in absolute zin aantrekkelijk, juist in het economisch kwetsbare Ommeland. Drugsklussen leveren al snel meer op dan (eenvoudig) werk in loondienst. Jongeren uit criminele families betreden langs een andere route de drugswereld. Dergelijke tieners en jonge twintigers worden, in het begin van hun criminele loopbaan, binnen verschillende netwerken ingezet als mobiele drugsdealer.

Analyses in het kader van het project 'Zicht op Ondermijning' geven indicaties voor vatbaarheid van het Ommeland voor zogenoemde 'jonge aanwas'. Dat wil zeggen tieners en jongvolwassenen die actief zijn in de drugswereld of daartoe een 'verhoogd risico' lopen:

- ⊙ Het aandeel jonge verdachten van drugsdelicten (van 18 tot en met 23 jaar) ligt, in de jaren 2015 tot en met 2019, in Nederland op 0,4 procent en in de gemeente Groningen op 0,5.

Een ongunstiger score wordt genoteerd in Delfzijl (0,6). Pekela en Westerkwartier behalen dezelfde score (0,4) als het landelijk gemiddeld.

- ⊙ Op basis van verschillende indicatoren wordt bepaald welk percentage jongeren (van 8 tot 23 jaar) in een gebied wordt gezien als potentiële jonge aanwas. Het aantal hoog-risico jongeren wordt afgezet tegen het totaal aantal jongeren in het gebied. Dit resulteert in percentages van hoog-risico jongeren. Voor heel Nederland bedraagt dit 5,0 procent, in de provincie Groningen 4,8 procent en in de gemeente Groningen 5,3 procent. Dezelfde of ongunstiger scores als in Nederland worden genoteerd in: Appingedam (7,4 procent); Veendam (5,1 procent), Pekela (5,1 procent) en Stadskanaal (5,0 procent). Delfzijl en Oldambt scoren net onder het landelijk gemiddelde, namelijk 4,9 procent.

Wat de jonge aanwas in de drugswereld betreft wijzen respondenten op de volgende patronen:

- ⊙ De cijfermatige scores van Zicht op Ondermijning worden bevestigd met straatinformatie, in die zin dat Appingedam, Veendam, Pekela, Delfzijl, Het Hogeland en Stadskanaal worden genoemd als (voormalige) gemeenten waar de drugshandel (erg) dichtbij komt voor jongeren. Jongeren worden gerekruteerd en verleid. Ze krijgen wat gegund (b.v. drugs, inkomsten of een scooter) en gaan aan de slag met eenvoudige criminele activiteiten, zoals het bezorgen van drugs. Voor jongeren is het een interessante (bij)verdiensite.
- ⊙ De rekrutering heeft plaats in de fysieke leefomgeving van jongeren, zoals de onderwijsinstelling, horeca, een drankkeet of een sportclub. Het gebeurt ook digitaal; zie daarover paragraaf 5.2.
- ⊙ Er worden kwetsbare jongeren benaderd. Zij krijgen de criminele rotklussen en/of worden geworven als drugsklant. Dit laatste kan leiden tot schulden bij dealers. Dit maakt jongeren chantabel, waardoor ze gedwongen kunnen worden om strafbare feiten te plegen.

⁴⁷ Smokkeloma had kilo coke in rugzak, Telegraaf.nl, 13 november 2014. Te downloaden via: <https://www.telegraaf.nl/nieuws/887055/smokkeloma-had-kilo-coke-in-rugzak>

- ⊗ Bij rekrutering zoeken criminelen (ook) naar 'handige' jongens en meisjes. Dat zijn jeugdigen met een goed netwerk en met het talent om drugs te verkopen en onder de radar te blijven.
- ⊗ Het komt voor dat jongeren (eerst) vermogensdelicten plegen en daarna (ook) actief worden in de drugswereld. Anderen worden meteen actief in de drugswereld.
- ⊗ Eenvoudige drugsdelicten kunnen worden gecombineerd met andere simpele strafbare feiten. Jongeren krijgen, als geldezel, bijvoorbeeld betaald om misdaadgeld op hun rekening te laten storten.
- ⊗ De drugscriminaliteit is verweven geraakt met digitale criminaliteit. Dit laatste resulteert niet alleen in eenvoudige activiteiten van geldezels. Het is namelijk ook lucratief voor organiserende (jonge) criminelen die zich hier - mogelijk naast drugscriminaliteit - op storten. Zie paragraaf 5.2.

4.3

Afsluiting

Drugsgebruik, drugshandel en drugsproductie zijn met elkaar verweven. Het betreft activiteiten die veel voorkomen in Groningen en die elkaar versterken. Lokale en regionale drugshandelaren bedienen en 'zoeken' bestaande en nieuwe klanten. Drugsklandizie is vervolgens een aanjager van drugshandel en -productie. Drugsproductie en drugsimport leggen de basis voor winstgevende verkoop van populaire drugssoorten, zowel aan klanten in Groningen als over de lands- en provinciegrens. Respondenten wijzen op parallelle structuren waarin criminele verdiensten worden aangemoedigd. De drugscriminaliteit heeft daarbij een criminele olievlekwerking. Drugscriminaliteit gaat namelijk samen met (en versterkt) andere criminaliteit, zoals vastgoedfraude, mensenhandel ('uitbuiting'), witwassen en digitale criminaliteit. Hoofdstuk 5 gaat in op deze 'andere criminaliteit'.

ONDERMIJNENDE
PRAKTIJKEN

CRIMI
NELE
VEEL
ZIJDIG
HEID

5

Inleiding

De top-4 van de regionale ondermijnende criminaliteit bestaat, naast drugscriminaliteit, uit misstanden met vastgoed (paragraaf 5.1), digitale criminaliteit (paragraaf 5.2) en misstanden met indicaties voor mensenhandel (paragraaf 5.3). Paragraaf 5.4 zet 'overige' vormen van ondermijnende criminaliteit op een rij.

5.1

Vastgoed: lokale invloed en schade

In de gemeente Groningen is - met een piek tijdens de economische recessie rond 2008 - door particuliere ondernemers op grote schaal geïnvesteerd in vastgoed. Het betrof voornamelijk panden ten behoeve van kamerverhuur, met name gericht op studenten. Dit heeft geresulteerd in een particuliere machtsbasis: grote maandelijkse geldstromen en afhankelijkheden van studenten, hogeschool en universiteit. Vastgoedbezitters beschikken over bezit, aanzien en status in de stad (Van der Torre en Tops, 2022). In het Ommeland treffen we vergelijkbare patronen aan, al is het maar omdat huisbazen uit de stad ook daar actief zijn. Er bestaan wel verschillen tussen misstanden met vastgoed in stad en Ommeland. In de stad beschikken particuliere eigenaren over grotere vastgoedportefeuilles dan daarbuiten. Toch duiken ook in het Ommeland bedrijven op met meer dan tweehonderd panden, met geconcentreerd bezit. Voorts is de verhuur in het Ommeland niet gericht op studenten, maar vooral op kwetsbare personen. Namelijk arbeidsmigranten, personen die kampen met sociaaleconomische problemen en kansarme migranten vanuit de Nederlandse Antillen. Voorts wordt in het Ommeland niet alleen geïnvesteerd in woningen, maar ook in vakantieparken of campings. Tot slot is het in de Ommelanden nog mogelijk om te investeren in goedkoop vastgoed, terwijl de prijzen in de stad sterk zijn gestegen.

De gemeente Groningen en het Ommeland hebben met elkaar gemeen dat investeringen door op snelle winst gerichte vastgoedeigenaren schade veroorzaken. Het gaat om typisch huisjesmelkersgedrag: nauwelijks investeren in het vastgoed, terwijl de huur wordt gemaximaliseerd. Het valt op dat eigenaren in het Ommeland geregeld vastgoed laten "verkrotten". Panden staan leeg of het valt moeilijk te geloven dat er mensen wonen. Respondenten spreken over "rotte kiezen".

De typologie van vastgoedeigenaren annex huisjesmelkers in het rapport 'Groningse praktijken' (Van der Torre en Tops, 2022) is voor respondenten herkenbaar in het Ommeland:

- 1. Opportunistische vastgoedeigenaren die de georganiseerde criminaliteit op afstand houden, al begaan ze wel overtredingen (b.v. brandonveiligheid). Opmerking wat betreft het Ommeland: In het Ommeland gelden veel minder regels omtrent kamerverhuur en worden minder controles uitgevoerd dan in de gemeente Groningen, waardoor langer onduidelijk is of regels worden overtreden.*
- 2. Ondernemers die de stap lijken te hebben gezet van de onderwereld naar de legale vastgoedmarkt. Opmerking wat betreft het Ommeland: Respondenten wijzen op lokale (familie)netwerken met (op beperkte schaal) vastgoed. Zie tabel 5.1.*
- 3. Vastgoedeigenaren die deel uitmaken van lokale netwerkjes met daarbinnen criminele praktijken. Opmerking wat betreft het Ommeland: Het gaat om vastgoedeigenaren met (aanzienlijk) minder bezit dan een categorie pandbazen in de gemeente Groningen, maar in het lokale 'kluitiesvoetbal' van investerende (rechts) personen vervaagt het onderscheid tussen onder- en bovenwereld.*
- 4. Ondernemers die bij forse financieringen geld lenen (of op de één of andere manier verkrijgen) van vermogende (rechts)personen. Opmerking wat betreft het Ommeland: Respondenten wijzen op vastgoedinvesteringen waarover wordt gezegd dat dit is gebaseerd op (witgewassen) misdaadgeld dat afkomstig is uit Zuid-Nederland. Dit valt voor ons niet te controleren.*

Tabel 5.1: Informatie over criminaliteit & vastgoedeigenaren en over onverklaarbare woningaankopen in het Ommeland, gebaseerd op het project 'Zicht op Ondermijning' over (rechts)personen

In heel Nederland is (in 2020) 4,5 procent van de verblijfsobjecten in het bezit van een eigenaar die in de afgelopen tien jaar is veroordeeld. Dit percentage ligt in de gemeente Groningen op 6 procent. Hogere scores dan het landelijk gemiddelde worden

in het Ommeland genoteerd in Oldambt (5,2 procent); Pekela (5 procent); Westerwolde (5,3 procent); Stadskanaal (4,8 procent) en Midden-Groningen (4,6 procent); Ook is bekend welke verblijfsobjecten (in 2020) in bezit zijn van een eigenaar die over een periode van tien jaar verdachte is geweest van een drugsdelict. De gemiddelde score in Nederland is 0,2 procent. De gemeente Groningen scoort 0,3 procent, al worden in het Ommeland hogere (dus ongunstiger) scores genoteerd dan het landelijke gemiddelde: Pekela (0,4 procent); Oldambt (0,4 procent) en Appingedam (0,4 procent, thans onderdeel van gemeente Eemsdelta). Midden-Groningen en Westerwolde scoren 0,3 procent. Het percentage onverklaarbare woningaankopen ligt in Nederland (in 2015) op 12 procent. In Oldambt ligt dit hoger (13 procent); Stadskanaal en Delfzijl scoren 12 procent. De overige gemeenten scoren lager (gunstiger) of de score is niet bekend (Appingedam, Loppersum en Pekela).

Respondenten en/of bronnen wijzen in het Ommeland op schadelijke praktijken met vastgoed. Het gaat om de volgende patronen:

- A. Huisjesmelkers die sociale (en criminele) problemen verergeren**
- B. Lokale netwerken: sleutelfiguren met vastgoed**
- C. Speculatieve investeringen**
- D. Profiteren van aardbevingsschade**

Ad a.) Huisjesmelkers die sociale (en criminele) problemen verergeren

In het Ommeland bestaat de doelgroep van de huisjesmelkerij - in een sociaaleconomisch toch al kwetsbare regio - uit (de meest) kwetsbare personen, zoals:

- ⊙ Arbeidsmigranten die afhankelijk zijn van de woonruimte, omdat dit is gekoppeld aan hun werk: verliezen ze het één, dan ook het ander. Zij worden gehuisvest in pandjes en op vakantieparken.
- ⊙ Personen uit de Nederlandse Antillen met een kwetsbare positie, en mogelijk met criminele antecedenten, die met name naar de gemeente Groningen en naar - goedkope panden en woonruimtes in enkele wijken in - Delfzijl komen.

⊙ Personen die geen reguliere woning (meer) hebben, bijvoorbeeld omdat ze uit hun sociale huurwoning zijn gezet of onderduiken (voor politie en/of criminelen). Het betreft ook huisvesting op campings en op vakantieparken. We stuiten (onder meer) op de volgende voorbeelden van sociale problemen door toedoen van de afhankelijkheid van marginale huisvesting:

⊙ Hoge woonlasten in relatie tot het inkomen, mede vanwege slechte isolatie en hoge energierekeningen. Het betreft sobere woonruimte. Dit resulteert in een mistroostige leefomgeving. Dat voedt de uitzichtloosheid en daarmee het alcohol- en drugsgebruik. Dit werkt overlast en schulden in de hand, net als blijvende (of grotere) afhankelijkheid van louche huisbazen. Er zijn ook veel arme bewoners die in stilte lijden, geen enkel probleem veroorzaken en wel problemen ondervinden:

“Die mensen verdienen een lintje, al zullen velen die waarschijnlijk niet aannemen”.⁴⁸

⊙ Personen die vanuit de Antillen naar (de provincie) Groningen komen en die schulden maken. Dit dwingt hen om voldoende geld te verdienen. Dit lukt niet altijd met een uitkering of een legale baan. Daardoor wordt een categorie de criminele wereld ingezogen, zoals drugscriminaliteit of illegale prostitutie.

⊙ Drugscriminelen weten in welke panden en op welke recreatieparken kwetsbare personen wonen die vatbaar zijn voor drugsgebruik. Dealers benaderen hen. Dat gaat bijna vanzelf, want ze komen toch al op dit soort locaties om drugs af te leveren. Of de loopjongens van de dealers wonen er zelf en zoeken in hun directe woonomgeving naar klanten.

Ad b.) Lokale netwerken: sleutelfiguren met vastgoed

Er zijn vastgoedeigenaren die volgens respondenten deel uitmaken van lokale netwerkjes met daarinbinnen criminele praktijken. Er zijn casus of signalen waarbij respondenten een relatie leggen tussen vastgoed- of bedrijfsbezit (op beperkte schaal) en criminaliteit.

Binnen netwerken met investerende (rechts) personen vervaagt het onderscheid tussen onder- en bovenwereld. Er wordt gesproken over vastgoedkoningen, met daar omheen dienstverleners, zoals een makelaar of een autobedrijf. In één gemeente wordt een netwerk aangeduid als een soort informele raad. Sleutelfiguren worden getypeerd als “lokale helden”. Dergelijk taalgebruik onderstreept dat het gaat om (rechts)personen die in één of enkele kernen (tot op zekere hoogte) een machtsfactor zijn. Ze hebben panden of bedrijven in bezit. Respondenten wijzen op patronen die binnen dit soort netwerken voor kunnen komen:

- ⊙ Vastgoedeigenaren met bedrijven in risicobranches die (snel) groeien, weinig klanten hebben of zich bijna exclusief lijken te richten op louche of criminele klanten.
- ⊙ Een gestage of redelijk snelle uitbreiding van de vastgoedportefeuille.
- ⊙ Verkoop van vastgoed binnen het netwerk. Dit biedt de mogelijkheid om een deel van het bedrag buiten de boeken om (contant) te betalen. Een respondent over zo’n vastgoedtransactie: “Bij één transactie ging het om een verkoop van 100.000 euro die dezelfde dag overging voor 200.000 euro. (...) Daar zijn notarissen van buiten bij betrokken”.
- ⊙ Een werkrelatie tussen vastgoedeigenaar en makelaar, onder meer bij de verhuur van panden waarin misstanden worden geconstateerd, inclusief hennepsteelt.
- ⊙ Verhuur aan kwetsbare personen die lijken te worden uitgebuit, zoals arbeidsmigranten. De verhurende vastgoedeigenaar profiteert van hoge huren en weet zich verzekerd van soortgelijke nieuwe huurders als de huidige huurders zouden vertrekken.
- ⊙ Een vastgoedeigenaar die - bij klachten van omwonenden - de orde handhaaft als arbeidsmigranten overlast veroorzaken. Klaarblijkelijk om de overheid op afstand te houden.

- ⊙ Een vastgoedbedrijf dat, in samenwerking met een uitzendbureau, lokaal talrijke arbeidsmigranten huisvest. Dit vervult een economische functie en zo wordt de overheid tot op zekere hoogte afhankelijk van een private partij. De consequentie is dat zo’n partij zich het nodige kan veroorloven.

Ad c.) Speculatieve investeringen

In het Ommeland ondervinden gemeenten en inwoners hinder van speculatieve investeringen in vastgoed en grond. In die zin dat voor een goedkope prijs wordt aangekocht, waarna het terrein braak blijft liggen of het pand niet wordt onderhouden. Een stuk grond wordt een wildernis en panden raken in verval. Er treedt verkrotting op, soms als er nog mensen wonen. Er bestaat publieke verontwaardiging over “rotte kiezen”. Zeker als het gaat om panden op gezichtsbepalende locaties. Respondenten denken dat een categorie vastgoedeigenaren afwacht totdat kan worden geprofiteerd van gemeentelijke initiatieven of projecten. Dit is extra vervelend voor een gemeente als ze de grond of het vastgoed (heel) goedkoop hebben verkocht, in de hoop en verwachting dat de koper het zou ontwikkelen. Gemeenten zien nog een motief voor speculanten om niets te doen. Verloedering van een pand of terrein wordt door vastgoedondernemers annex projectontwikkelaars volgens respondenten gebruikt als “koevoet”, om op een andere locatie hun zin door te drukken bij de gemeente. Dergelijk opportunisme kan ver gaan. Er wordt gewezen op een bedrijf dat - wetende wat staat te gebeuren - panden opkoopt op een locatie waar de gemeente noodzakelijke infrastructurele ingrepen moet doorvoeren. In één zo’n pand kwam eerst nog een hennepkwekerij, waarna de panden met forse winst zouden zijn verkocht.

Ad d.) Profiteren van aardbevingschade

In het zogenoemde aardbevingsgebied worden beschadigde goedkope panden opgekocht door vastgoedinvesteerders. De panden worden benut voor inkomsten uit (kamer)verhuur. Bij regelovertreding is er een rem om op te treden, omdat in het kader van de versterkingsopgave overeenstemming bereikt moet worden over sloop en herbouw met pandeigenaren in getroffen straten.

Rechtspersonen met meerdere panden zijn daarbij belangrijke partijen. Als ze weigeren mee te werken, leidt dit tot vertraging en tot kritiek. Na afronding van de bouwwerkzaamheden profiteren eigenaren met tal van panden extra van de waarschijnlijke prijsstijging. Dit laatste is overigens “volstrekt legaal”. Respondenten signaleren dat er ook vastgoedondernemers zijn, met schadepanden in hun portefeuille, die vermoedelijk frauderen bij schadeherstel. Ze laten schijnherstel uitvoeren. De eigenaren worden (vooraf) betaald voor bouwwerkzaamheden, maar die worden niet of (zeer) ten dele uitgevoerd.

5.2 Digitale criminaliteit

De digitale criminaliteit is volgens politie-experts in opkomst. Het is één van de misdaadmarkten geworden waarop jongeren en jongvolwassenen actief zijn. Dit kan worden gecombineerd met drugscriminaliteit. De ene keer is drugscriminaliteit de entree tot de criminele wereld, al kan dit net zo goed digitale criminaliteit zijn of loopt dit als het ware in elkaar over. Digitale criminaliteit is ingebed in alternatieve en parallelle culturen, waarin het verdienen van (snel) misdaadgeld een doel op zich is. Muziek, zoals drillrapp, kan deel uitmaken van het leven in zo'n schaduweconomie. Daarin gelden ondermijnende codes. Buitgemaakt misdaadgeld, luxegoederen en wapens worden getoond. De bereidheid tot geweldgebruik weegt mee en wordt geloofwaardig doordat af en toe geweld wordt gebruikt. In sociale media worden buitgemaakte stapels bankbiljetten getoond. Daarbij komen daders en woningen in beeld. Dit resulteerde tenminste één keer in een gewelddadige overval (ripdeal) door criminelen die de dader en/of woning herkenden en hem wisten te vinden. Het opportunisme en geweld in deze wereld resulteerden ook in beschietingen van een woning. Weliswaar buiten de provincie Groningen, al komen personen uit het betrokken netwerk wel uit Groningen.

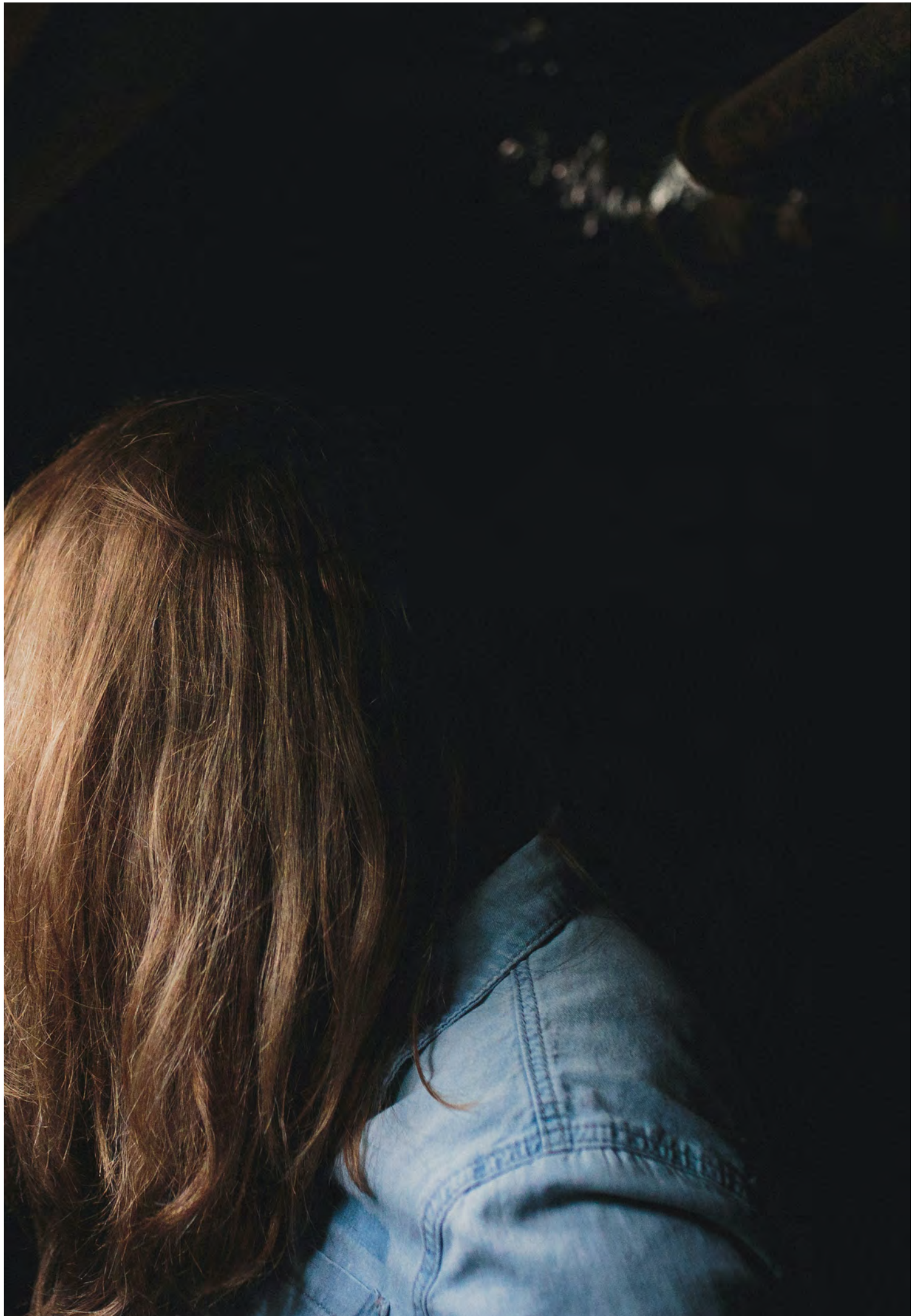
Crimeel opportunisme lijkt op gespannen voet te staan met de know how die is vereist om digitaal slachtoffers te maken. Respondenten leggen uit waarom dit toch samengaat. Op het darkweb kunnen digitale tools worden gekocht, waardoor digitale criminaliteit eenvoudiger is dan het lijkt. Bovendien vertellen criminelen elkaar hoe het werkt, waardoor het een vertrouwd delict is

geworden. Tot slot beschikken sturende criminelen over loopjongens en -meisjes die ze kunnen inzetten c.q. misbruiken bij digitale fraude: als geldezel, om mensen (die worden opgelicht) te bellen of om geld te pinnen met buitgemaakte pinpassen. Bij ogenschijnlijk innovatieve misdaad worden hele gewone tieners en twintigers ingezet.⁴⁹

Respondenten benoemen verschillende vormen van digitale fraude. Bij zogenoemde spoofing nemen digitale criminelen een identiteit over. Bankhelpdeskfraude is daarbij een geijkte methode. Er wordt ogenschijnlijk gebeld via het telefoonnummer van de bank. Dit is als zodanig herkenbaar op de telefoon van het (beoogde) slachtoffer. In het gesprek wordt getracht mensen zover te krijgen om fraudegevoelige gegevens (inlogcode, wachtwoord of pincode) prijs te geven en een pinpas op te sturen. Ook phishing is een veelvoorkomende vorm van digitale criminaliteit. Hierbij wordt, via een e-mail, sms-bericht of website, gevraagd naar persoonlijke gegevens. Deze mail is zogenaamd gestuurd door bijvoorbeeld een bank of ander bedrijf. Wie op een link klikt, krijgt een - zo geloofwaardig mogelijk geformuleerd - verzoek om persoonlijke gegevens door te geven waarmee kan worden gefraudeerd. Hierbij worden phishing panels benut. Dat is software waarmee iemand zonder technische kennis een malafide website kan bouwen, bijvoorbeeld om de digitale omgeving van een bank na te maken. Inmiddels wordt hiertegen opgetreden, want er is een tool ontwikkeld waarmee (opsporingsdiensten) dergelijke panels kunnen verstoren. Dit werkt echter wel in de hand dat vaker anydesk-fraude wordt gepleegd, waarbij criminelen op afstand (remote) de computer van een slachtoffer overnemen. Om dit voor elkaar te krijgen, bellen (de hulptroepen van) criminelen op en bieden zij hulp aan bij een computer- of internetprobleem dat ze zogenaamd hebben ontdekt. Ze claimen te werken voor een vertrouwenwekkend bedrijf, zoals Microsoft of een bank.

In de digitale (criminele) wereld worden bovenlokale sociale en criminele netwerken opgebouwd, zo blijkt uit twee casus:⁵⁰

- Een netwerk - met enkele personen uit de gemeente Groningen als harde kern - begint met digitale criminaliteit, maar combineert dit na enkele jaren met drugshandel en drugstransporten. Langs digitale weg wordt

een netwerk van ruim vijfhonderd jongeren en jongvolwassenen opgebouwd.

Fysiek is het netwerk met name gesitueerd in Paddepoel, Lewenborg en in het centrum van de gemeente Groningen, maar ook in Delfzijl en Hoogezand. Ze startten met marktplaatsfraude. Als de koper, zogenaamd ter verificatie, een eurocent overmaakte, werd het mobiel bankiersysteem van de klant overgenomen. Met het buitgemaakte geld werden transacties uitgevoerd in een Groningse winkel; een zogenoemde cash out. Ook maakten ze zich schuldig aan Spoofing. Daders van het eerste uur hebben thans een sturende rol, plus aanzien in Groningse wijken vanwege hun inkomsten en bezittingen. Er worden 'interne slachtoffers' gemaakt (binnen het netwerk), want er worden geldezels geronseld (personen die hun bankrekening ter beschikking stellen om misdaadgeld op te storten) en jongeren die pinnen met de bankpassen van de ezels of van slachtoffers.⁴⁹ Een expert van de Landelijke Eenheid van de politie: "Online doen ze zich voor als stoere jongens die hun criminele zaakjes professioneel aanpakken, maar vaak komen we tóch uit bij een jochie op een slaapkamer".

- In een kleine gemeente in Oost-Groningen verdwijnt een "klassieke boef" van de radar. Hij was actief in de drugswereld en pleegde vermogensdelicten, maar kwam niet meer in beeld. Het idee was dat hij zou zijn gestopt met criminaliteit. De man duikt echter weer op als cyber-crimineel. Hij organiseert phishing-campagnes: bulk-sms'jes, met de mededeling dat het pinpas is geblokkeerd. In de hoop dat ontvangers de link aanklikken en bankgegevens prijsgeven. Hij ronselde kwetsbare personen om telefoonabonnementen af te sluiten. Die nam hij over voor een klein bedrag, al dan niet onder dwang. Vanuit de gemeente Groningen werden meer dan 100.000 berichten verstuurd.

5.3

Tussen mensenhandel en misstanden

De kern van het strafrechtelijke begrip mensenhandel is dat er dwang wordt uitgeoefend op personen, zodat ze een wereld in worden gezogen met criminele praktijken. Van oudsher betreft het slachtofferschap in de seksindustrie. Sinds 2005 is mensenhandel buiten de seksindustrie strafbaar gesteld. Het betreft gedwongen arbeids- of dienstverlening zonder seksuele component, namelijk: arbeidsuitbuiting (uitbuiting op het domein van werk en inkomen), criminele uitbuiting (personen onder dwang strafbare feiten laten plegen) en gedwongen dienstverlening (diensten onder dwang laten verricht, zoals misbruik van een bankrekening). De afhankelijkheidsrelatie van slachtoffers resulteert in een strafrechtelijk dilemma. Juist bij effectieve dwang is het namelijk uitermate lastig om mensenhandel vast te stellen, want slachtoffers leggen dan bepaald niet snel verklaringen af (LIEC, 2019). Dat komt door geweldsdreiging of door risico's om elementaire zaken kwijt te raken, zoals inkomen en/of huisvesting. De consequentie is dat strafrechtelijke vervolging ingewikkeld is. Naast het strafrecht bestaat een leken-perspectief op uitbuiting: personen staan onder druk en verkeren vanwege misstanden in een penibele situatie. Vanuit die invalshoek wijzen respondenten op verschillende misstanden:

- a. Jongeren: criminele druk**
- b. Vluchtelingen als kwetsbare categorie**
- c. Arbeidsmigranten**
- d. Kwetsbare Antillianen in de knel**

Ad a.) Jongeren: criminele druk

Jongeren komen langs verschillende paden onder criminele druk te staan. In de criminele drugswereld zijn drugshandelaren gericht op klantenwerving en rekrutering. Er wordt gezocht naar klanten voor drugs. Hiertoe zetten sturende criminelen uitvoerende handelaren onder druk om veel te verkopen. Het resulteert in push-gedrag richting (jonge) klanten om drugs te (blijven) kopen. Eventuele schulden bij een dealer kunnen resulteren in rekrutering, namelijk als schulden met

⁴⁹ Een expert van de Landelijke Eenheid van de politie: "Online doen ze zich voor als stoere jongens die hun criminele zaakjes professioneel aanpakken, maar vaak komen we tóch uit bij een jochie op een slaapkamer".

Bron: 'Politie pakt ontwikkelaar phishingsoftware op', nos.nl, 22 juli 2021. Te downloaden via:

<https://nos.nl/artikel/2390352-politie-pakt-ontwikkelaar-phishingsoftware-op>

⁵⁰ De eerste casus is ontleend aan het rapport 'Groningse Praktijken' (Van der Torre en Tops, 2022).

drugsverkoop worden vereffend. Dealers verleiden jongeren ook met cadeaus, zoals dure kleding. Vervolgens eisen ze wederdiensten op. Bijvoorbeeld drugshandel, werk in een hennepkwekerij of geldezel-activiteiten. Criminelen zoeken naar geschikte loopjongens. Er wordt ingespeeld op armoede in gezinnen (contant geld is welkom) en op lage straffen in het jeugdstrafrecht, alsof criminele activiteiten risicoloos zouden zijn. Door de opkomst van de digitale criminaliteit is de rekrutering deels verplaatst van fysieke ontmoetingsplaatsen naar de digitale wereld.

Ad b.) Vluchtelingen als kwetsbare categorie

Respondenten benoemen asielzoekers en statushouders als een kwetsbare categorie om, vanuit een afhankelijkheidspositie, klem te worden gezet. Ze wijzen op de volgende (criminele) misstanden:

- ⊙ In de gemeente Groningen is vastgesteld dat personen uit een AZC en uit een zogenoemde bed-bad-brood voorziening (erg) slecht betaald worden voor zwart werk (Van der Torre en Tops, 2022). Bijvoorbeeld in simpele horecazaken, zoals afhaalzaken. Daarbij werd vermoed dat er een netwerk is, rondom voormalige AZC-bewoners, dat binnen deze kwetsbare categorie personen rekruteert voor dit soort baantjes. Respondenten bevestigen (in deze interviewronde) dat rekruterende personen gebruik maken van contacten met mensen in AZC's, om zo personen (zonder verblijfsvergunning) onderbetaald aan het werk te zetten.
- ⊙ Er zijn aanwijzingen dat vrouwelijke vluchtelingen uit de Oekraïne worden geronseld voor werkzaamheden in de (illegale) prostitutiewereld. Ook wordt geprobeerd om onterecht de indruk te wekken dat (illegale) Afrikaanse vrouwen vanuit de Oekraïne naar Nederland zijn gevlucht. Er zijn aanwijzingen dat vrouwen worden ingepalmd door mannen uit criminele netwerken.
- ⊙ Respondenten wijzen op enkele casus of signalen over hennepkwekerijen bij statushouders die een huurwoning toegewezen hebben gekregen.

Een prille statushouder zou hiertoe zijn benaderd via contacten die in het AZC waren gelegd.

- ⊙ Er zijn verdenkingen van mensensmokkel. In die zin dat respondenten constateren dat personen met antecedenten - (ook) in auto's met Duitse kentekens - personen afzetten bij het AZC in Ter Apel. Daarnaast zetten smokkelaars vluchtelingen af bij de grens, waarna ze naar het aanmeldcentrum in Ter Apel lopen.
- ⊙ Er wordt geconstateerd dat personen die (sinds kort) statushouder zijn geworden in het gezelschap worden gezien (bijvoorbeeld in een auto) van bekende criminelen uit Noord-Nederland, ook in de directe omgeving van een AZC. In één geval werd door een prille statushouder voedsel naar het AZC gebracht, al zat onder het voedsel drugs verstopt. Hij werd door een bekende drugs crimineel bij het AZC afgezet.

Ad c.) Arbeidsmigranten

Een optelsom van ongunstige omstandigheden - zoals mogelijke onderbetaling, lange werktijden, slechte huisvesting (tegen een hoge prijs) en/of intimidatie - plaatst arbeidsmigranten in een lastig parket. Een koppeling tussen werk en huisvesting kan hen verder onder druk zetten (LIEC, 2019). Als ze de gang van zaken op één domein niet accepteren, verliezen ze werk én woning. Arbeidsmigranten worden gehuisvest in woningen (kamerverhuur) en op campings of vakantieparken. Respondenten benoemen misstanden met arbeid en huisvesting van arbeidsmigranten niet vaak als een (belangrijk) probleem. Wel wordt gewezen op concrete locaties, op enkele campings en recreatieparken, alsook op mogelijk slechte werkomstandigheden op scheepswerven. De geringe signalen over mogelijke uitbuiting van arbeidsmigranten komt mede doordat, binnen Nederland, de inzet van arbeidsmigranten is geconcentreerd is glastuinbouwgebieden (Westland), de Betuwe (fruitteelt), Brabant (intensieve veehouderij/slachterijen) en Noord-Holland Noord (bloembollenteelt). Noord-Nederland heeft een bescheiden aandeel.⁵¹

51 Bron: SER Noord Nederland, Arbeidsmigratie in Noord-Nederland. Nodig voor realiseren brede welvaart en energietransitie!, mei 2022.

52 Zie: 'FNV-bestuurders Masja Zwart en Albert Kuiper strijden tegen uitbuiting van Roemenen, Polen, Oekraïners en Russen op de scheepswerven langs het Winschoterdiep', Dagblad van het Noorden, 13 februari 2021.

Misstanden op scheepswerven zijn wel (met volharding) aangekaart door FNV medewerkers en dat heeft tot de nodige vooruitgang geleid.⁵²

Ad d.) Kwetsbare Antillianen in de knel

Er zijn personen of bureaus die op Curaçao (jonge) mensen benaderen om naar Nederland af te reizen. Met als één van de eindbestemmingen Delfzijl. Het betreft migranten in een zwakke sociaaleconomische positie en mogelijk met antecedenten. De kosten voor de reis en voor huisvesting dienen - vaak zonder (zicht op een) reguliere baan - te worden verdiend en (terug)betaald. Dit gebeurt onder meer door drugs naar Nederland te smokkelen (als bolletjesslikker), via een uitkering, illegale prostitutie en/of (andere) criminele activiteiten in Nederland. Dit fenomeen is een zware belasting voor de gemeente Eemsdelta, waarin Delfzijl ligt. Kamerverhuur aan Antillianen leidt tot overlast en sociale problematiek. De criminaliteit vergt aandacht en mondt zo nu en dan uit in schietpartijen.

5.4

Overige ondermijning

Naast de tot dusver beschreven vormen van ondermijnende criminaliteit worden andere praktijken en fenomenen benoemd of juist nauwelijks, waardoor het (in hoge mate) een blinde vlek blijft. Het betreft:

- A. Zorgfraude**
- B. Witwassen en verdachte transacties**
- C. Illegaal vuurwerk**
- D. Milieucriminaliteit**
- E. Illegale prostitutie**

Ad a.) Zorgfraude

Een reeks journalistieke artikelen en enkele onderzoeken wijzen op (riante kansen op) fraude met jeugdzorg en (vooral) Wmo-zorg (zie Van der Torre en Heijkoop, 2000; Algemene Rekenkamer, 2022; Van der Torre, 2022). Frauderende zorgaanbieders verdienen in korte tijd veel geld

door bewust ontoereikende zorg te leveren. Ze werven ('ronselen') cliënten die niet moeilijk doen, snel tevreden zijn (ondanks zorgtekorten), gemakkelijk onder druk gezet kunnen worden (om ontoereikende zorg te accepteren) en zich als het ware voor het karretje laten spannen. Frauduleuze zorg is niet gericht op resultaten voor de cliënt, maar op winst. De strafrechtelijke bestrijding van zorgfraude ligt op een laag niveau. Dat geldt in het Ommeland in wat mindere mate voor de bestuursrechtelijke aanpak door gemeentelijke toezichthouders rechtmatigheid. In verschillende gemeenten zijn dit ingehuurd professionals. Het rechtmatigheidstoezicht stuit echter op een ander probleem: de sancties zijn beperkt, waardoor zorgfraude vaak loont, ook als dit is geconstateerd (Van der Torre, 2022).

In het Groningse Ommeland wonen veel kwetsbare en beïnvloedbare personen en gezinnen. De reële behoefte aan zorg is fors en dat biedt gelegenheidsstructuren voor frauderende zorgaanbieders. Kwetsbare diensten zijn onder meer huishoudelijke hulp, ambulante zorg, dagbesteding, beschermd wonen en zogenoemde zorgboerderijen. Respondenten wijzen op verschillende signalen van zorgfraude, waarbij in enkele gevallen het vermoeden bestaat dat dit (binnen een netwerk) wordt gecombineerd met drugscriminaliteit.⁵³ Er bestaan in het bijzonder zorgen over de kwaliteit en/of rechtmatigheid van de activiteiten van zogenoemde zorgboerderijen. Toch is zorgfraude vooral nog een blinde vlek. Het RIEC Noord-Nederland voert (in het vierde kwartaal van 2022) een fenomeenstudie uit naar zorgfraude.

Ad b.) Witwassen en verdachte transacties

Criminele netwerken in het Groningse Ommeland tellen vaak enkele sleutelfiguren, actief in de onderwereld en in de bovenwereld. Een categorie 'vrije jongens' is met (een wisselend aantal) panden en/of bedrijfjes lokaal een invloeds-factor. Respondenten wijzen op eenvoudige manieren om binnen dit soort netwerkjes geld wit te wassen. Bij verbouwingen aan panden of bedrijven kan contant worden betaald.

⁵³ Onderzoek heeft aangetoond dat georganiseerde zorgfraude kan worden gecombineerd met traditionele georganiseerde criminaliteit, zoals hennepcultuur, witwassen en vastgoedfraude. In de regio Oost-Nederland (met Enschede als centrumgemeente) toont een analyse namelijk aan dat vijftien van 22 bestudeerde zorgaanbieders in verband kunnen worden gebracht met hennepcultuur (IKZ, 2020). Bij tien van deze aanbieders werken personen (onder andere bestuurders, eigenaren en aandeelhouders) die antecedenten hebben, met name inzake de Opiumwet en ook voor onder meer fraude, vrijheidsberoving, valsheid in geschrifte, geweld, wapenverkoop en -bezit en diefstal.

Ook kan worden witgewassen als recent aangekocht - en mogelijk verbouwd - vastgoed voor een beduidend hogere prijs snel weer wordt verkocht. Met regelmaat worden panden (door)verkocht binnen lokale of regionale netwerken. Witwassen valt dan lastig aan te tonen. Onderzoek naar vastgoedbezitters (vanwege verdenkingen omtrent witwassen) heeft enkele keren niets aangetoond. Bijvoorbeeld vanwege ingewikkelde hypotheek- en bedrijfsstructuren. Ook beschikken vastgoedbezitters over een witte geldstroom, namelijk de maandelijkse huurinkomsten.

Respondenten zien dat criminele of verdachte netwerken investeren in (andere) risicobranches, zoals autobedrijven, dienstverlenende bedrijfjes (onder meer kappers, zonnestudio's of beautysalons) en horeca. Dit kan worden benut voor eenvoudig witwassen: contant geld opnemen in de boekhouding. Het is (mede bij gebrek aan controles) onduidelijk in hoeverre dat gebeurt. Wel zien respondenten onverklaarbare bezittingen bij personen en families die investeren in dit soort branches.

In 2020 zijn in heel Nederland bij de Financial Intelligence Unit Nederland in totaal 722.247 ongebruikelijke transacties gemeld door 1.914 verschillende instellingen. In dat kalenderjaar zijn 103.947 transacties (gebundeld in 19.114 dossiers) verdacht verklaard en gedeeld met de (bijzondere) opsporings-, inlichtingen en veiligheidsdiensten. Die verdachte transacties hadden bij elkaar een waarde van bijna 15 miljard euro.⁵⁴ In de gemeente Groningen komt de teller in dat jaar - wat betreft verdachte transacties - uit op 30,3 miljoen euro. Voor de gehele provincie betreft het 47,7 miljoen euro. Dit roept de vraag op waarom het Groningse aandeel in de waarde van de landelijk geregistreerde verdachte transacties zo laag is, in het bijzonder in het Ommeland. Is dit een gunstig teken of toch ook ongunstig, bijvoorbeeld omdat er weinig wordt gemeld? De onderstaande tabel vermeldt de verdachte transacties in de gemeente Groningen en in de hele provincie, van 2011 tot en met 2020.

Tabel 5.2.:

Verdachte transacties in de provincie Groningen in de periode van 2011 tot en met 2020: top-3 meldersgroepen en totaal.

Meldergroep	Provincie 2011 t/m 2020
Accountant	€ 87.520.368,86
Bank	€ 246.681.455,98
Notaris	€ 47.767.991,57
Totaal	€ 398.731.280,58
Aandeel	
<i>gemeente Groningen</i>	€ 250.829.299,00
Aandeel andere 9	
<i>Groningse gemeenten</i>	€ 147.901.981,58

Bron: Financial Intelligence Unit Nederland

Ad c.) Illegaal vuurwerk

Uit landelijk onderzoek blijkt dat de illegale vuurwerkmarkt omvangrijk is en dat er verschillende soorten handelaren actief zijn (Van Essen, 2014). Op deze markt opereren georganiseerde criminelen (grote partijen, vervoer en opslag) en criminele profiteurs (op en neer rijden en losse verkoop via sociale media en in kleine sociale kring). Uiteraard zijn tussenvormen mogelijk. De illegale vuurwerkmarkt doet denken aan hennepsteelt: instappen is eenvoudig; de criminele handel (in bepaalde kringen) gerechtvaardigd door het idee dat het 'moet kunnen' en motivatie door de beperkte pakkans en aantrekkelijke (en snelle) opbrengsten (Van der Torre e.a., 2017).⁵⁵ Respondenten wijzen op criminele groepjes die halverwege het jaar op en neer naar Duitsland en Polen gaan om illegaal vuurwerk in te kopen. Ook worden partijen illegaal vuurwerk ingekocht die net over de grens, in Duitsland, liggen opgeslagen. Georganiseerde vuurwerkhandelaren leggen een voorraad aan en verkopen het hele jaar door het nodige vuurwerk, met een piek richting de jaarwisseling.

Zij passeren dus niet zozeer (of juist niet) in de laatste twee maanden van het jaar de grens met illegaal vuurwerk. In die periode kopen namelijk consumenten - voor eigen gebruik en mogelijk voor wat handel in eigen kring - illegaal vuurwerk in Duitsland en wordt extra gecontroleerd.

In augustus 2020 liet een politieactie zien hoe illegale vuurwerkhandelaren werken. De politie kocht bij een man uit Delfzijl (en zijn minderjarige neefje) zogenoemde shells (mortierbommen), Cobra 6-staven en een aantal kilo's nitraten. Een paar weken later bestelden agenten een grote partij vuurwerk bij de man. Daarvoor trok de verdachte naar Duitsland, met een medeverdachte uit 't Zandt. Een man uit Groningen onderhield het contact met de leveranciers. De man uit Delfzijl huurde een bestelbus, reed de grens over en droeg deze op een parkeerplaats over aan de leverancier. Vervolgens werd een paar uur later het busje, vol met vuurwerk, weer afgeleverd. Zo werd de opslaglocatie afgeschermd.⁵⁶

Het lijkt erop dat er in Groningen een aanzienlijke markt bestaat voor illegale vuurwerkhandel. Het is voor de politie vanwege de infrastructuur uitermate moeilijk om mensen te betrappen op het afsteken van illegaal vuurwerk. In veel kernen zien afstekers de politie van verre aankomen en in de avond en nacht surveilleren in grote werkgebieden (van de basisteams) maar enkele politie-eenheden. Bovendien is (zwaar) knalvuurwerk populair in tal van dorpen en kernen. Eind 2018 arresteerde de politie een zogenoemde vuurwerk-vlogger: een Winschoter die sinds 2012 het kanaal PoolseZebra runde op YouTube. Daarop waren heftige ontploffingen te zien van '8 inch shells' en verschillende 'Cobra'-soorten. De man fabriceerde een rookbom van twee meter lang en stak die af, in een woonwijk in Winschoten.⁵⁷

Tabel 5.3:

Mediabericht over (grensoverschrijdende) handel in illegaal vuurwerk⁵⁸

De politie houdt in september 2020 zeven mensen aan, onder wie drie uit Delfzijl, in een onderzoek naar de verkoop van professioneel vuurwerk aan particulieren. Ook is zeker 50 ton professioneel en massa-explosief vuurwerk in beslag genomen. Politie Noord-Nederland hield medio september drie mensen uit Delfzijl aan op verdenking van de verkoop van professioneel vuurwerk aan particulieren. Dit is verboden omdat het om massa-explosief vuurwerk gaat, dat in een speciale ruimte bewaard moet worden. Bovendien is speciale kennis nodig om het verantwoord af te kunnen steken. Bij de verdachten werd ruim 700 kilo professioneel vuurwerk en ongeveer 2.300 euro aangetroffen en in beslag genomen. Na de aanhouding van dit drietal bleek uit verder onderzoek dat het vuurwerk afkomstig was uit Duitsland. Na deze informatie te hebben gedeeld met de Duitse politie, werd donderdag 24 september in het Duitse Wietmarschen een vrachtauto aangetroffen met 2.400 kilo vuurwerk. Elders werden 153 pallets (ongeveer 50 ton) met professioneel vuurwerk aangetroffen, vermoedelijk bestemd voor de Nederlandse particuliere markt, met een waarde van 750.000 euro. Ook werd 15.000 euro aan contant geld in beslag genomen. De Duitse politie hield bovendien vier verdachten met de Nederlandse nationaliteit aan.

Ad d.) Milieucriminaliteit

Milieucriminaliteit richt (grote) schade aan, maar maakt geen directe slachtoffers. Bovendien is bij een categorie milieudelicten geen heterdaad mogelijk, omdat onderzoek nodig is naar boekhoudingen of naar vervuiling om vast te kunnen stellen wat er is gebeurd.

55 Met regelmaat wordt door vuurwerkcriminelen gebruikgemaakt van een infrastructuur die mede is opgebouwd met drugscriminaliteit. Criminelen combineren met andere woorden 'drugs' en 'vuurwerk'. In de interviewronde is dit niet benoemd. In het Drentse Zuidlaren trof de politie (in december 2020) ongeveer honderd kilo professioneel vuurwerk aan dat lag opgeslagen in een schuur (bij een woning), waar ook een wietplantage werd aangetroffen. Bron: 'Politie vindt honderd kilo vuurwerk en wietplantage in schuurtje naast woning in Zuidlaren', Dagblad van het Noorden, 17 december 2020.

56 Bron: 'Justitie eist celstraffen tegen 'grootste vuurwerkhandelaren' van Noord-Nederland. Hun arrestaties leidden tot vondst 50.000 kilo vuurwerk in Duitse bunker', Dagblad van het Noorden, 17 oktober 2022.

57 Bron: 'Vuurwerkvlogger 'PoolseZebra' uit Winschoten krijgt forse taakstraf. Zijn YouTube-kanaal en 'playbutton' voor 100.000 abonnees is hij voorgoed kwijt', Dagblad van het Noorden, 29 november 2021.

58 Bron: 'Drie Delfzijlsters aangehouden voor illegale handel in professioneel vuurwerk. Zoektocht leidt naar 50 ton vuurwerk met een waarde van 750.000 euro', Dagblad van het Noorden, 29 september 2020.

Grove schendingen daargelaten, zoals afvaldumping, zijn veel milieudelicten niet herkenbaar voor de burger en is ontdekking ervan werk voor specialisten. Waar relatief kleine milieudelicten (gepleegd door particulieren of kleine bedrijven) nog deels kunnen worden verklaard door gemakzucht, is er voor (andere) bedrijven vaak een sterke financiële prikkel. Met milieucriminaliteit wordt veel geld verdiend of bespaard. De lage pakkans en strafmaat zijn een incentive om systematisch milieudelicten te plegen. Het nationaal dreigingsbeeld 2017 (Boerman e.a., 2017) wijst op een groot capaciteitsgebrek bij instanties voor handhaving en controle. De Algemene Rekenkamer (2021) spreekt over *“handhaven in het duister”*.

Milieucriminaliteit kenmerkt zich door de grote rol van afvalverwerkingsbedrijven (afval- en reststromen), de chemische industrie (gevaarlijke stoffen) en bouw- en agrarische sector (vervuiling van bodemketen en oppervlaktewater). Het nationaal dreigingsbeeld 2017 noemt binnen deze categorieën actuele vormen van milieucriminaliteit. Zie tabel 5.4.

Een masterthesis (geschreven door een stagiair van het RIEC Noord-Nederland) constateert dat in de provincie Groningen - en breder in Noord-Nederland - dumpingen van drugsafval, misstanden in de afvalsector, asbestcriminaliteit en mestfraude “geregeld” worden gesignaleerd, al wordt omtrent de omvang een slag om de arm gehouden (Beukeveld, 2021). Noord-Nederland telt, zo concludeert die studie, veel boerenbedrijven (waaronder veeteelt), mestvergisters en een overcapaciteit van afvalverwerkingsbedrijven. Voorts wordt geconstateerd dat economische belangen resulteren in vergunningen met ruime mogelijkheden. Ook “(...) worden regelmatig dubieuze gedragingen van bedrijven oogluikend toegestaan” (Beukeveld, 2021, p. 57). Bij signalen over milieuovertredingen zou terughoudend worden opgetreden. Het blenden van stookolie wordt niet genoemd, al kan dat - zeker met de hoge energieprijzen - veel geld besparen voor vissers en rederijen die gebruikmaken van zeehavens in Groningen en Noord-Nederland (Spapens e.a., 2013).

Tabel 5.4:
Overzicht van milieucriminaliteit naar delictsvormen en sectoren

Categorie	Delicten	Sectoren
Afval- en reststromen	1. de export van afvalstoffen; 2. de sloop, het transport en het storten van asbest; 3. het blenden van stookolie; 4. de verwerking van reststromen.	Recyclingbedrijven, handelaars, inkopers, transporteurs, exporteurs, expediteurs, sloopbedrijven, asbestbranche, stookoliebranche, afnemers van stookolie (scheepvaart), voedselbranche.
Bodemketen en oppervlaktewater	5. activiteiten in de grondstromen; 6. de mestverwerking	Bouwbedrijven, grond-verzetters, agrarische bedrijven
Gevaarlijke stoffen	7. het transport van gevaarlijke stoffen in het binnenlands wegvervoer; 8. het werken met gevaarlijke stoffen door risicobedrijven.	Transportbedrijven, (petro)chemische bedrijven

Ad e.) Illegale prostitutie

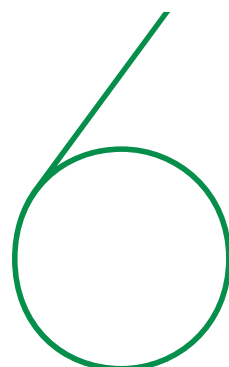
De interviewronde leverde weinig signalen op over illegale prostitutie. Er wordt gewezen op een afhankelijkheidspositie van Antilliaanse vrouwen die actief zijn in de illegale prostitutie. Een ander signaal betreft een verwaarloosd pand, met kamerverhuur, waar vrouwen werden aangetroffen die waarschijnlijk werkten in de raamprostitutie in Groningen. Voorts wordt gewezen op een trend die wordt gesignaleerd door het RIEC Noord-Nederland. Het vergunde aanbod neemt af. Mogelijk komt dit doordat laagdrempelige datingsapps voorzien in seksuele behoeften, alsook door meer afgeschermd (b.v. escortbedrijven) of niet-vergunde seksuele dienstverlening. Illegale prostitutie heeft plaats buiten het zicht van toezichthouders, onder meer in particuliere woningen, in Airbnb's, hotels en vakantieparken. Financiële problemen kunnen een motief zijn voor illegale (thuis)prostitutie.

5.5

Afsluiting

De criminele praktijken in het Ommeland zijn ingebed in lokale of regionale sociale netwerken. Net als in de gemeente Groningen lijkt het vooral te gaan om redelijk kleine netwerken, rondom enkele sleutelfiguren. De drugscriminaliteit ligt op een stevig niveau. Het vastgoed is een machtsbasis voor investeerders, al gaat het om minder omvangrijke portefeuilles dan in de stad. Wel duikt een categorie stedelijke vastgoedbazen ook op in het Ommeland. Op het niveau van kernen en (voormalige) gemeenten hebben netwerkjes invloed: met drugshandel en/of met investeringen in panden en bedrijfjes. Drugsgebruik en sobere huisvesting brengen kwetsbare personen en gezinnen (verder) in de problemen, zowel sociaal als financieel. Voor een categorie is of lijkt criminaliteit dan weer een oplossing van die problemen. De uitzichtloosheid en sociaaleconomische problemen spelen criminelen in de kaart: veel vraag naar drugs, een voedingsbodem voor zorgfraude, een blijvende vraag van sterk afhankelijke personen naar woonruimte en personen die bereid zijn eenvoudige en relatief riskante criminele klussen uit te voeren. Ook leidt de economische kwetsbaarheid tot een vraag naar goedkope illegale producten, zoals illegale sigaretten en illegale softdrugs. Criminelen leveren het graag.

DE GEMEENTE LIJKE AANPAK VAN ONDER MIJNING

Inleiding

De gemeentelijke aanpak van ondermijning rust op de schouders van een beperkt aantal ambtenaren openbare orde en veiligheid (verder: OOV-ambtenaren). Deze ambtenaren pakken niet alleen ondermijning aan, want ze geven gestalte aan de brede OOV-taak: van jeugdoverlast tot crisisbeheersing. De kracht van OOV-ambtenaren is dat ze weten te roeien met de riemen die ze hebben en, zo lijkt het althans, steeds of vaak een antwoord weten te geven op de belangrijkste actuele veiligheidskwesties. Bij incidenten en (kleine) crises nemen ze het voortouw. Door de combinatie van een doe-cultuur en een hoge mate van betrokkenheid kan de indruk ontstaan dat er geen urgente redenen zijn om versterkingen door te voeren in de OOV-organisaties. Hier geldt dat schijn bedriegt. Ambtelijke OOV-inspanningen leiden tot een paradoxale situatie. Zichtbare prestaties op belangrijke dossiers of momenten wekken de indruk dat het redelijk of goed genoeg gaat met de veiligheidsaanpak. Terwijl OOV-ambtenaren op hun tandvlees lopen, er beleidsmatige achterstanden zijn ontstaan en minder urgentie kwesties blijven liggen. In de interviewronde stuiten we op ambtenaren die simpelweg worden overvraagd. Dit komt door de (soms erg) dunne bezetting van de gemeentelijke veiligheidsorganisaties, zowel wat betreft OOV-ambtenaren als ten aanzien van buitengewone opsporingsambtenaren: BOA's actief op domein 1.59 Zie daarover paragraaf 6.2. Paragraaf 6.3 formuleert kwetsbaarheden en opdrachten voor de gemeentelijke veiligheidsorganisaties, toegespitst op de ondermijningsaanpak. Dit is niet zozeer kritiek van onze kant, want het is gebaseerd op reflectie en zelfkritiek van respondenten. Paragraaf 6.1 schetst bondig de beleidscontext waarin dit gestalte krijgt.

6.1

De beleidscontext

Dit rapport wordt geschreven op een kantelpunt. Tot voor kort ging in het Ommeland weinig aandacht uit naar ondermijning. Het kreeg een bescheiden plaats in gemeentelijke veiligheidsplannen en er werden weinig middelen (personeel en budget) beschikbaar gesteld voor openbare orde en veiligheid. OOV-ambtenaren moesten en moeten ondermijning erbij doen, als

neventaak. Thans is er in elk geval prioriteit voor ondermijning. Althans onder burgemeesters en in veiligheidsplannen die zijn of worden opgesteld. Dit komt mede door het besef dat de georganiseerde criminaliteit zich niet aan stads- of provinciegrenzen houdt en daarmee een vraagstuk is dat het Ommeland raakt. Ook worden criminele kansen onderkend en helder verwoord door burgemeesters en gemeenteambtenaren. Net als belangrijke criminele fenomenen, al zijn de criminele kansen scherper in beeld dan de praktijken. Dat is logisch vanwege de prille prioritering van ondermijning. Dit heeft plaats in een beleidsomgeving waarin tot voor kort beperkte politiekbestuurlijke betekenis werd toegekend aan gemeentelijk veiligheidsbeleid, terwijl langzaamaan de maatschappelijke impact van georganiseerde criminaliteit wordt onderkend. Belangrijke kenmerken van de beleidscontext zijn:

- **Herindeling en reorganisaties.** Veel gemeenten hebben recent een gemeentelijke herindeling achter de rug en/of een ambtelijke reorganisatie. Dit is zo langzamerhand uitgekristalliseerd, al spraken we OOV-ambtenaren die onlangs kregen te maken met organisatorische veranderingen en/of die tamelijk recent in hun huidige functie zijn gestart. Reorganiseren leidt tijdelijk tot een (meer) interne blik. Nu die blik weer naar buiten wordt gericht, komt ondermijning op het netvlies als hedendaagse gemeentelijke taak.
- **Lokaal bestuur: veiligheid is geen (derde) pijler.** In grote gemeenten is veiligheid uitgegroeid tot een derde pijler van het lokaal bestuur (Tops e.a., 2017). Naast de twee klassieke pijlers: de sociale taak (het sociaal domein) en de 'harde sector', zoals ruimtelijke ordening en economische zaken. Respondenten vertelden dat in grote delen van het Ommeland historisch gezien het sociaal beleid zwaar weegt, gericht op ondersteuning van kwetsbare personen en gezinnen. "Perspectief bieden" was lang de rode draad: controle, handhaving en grenzen stellen hoorden daar niet bij. Andere politici en raadsleden waren en zijn juist sterk gericht op het lokaal ondernemerschap. Dit kan uitmonden in non-handhaving. Een wethouder wenste bijvoorbeeld geen pandsluiting vanwege hennepcultuur, omdat de

betrokken vastgoedeigenaar nog meer panden heeft in het centrum en daarom niet tegen de borst gestoten moest worden. De burgemeester legde wél een sluiting op, alleen al omdat de vastgoedbezitter dient te leren om huurders goed te selecteren. Door deze twee dominante perspectieven heeft veiligheid bepaald geen sterke plaats gekregen in de ambtelijke organisaties. Respondenten benadrukken dat in het Ommeland wordt gezocht naar de positie, status en middelen die passen bij de huidige maatschappelijke betekenis van de OOV-functie. Die functie rust in de negen gemeenten op de schouders van enkele ambtenaren. De beperkte ambtelijke tijd, de breedte van de OOV-portefeuille en de afhankelijkheden van OOV-ambtenaren richting andere ambtelijke afdelingen zorgen ervoor dat OOV-ambtenaren thans een (te) zware taak hebben. Zelfs nog los van het dossier ondermijning. Zie paragraaf 6.2 en 6.3.

🕒 **Agendering van veiligheidsrisico's: ondermijning en meer dan dat.**

In de interviewronde agenderen respondenten veiligheid als een politiek-maatschappelijk speerpunt. Dit is breder dan ondermijning, want het gaat óók om: structurele overlast (o.a. verwarde personen);m allerhande incidenten (b.v. rondom AZC-locaties of onderwijsinstellingen); crisisbeheersing (o.a. corona, de jaarwisseling en boerenprotesten); en de opdracht om preventief beleid te voeren ten aanzien van de vele kwetsbare gezinnen of jongeren in 'arm' Groningen. Dit vergt stevige inspanningen in de komende jaren, met uitbreiding van de personele inzet en van de operationele en beleidsmatige inspanningen.

🕒 **Bestuurlijk besef: schouder-aan-schouder bij de ondermijningsaanpak.**

Burgemeesters en hun belangrijkste veiligheidsambtenaren constateren dat intergemeentelijke samenwerking in de provincie Groningen noodzakelijk is. De georganiseerde misdaad is grensoverschrijdend en samenwerking levert capaciteitswinst op, los van de noodzaak om de gemeentelijke OOV organisaties te versterken. Ook is het belangrijk dat oude scheidslijnen verdwijnen: tussen stad en Ommeland, tussen stedelijke kernen en buitengebied, tussen Oost en West, en

tussen gemeenten met en zonder aardbevingsschade (en daaraan verbonden geldstromen in het kader van het Nationaal Programma Groningen). Er zijn inmiddels bestuurlijke trekkers van de provincie-brede aanpak van ondermijning, namelijk de burgemeesters van Groningen en van Stadskanaal. De burgemeesters in het Ommeland voeren overleg en er is - gedurende het veldwerk van deze studie (de tweede helft van 2022) - overleg opgestart tussen OOVambtenaren (belast met ondermijning) van de tien Groningse gemeenten. Er wordt geopperd om de samenwerking in eerste instantie met name te richten op het Bibob-beleid en op het voorbereiden en uitvoeren van controleacties op risicolocaties (bijvoorbeeld bedrijventerreinen of recreatieparken) of risicobranches.

6.2

Gemeentelijke veiligheidsorganisaties: dun bezet

De personele formatie die in de negen Groningse gemeenten beschikbaar is, op het terrein van OOV en wat betreft de inzet van geüniformeerde BOA's (domein 1), is bescheiden. Deze paragraaf presenteert de stand van zaken.

6.2.1

De OOV-organisaties

Het sociale beleid is van oudsher aanzienlijk sterker ontwikkeld dan het veiligheidsbeleid. Dit komt tot uitdrukking in de bescheiden OOV-formatie. In een gebied met (per 31 januari 2022) 355.559 inwoners werken - verdeeld over negen gemeenten en meer dan tweehonderd (!) kernen - in totaal 23 fte OOV-ambtenaren. De OOV-capaciteit loopt uiteen van 1 fte (Stadskanaal en Oldambt) naar 5 fte in Midden-Groningen. De gemeente met de meeste inwoners, namelijk het Westerkwartier (64.345 inwoners), telt een OOV-formatie van 3,5 fte. Zie tabel 6.1. De OOV-professionals werken, bij het veiligheidsbeleid, samen met collega-ambtenaren van andere teams of afdelingen, zoals vergunningverleners, juristen en BOA's.

Het Groningse Ommeland telt één OOV-ambtenaar per 15.459 inwoners. Daarmee ligt de personele sterkte op een lager niveau dan in de gemeente Groningen. Die stad telt thans een OOVformatie van 18 fte. Dat is één OOV-ambtenaar per 13.036 inwoners.

De gemeente Groningen telt meer (geregistreerde) criminaliteit en veel kwetsbare inwoners, al geldt dit laatste ook voor andere Groningse gemeenten. Hier komt bij dat het oppervlakte van de gemeente Groningen 'slechts' 198 vierkante kilometer is, tegenover maar liefst 2.762 vierkante kilometer (grond- en wateroppervlakte) in de rest van de provincie. Dat is enorm. Qua oppervlakte is de gemeente Het Hogeland zelfs de op één na grootste van het land, met 907 vierkante kilometer. Tijdens en direct na de fusie (per 1 januari 2019) van de (voormalige) gemeenten Bedum, Eemsum, De Marne en Winsum tot gemeente Het Hogeland bedroeg de OOV-capaciteit bij elkaar 5 fte. Dit is gehalveerd naar de huidige (knellende) 2,6 fte. Ook de gemeenten Westerkwartier, Eemsdelta, Midden-Groningen en Westerwolde zijn omvangrijk, met oppervlaktes tussen de 281 en 369 vierkante kilometer. Dit uitgestrekte karakter van de gemeenten is een belasting voor de OOV-organisatie en voor de BOA's. Immers, met weinig mankracht dient te worden gewaakt over de orde en veiligheid in een immens gebied, inclusief allerhande risicolocaties wat betreft georganiseerde criminaliteit: van bedrijventerreinen, via havens tot aan onderwijstellingen, treinstations en (grote en kleine) horeca en winkelgebieden. Het betreft risico's op overlast en criminaliteit. Het is gebruikelijk om de OOV- en BOA-capaciteit

te relateren aan het aantal inwoners, maar in dit onderzoeksgebied is het oppervlakte ook relevant. Daarom staan de oppervlaktes vermeld in tabel 6.1 en 6.2.

Uit tabel 6.1 blijkt dat er in het Ommeland zeven gemeenten zijn die - per 10.000 inwoners - minder OOV-capaciteit hebben dan de gemeente Groningen, met vandaag de dag (2022) 18 fte OOVcapaciteit. Toch knelde en knelt deze capaciteit in de stad, waar twee OOV-ambtenaren zich specialiseren in de ondermijningsaanpak. Dit betekent dat er (erg) weinig gespecialiseerde capaciteit beschikbaar is voor de gemeentelijke ondermijningsaanpak in het Ommeland. De consequentie is dat die aanpak voornamelijk bestaat uit reacties op gebeurtenissen en incidenten, zoals een drugsvondst, stevige jeugdcriminaliteit, een schietpartij of een melding over slecht gehuisveste en overlast-gevende arbeidsmigranten of over vermoedelijke drugsproductie. Inmiddels is een beweging in gang gezet om dit reactieve handelen om te zetten in een beleidsmatige aanpak. Daarbij knelt de huidige OOV-capaciteit. De OOV-ambtenaren werken samen met (handhavings-) juristen en met BOA's, al zijn ook die dun gezaaid (zie tabel 6.2). Het aansturen van - het geringe aantal - Bibobtoetsen ligt in handen van een OOV-ambtenaar of vergunningverlener.

Tabel 6.1: OOV-capaciteit in negen Groningse gemeenten

Gemeente	OOV-capaciteit in fte	Aantal inwoners	Fte OOV per 10.000 inwoners	Landopp. (km2)	Wateropp. (km2)
Westerkwartier	3,3	64.345	0,54	363	6
Midden-Groningen	5 *	60.865	0,82	280	16
Veendam	1,9	27.441	0,69	76	3
Pekela	2	12.186	1,64	49	1
Stadskanaal	1	31.928	0,31	118	2
Oldambt	2 **	38.528	0,52	227	69
Westerwolde	2 ***	26.701	0,75	276	5
Eemsdelta	3	45.559	0,66	268	96
Het Hogeland	2,6	48.006	0,54	483	425
Totaal	23	355.559	0,65		
<i>Groningen</i>	<i>18</i>	<i>234.649</i>	<i>0,77</i>	<i>186</i>	<i>12</i>

Noten* plus 2 vacatures voor ambtenaren op het snijvlak van Zorg en Veiligheid, ** inclusief een programmamanager Veiligheid (er staat een vacature van 1 fte open voor 'zorg & veiligheid' en er is voor 21,7 uur een oggz-coördinator)

*** 1 fte bijna volledig bezet door AZC in Ter Apel

De ondermijningsaanpak is in het Groningse Ommeland een deeltaak van overvraagde OOV-ambtenaren. Deze ambtenaren vangen namelijk de hectiek op bij (mini)crises en piekgebeurtenissen (o.a. corona, de komst van Oekraïense vluchtelingen of de opening of gang van zaken rondom een COA-locatie), bij incidenten (b.v. schietpartijen of een drugslab), bij acute overlast (o.a. verwarde personen) of bij slepende kwesties (b.v. overlast en criminaliteit van zogenoemde “veilige landers” of criminele invloeden in de horeca of op de vastgoedmarkt). Ze worden daarnaast geacht het beleid actueel te houden. De (meest centrale) OOV-ambtenaar staat bijna dagelijks in contact met de burgemeester. 24/7-bereikbaarheid is bijna een must, want “de telefoon staat nooit uit, je neemt altijd op.” Ook het externe relatiebeheer qua veiligheid - onder meer met politie, justitie, RIEC en veiligheidsregio - rust op de schouders van één of enkele OOV-ambtenaren.

6.2.2 De BOA-organisaties

De negen Groningse Ommeland-gemeenten tellen bij elkaar bijna dertig geüniformeerde BOA's. In de twee grootste gemeenten (Westerkwartier en Midden-Groningen) werken er vijf. Stadskanaal, Oldambt en Het Hogeland tellen elk vier BOA's. Zie verder tabel 6.2. De feitelijke capaciteit op straat is in verschillende gemeenten hoger. Bijvoorbeeld omdat ook stagiaires worden ingezet (Veendam) of door tijdelijke uitbreiding vanwege een COA-locatie (Zoutkamp, in Het Hogeland). Dit neemt niet weg dat de BOA-capaciteit pover is: in absolute aantallen en in zes gemeenten ook ten opzichte van een groot landoppervlakte van (véél) meer dan 200 vierkante kilometer. De huidige BOA-formaties zijn om verschillende redenen een knelpunt:

- ⊗ De politie bakent haar taken af. Daardoor komen meer werkzaamheden (bijvoorbeeld toezicht op jeugd of bij evenementen) en meer meldingen terecht bij gemeentelijke BOA's. Ook de lokale aanwezigheid - in wijken én in meer dan 200 kernen - wordt meer en meer een BOA-taak. Wijkagenten hebben namelijk structureel te weinig tijd om op straat te surveilleren en al doende met burgers te spreken.

Als de overheid in het hele onderzoeksgebied al een professional als ‘lokaal gezicht’ op straat wil brengen, moet dat haast wel een BOA zijn, al lukt dat dus ook niet.

- ⊗ BOA's werken ook in weekenden en op avonden en vanwege de persoonlijke veiligheid worden vaak koppels ingeroosterd. De ongebruikelijke werktijden en de inzet van twee medewerkers hebben vergaande gevolgen voor de inroosting van een klein aantal BOA's per gemeente. De roosters lopen al snel vol en er vallen gaten in de personele inzet, qua tijd en geografisch. Vele dagen, weken en zelfs maanden zijn er talrijke locaties in het Ommeland waar bewoners geen BOA (of agent) zien of kunnen aanspreken. Ziekte, training of onderwijs van BOA's resulteren in een nog grotere uitdaging om de bemensing rond te krijgen.
- ⊗ De kleine gemeentelijke BOA-organisaties krijgen te maken met een optelsom van hoofdactiviteiten, want BOA's:
 - Handelen meldingen af;
 - Controleren het parkeren;
 - Houden toezicht op plaatsen en tijden waar veel mensen aanwezig zijn en waar zich problemen voordoen (b.v. scholen, winkelcentra, horeca of een opvanglocatie);
 - Gaan over van toezicht naar handhaving (met geregeld verbale weerstand);
 - Houden toezicht bij evenementen;
 - Leveren gebiedsgericht werk;
 - Werken themagericht (b.v. jeugd of horeca).

Meldingen, risico- en overlast-situaties, evenementen en klassieke thema's (b.v. horeca) leveren zoveel werk op dat er maar weinig ruimte is om werk te maken van ondermijning. De signaleringsfunctie krijgt langzaam vorm, al staat dit in veel opzichten in de kinderschoenen. In Randstedelijke gemeenten specialiseren Boas zich in het taakveld ondermijning, onder andere gericht op het (opzetten en) uitvoeren van informatie-gestuurde controleacties, preventieve bedrijfsbezoeken (b.v. op bedrijventerreinen) en het opstellen van (kwalitatief sterke) bestuurlijke rapportages.⁶⁰ Die ruimte ontbreekt op dit moment vrijwel volledig in het Ommeland.

⁶⁰ Bijvoorbeeld de gemeente Schiedam met negen ondermijnings-boa's: vijf in vaste dienst en vier op basis van tijdelijke financiering.

Tabel 6.2: BOA-capaciteit (domein 1) in negen Groningse gemeenten

Gemeente	BOA capaciteit (domein 1)	Aantal inwoners	Fte BOA per 10.000 inwoners	Landopp. (km ²)	Wateropp. (km ²)
Westerkwartier	5	64.345	0,78	363	6
Midden-Groningen	5	60.865	0,82	280	16
Veendam	3 (a)	27.441	1,09	76	3
Pekela	1,8	12.186	1,48	49	1
Stadskanaal	4 (b)	31.928	1,25	118	2
Oldambt	4 (c)	38.528	1,04	227	69
Westerwolde	2	26.701	0,75	276	5
Eemsdelta	3 (d)	45.559	0,66	268	96
Het Hogeland	4 (e)	48.006	0,83	483	425
Totaal	29,8	355.559	0,84		
Groningen	22 (f)	234.649	0,94	186	12

Noten (a) plus 3 stagiaires, (b) plus een toezichthouder, (c) inclusief een BOA die wordt betaald door het COA, (d) wordt uitgebreid naar 5 fte, (e) vanwege de tijdelijke opvanglocatie voor maximaal 700 asielzoekers in Zoutkamp komen er tijdelijk 6 extra BOA's, (f) plus 11 parkeer-BOA's.

6.3

Gemeentelijke veiligheidsorganisaties: grenzen en opdrachten

OOV-ambtenaren leveren prestaties, al zijn de gemeentelijke veiligheidsorganisaties kwetsbaar. Ze zijn achteropgeraakt bij een driedubbele groei van de veiligheidsproblematiek: complexere problematiek (zoals de combinatie van sociaaleconomische achterstanden, drugsgebruik en criminaliteit), meer veiligheidstaken en de taakverschuiving van politie naar gemeenten. De consequentie is dat de gemeentelijke veiligheidsorganisaties tegen knellende grenzen aanlopen. Niet alleen wat betreft ondermijning, maar over de hele breedte van de gemeentelijke veiligheidstaak. Problemen bij de ondermijningsaanpak kunnen daarom niet los worden gekoppeld van de huidige staat en status van de OOV-organisaties. Dit komt tot uitdrukking in kwetsbaarheden en opdrachten bij de volgende thema's:

- A. De lastige organisatorische positie van 'veiligheid'**
- B. De veiligheidstaak in brede zin: meer en complexer**
- C. Ondermijningsaanpak: de basis op orde brengen**

Ad a.) De lastige organisatorische positie van 'veiligheid'

We spraken OOV-ambtenaren met een stevige persoonlijkheid. Ook viel op dat - naast de nodige oud gedienden - menig een nog maar kort deze functie had (bijvoorbeeld ongeveer een jaar of korter) en een enkeling werd (sinds kort) extern ingehuurd. Dit vergt een inwerktraject en persoonlijke positionering binnen de ambtelijke organisatie. Ook als dit niet nodig was, was vaak een zoektocht aan de gang naar versterking van het veiligheidsbeleid. Inclusief een betere positionering daarvan in het managementteam en binnen het college van burgemeester en wethouders. Daartoe is in de gemeente Midden-Groningen een strateeg aangesteld in het OOV-team. In de andere gemeenten is het één van de taken van een of enkele OOV-ambtenaren. De organisatorische positionering van de OOV-taak vergt een antwoord op de volgende kwetsbaarheden of uitdagingen:

- ⊙ De OOV-ambtenaren zijn in de afgelopen jaren fors belast, onder meer door de coronacrisis en door de opvang van vluchtelingen: uit Oekraïne en vanwege (soms recent geopende) COA-locaties. Ook zonder nieuwe crisis of piekbelasting is de rek er zo ongeveer uit. De werkdruk blijft hoog, mede omdat er (beleidsmatig) werk is blijven liggen.

- ⊗ Veiligheid is in de negen gemeenten (nog) geen sleutelfunctie, ingebed in de ambtelijke organisatie. Het is een kwestie die staat of valt bij het functioneren van sleutelfiguren. Als alle OOV-functies in de gemeente Midden-Groningen bezet zijn (en blijven), dat wil zeggen de huidige 5 fte plus 2 fte op het snijvlak van zorg en veiligheid⁶¹, is dit de eerste gemeente die de veiligheidstaak zou kunnen inbedden (“borgen”). Goede prestaties (afgezet tegen de geringe capaciteit) worden geboekt als op spilposities sterke ambtenaren zitten. Als sleutelfiguren wegvallen, valt er een gat. Dit is niet onrealistisch, want door de wol geleverde OOV-ambtenaren liggen - vanwege schaarste - goed op de arbeidsmarkt. Dit geldt ook voor handhavingsjuristen. In één gemeente waren twee juristen “weggekocht” door een gemeente waar een hogere salarisschaal werd betaald. Vacatures waren opengesteld, maar nog niet ingevuld. Vooral in ‘uithoeken’ van Groningen geldt dat - door de combinatie van locatie en inschaling - de concurrentie op de arbeidsmarkt van andere gemeenten zwaar is. Tegelijkertijd zijn er wél ‘zware’ ambtenaren nodig die beschikken over strategische en operationele scherpte. Een OOV-ambtenaar kan zich in een grote(re) gemeente specialiseren, terwijl hij of zij in de onderzochte gemeenten van veel markten thuis moet zijn. Van ingewikkelde bestuurlijke advisering tot aan complexe of routinematige uitvoering. De OOV-ambtenaren zijn een soort professioneel duizend dingen doekje. Respondenten vinden het aantrekkelijk dat ze een afwisselende baan hebben, al staat daar tegenover dat ze te weinig tijd hebben voor elementaire zaken.
- ⊗ De organisatorische positie van OOV-ambtenaren wijst op statusincongruentie. De OOVfunctie is klein qua formatie en budget, al is het maatschappelijk en politiek gezien cruciaal bij incidenten, veiligheidsproblemen, vluchtelingenopvang, crises en ondermijnende criminaliteit. Dit vraagt in feite om permanent ‘over-presteren’ ten opzichte van de interne status en beschikbare middelen. Ook los van het versterken van de ondermijningsaanpak, is het een opdracht voor politiek, burgemeester, college en gemeentesecretaris om de basis

op orde te brengen. Dit voorkomt dat andere veiligheidsproblemen de ondermijningsaanpak verdringen. Of omgekeerd, dat door inzet op ondermijning andere veiligheidstaken in het gedrang raken. Een respondent: “We kunnen onze formatie volledig inzetten voor ondermijning, maar ook meer dan volledig richten op andere zaken.”

Ad b.) De veiligheidstaak in brede zin: meer en complexer

De gemeentelijke veiligheidstaak is omvangrijker en complexer geworden. Die ontwikkeling zet zich voort in de komende jaren, ook los van de ondermijningsaanpak (zie daarover punt c.). Dit komt door een optelsom van factoren:

- ⊗ De jeugdoverlast is hardnekkig en lijkt toe te nemen. Het jeugddossier vraagt om een arbeidsintensieve groeps-, persoons- en gezinsgerichte aanpak. De jeugdaanpak zal (meer) raakvlakken krijgen met sociale interventies (zorg en veiligheid) én - vanwege de jonge aanwas in de georganiseerde criminaliteit - met de ondermijningsaanpak (SMV, 2022).
- ⊗ De veiligheidstaken en bevoegdheden van de burgemeester zijn toegenomen in de afgelopen jaren (o.a. het Damoclesbeleid, gebiedsverboden, huisverboden, de Wet Bibob, de crisismaatregel in de Wvvgz62 en de Wet aanpak woonoverlast). De werklust die dit voor de OOV-organisatie met zich meebrengt, is fors en groeit. Op casusniveau is steeds ambtelijke scherpte nodig: vanwege gevoeligheden en vanwege rechterlijke toetsing (b.v. toetsing aan het evenredigheidsbeginsel bij bestuursrechtelijke handhaving).
- ⊗ Het Groningse Ommeland krijgt te maken met een (groeierende) categorie inwoners met een optelsom van persoonlijke economische en sociale problemen met veiligheidsconsequenties. Het gaat om een breed werkaanbod, zoals overlast van verwarde personen, verslaving, allerlei woonoverlast en criminaliteit om de eindjes aan elkaar te knopen. Dit vergt inspanningen in samenspel tussen sociaal domein en veiligheidsorganisatie.

⁶¹ Gemeente Westerkwartier beschikt over 1,8 fte voor consultants zorg & veiligheid, ondergebracht bij het sociaal domein. Ze werken samen met OOV-ambtenaren.

- ⊗ Crises, incidenten en piekspanningen - zoals de coronacrisis en thans de opvang van vluchtelingen - zijn gebeurtenissen met een maatschappelijke en emotionele impact. Het vergt bestuurlijke en ambtelijke inspanningen om hier goed mee om te gaan. De aanpak vraagt om voorzichtigheid, zorgvuldigheid én doortastendheid. Dat is een lastige combinatie. Het zijn steeds weer (tijdelijke) topprioriteiten. Crisisbeheersing is een deeltaak van vaak maar één ambtenaar, al dan niet een OOV ambtenaar.

Ad c.) Ondermijningsaanpak: de basis op orde brengen

De aanpak van ondermijning ligt, per gemeente, in handen van een klein aantal OOV-ambtenaren. Daarbij werken ze intern met name samen met (handhavings-)juristen en vergunningverleners. De ondermijningsaanpak vergt een lange tijdshorizon vanwege de schadelijke invloed en structurele aanwezigheid van criminele (drugs) netwerken. En ook vanwege investeringen met crimineel of verdacht geld in panden en bedrijven. Hier dient een duurzame aanpak - gebaseerd op kennis, informatie en ervaring - tegenover te staan (vgl. Noordanus e.a., 2020).

Dit vergt intergemeentelijke integraliteit, dus samenwerking tussen OOV-ambtenaren en andere ambtelijke afdelingen, zoals burgerzaken, sociaal domein, ruimtelijke ordening en economische zaken. De ondermijningsaanpak is inmiddels door burgemeesters geagendeerd, maar respondenten constateren dat de kwantitatieve en specialistische capaciteit van de gemeentelijke uitvoeringsorganisaties knelt. Ondermijning is - uitgedrukt in fte's - niet meer dan een bescheiden deeltaak van één of enkele OOV-ambtenaren. Zie tabel 6.3. De volgende opdrachten worden benoemd:

- ⊗ Het Bibob-beleid is een belangrijk onderdeel van de ondermijningsaanpak, maar er zijn bijna geen Bibob-coördinatoren beschikbaar (wel in Westerkwartier, al is dat dan een onderdeel van de 3,3 fte OOV). Het Bibob-beleid is verouderd, want - met inachtneming van verschillen tussen gemeenten - is de stand van

zaken op hoofdlijnen als volgt: 1.) het Bibob-beleid moet worden geactualiseerd of dit is in gang gezet; 2.) Bibob-toetsing is gericht op vergunningen en op geijkte risicobranches; en 3.) er werd (tot voor kort) of wordt niet of nauwelijks Bibobonderzoek gedaan bij vastgoed- of grondtransacties, bij kamerverhuur of naar zorgaanbieders. Het terughoudende Bibob-beleid heeft niet bijgedragen aan een onderzoekende, zo nodig kritische, houding naar private partijen waarmee een relatie wordt aangegaan. Bijvoorbeeld bij grond- of vastgoedtransacties, projectontwikkeling of zorgcontracten.

- ⊗ In de gemeente Groningen is een werkwijze ontwikkeld, waarbij analyses de basis leggen voor informatie-gestuurde controles. Bijvoorbeeld in de autosector, op een bedrijventerrein of in de horeca. Dit vergt analysecapaciteit en personele ruimte - bij gemeenten en partners, zoals politie, Arbeidsinspectie en/of omgevingsdienst - om de controles voor te bereiden en uit te voeren. En om vervolgens gestalte te geven aan de nasleep. Dit is een manier om grenzen te stellen (handhaving), maar ook om informatie te verzamelen op risicolocaties en/of in risicobranches. Het ligt, aldus respondenten, voor de hand om hierbij bovengemeentelijk samen te werken.
- ⊗ Er worden bestuursrechtelijke sancties opgelegd, zoals waarschuwingen of sluiting van een pand als drugs (handel of productie) wordt aangetroffen. Deze handhaving stoelt niet in elke gemeente op actueel (Damocles)beleid. Ook bestaat niet in elke gemeente een overzicht met alle opgelegde sancties, inclusief de feiten en omstandigheden die daaraan ten grondslag liggen. Toch is dit nuttige en basale (sturings-)informatie.
- ⊗ De aanpak van ondermijning staat op het netvlies van OOV-ambtenaren en is geagendeerd door burgemeesters. Toch staat het - zij het in wisselende mate per gemeente - nog niet in alle scherp op het netvlies van topambtenaren (gemeentesecretarissen en managementteams), colleges of gemeenteraden.

62 De crisismaatregel in de Wvvgz is een beslissing van de burgemeester waarmee verplichte zorg toegepast kan worden.

Dit is in een crisissituatie waarin snel ingegrepen moet worden vanwege onmiddellijk dreigend ernstig nadeel. Een crisismaatregel is maximaal drie werkdagen geldig.

In Midden-Groningen investeert een ambtelijk strateeg in deze interne agendering. Langzaamaan groeit het inzicht dat de ondermijningsaanpak arbeids- en kennisintensief is en dat dit consequenties heeft voor het ambtelijke en bestuurlijke handelen op tal van dossiers. Bijvoorbeeld bij kamerverhuur, projectontwikkeling, subsidieverlening, zorg aan slachtoffers, trajecten voor exdelinquenten, vergunningverlening en

werkprocessen bij het afgeven van zorgindicaties en ID-papieren. OOV-ambtenaren die de ondermijningsaanpak trekken, dienen dus tijd en ruimte te hebben om gestalte te geven aan intern relatiebeheer. Daarvoor is onvoldoende tijd. Binnen de dun bezette OOV-organisaties is namelijk weinig personele ruimte beschikbaar voor de ondermijningsaanpak. Zie de onderstaande tabel.

Tabel 6.3: Beschikbare fte's van veiligheidsspecialisten, beschikbaar voor gemeentelijke ondermijningsaanpak

Schattingen op basis van ingevulde vragenlijst of interview (*)	
Westerkwartier	Deeltaak OOV (ca. 0,2 fte)
Midden-Groningen	Deeltaak van 2 adviseurs Openbare Orde (ca 1,0 fte)
Veendam	Deeltaak OOV (ca. 0,5 fte)
Pekela	Deeltaak OOV (ca. 0,5 fte)
Stadskanaal	Deeltaak van de ene OOV-er (a)
Oldambt	Deeltaak van de ene OOV-er (b)
Westerwolde	Deeltaak van één OOV-er (ca. 0,2 fte) (*)
Eemsdelta	Deeltaak OOV (ca. 0,5 fte) (*)
Het Hogeland	Deeltaak OOV (ca. 0,5 fte) (*)

Noten (a) Steun vergunningverlener; (b) steun programmanager en vergunningverlener.

Overal geldt dat er juridische ondersteuning is bij handhaving.

6.4 Afsluiting

Ondermijning is als (bovengemeentelijk) bestuurlijk vraagstuk geagendeerd door burgemeesters. Dit vergt inspanningen in de komende jaren, onder meer omdat de gemeentelijke OOV-organisaties dun bezet zijn en ook nog eens veel andere tijdrovende taken hebben.

IN ANTWOORD OP DE
ONDERZOEKSVRAGEN

SAM EN VATT ING

7

Inleiding

Dit hoofdstuk beantwoordt de onderzoeksvragen: over de criminele gelegenheidsstructuren (paragraaf 7.1), over de criminele praktijken (paragraaf 7.2) en over de gemeentelijke ondermijningsaanpak (paragraaf 7.3). Tot slot formuleert paragraaf 7.4 aanbevelingen.

7.1

Criminele gelegenheidsstructuren

De optelsom van situationele, sociale en economische factoren resulteert in riante criminele kansen in het Ommeland. Dit komt door het anonieme uitgestrekte gebied, in combinatie met juist een groot aantal risicolocaties, zoals recreatieparken, bedrijventerreinen, agrarische bedrijven, zeehavens en jachthavens. De mogelijkheden voor criminelen om op dit soort locaties min of meer hun gang te gaan, zijn groot omdat de dun bezette overheid (gemeente, justitie, politie en ook bijvoorbeeld de KMar) vaak afwezig is. Hier komt de dubbele grensligging bij (met een landsgrens en een EU-grens), net als de forse economische achterstanden en de diepe afkeer van veel Groningers richting de (Haagse) overheid. Als spiegelbeeld van dit laatste bestaat er redelijk veel (en steeds meer) begrip voor hennepcultuur en drugshandel, mede door het hoge drugsgebruik. Lokale criminele of louche investeerders (b)lijken meer draagvlak te kunnen hebben dan de overheid, omdat zij niet aarzelen, maar leveren (drugs, illegaal werk, illegale sigaretten of woonruimte) of investeren (bijvoorbeeld in vastgoed, bedrijven, horeca of sportclubs). Deze hoofdconclusie is gebaseerd op vijf deelconclusies, namelijk:

1.) Dunbevolkt: anonieme (lint)dorpen en risicolocaties

Groningen is dunbevolkt met enorm veel land- en wateroppervlak. Er zijn - verdeeld over negen gemeenten en meer dan tweehonderd (!) (lint)dorpen - veel afgelegen of gemakkelijk af te schermen (risico)locaties en gebouwen: (goedkope) woningen, schuren en loodsen in het buitengebied, het leven op het water en haventerreinen, bedrijventerreinen en recreatieparken. Het dunbevolkte karakter creëert criminele kansen, want veel misdaad blijft alleen al om fysieke en geografische kenmerken onopgemerkt.

Tegelijkertijd heeft de dunne bevolkingsdichtheid ongunstige effecten op de verdeling van budget en personeel over onder meer politie, justitie, gemeenten en omgevingsdienst. Zie verder deelconclusie 3. Een te 'slanke' overheid dient te handhaven in een omgeving waar dat alleen al om fysieke redenen uitermate lastig is. Zie tabel 7.1.

2.) Fysieke infrastructuur: kansen voor georganiseerde (drugs)criminelen

Groningen is dunbevolkt én telt tegelijkertijd een omvangrijke regionale infrastructuur met massale stromen van goederen en personen. Het Ommeland heeft een lange grens met Duitsland en kent een EU-buitengrens. De zeehavens en de goede ontsluiting over weg, water, spoor en - zij het in mindere mate - door de lucht zijn een sub-infrastructuur die belangrijk is voor de regionale economie. Echter, de criminele (drugs)wereld lift mee en gebruikt deze fysieke infrastructuur, onder meer bij drugshandel en bij import van illegaal vuurwerk en van illegale sigaretten. Het grensverkeer wordt mondjesmaat gecontroleerd bij binnenkomende personen en/of vrachstromen. Uitgaand verkeer wordt nog minder gecontroleerd. Zie tabel 7.1.

Tabel 7.1:

Situationele criminele gelegenheidsstructuren in negen Groningse gemeenten.

Dunbevolkt gebied

- Ruim twee honderd dorpskernen, 350.000 inwoners en 2.700 km² oppervlakte
- Verdeelsleutels zijn sterk gebaseerd op inwonertal en daarom weinig budget en formatie bij regionale kerninstituties: gemeenten, politie en justitie
- Consequentie: afwezige overheid, terughoudendheid van de politie bij controles en aanhoudingen
- Norm van 1 wijkagent op 5.000 inwoners is niet doeltreffend in een uitgestrekt werkgebied met vele lintdorpen
- De negen COA-locaties in het Ommeland vergen veel tijd en capaciteit van gemeenten en politie
- Culturen in dorpen en kernen: zwijgzaamheid, niet melden bij de overheid
- Criminele netwerken profiteren van zwijgzaamheid en van hun locatiekennis

- *Politie-loze gebieden: streken (in het uiteinde van het werkgebied) die in avond en nacht door politie-eenheid worden gemedend, om zo nodig back up te kunnen geven aan collega-agenten in het basisteam*
- *Consequentie: zeer lage pakkans voor criminelen, zeker bij (enige) afscherming, waardoor misdaad loont en misdaadstatistieken heel weinig zeggen over de omvang van deze verschijnselen*
Fysieke infrastructuur: kansen voor georganiseerde (drugs)criminaliteit
- *Een uitgestrekt en anoniem gebied met een optelsom van risicolocaties: bedrijventerreinen, recreatieparken, zeehavens, jachthavens en afgeschermd en goedkoop agrarisch vastgoed*
- *Grensligging*
- *Ontsluiting naar drugsmarkten in Scandinavië en in (het achterland van) Duitsland*
- *Zeehavens: gemakkelijk toegankelijk, slecht beveiligd*
- *Waddenzee: geschikt en benut voor drugssmokkel (cocaïne)*
- *Drugshandel over centrale wegen, ook naar Duitsland (A7, n-wegen), en op spoorlijnen*
- *Twee kleine vliegvelden*
- *Een oververtegenwoordiging van risicobranches in verschillende gemeenten, o.a. de autosector, horeca en het goederenvervoer*
- *Goedkoop of betaalbaar vastgoed*

3.) De ongeloofwaardige en afwezige overheid

Het Groningse Ommeland kampt met een waardenconflict. De Haagse overheid is in de ogen van veel Groningers ongeloofwaardig. De overheid draait bij het oplossen van verschillende acute problemen, zoals aardbevingsschade door gaswinning, de bestaansonzekerheid van boeren en hoge energieprijzen. Veel gezinnen betalen, vanwege slechte isolatie van eenvoudige woningen of grote boerderijen, op de koop toe in relatieve en/of absolute termen een hoge prijs voor het gas. Het diepgewortelde gevoel is dat het Groningse platteland het nakijken heeft. De overheid faalt op belangrijke dossiers en is afwezig. Het maakt Groningers woedend of, en dat is waarschijnlijk erger, onverschillig. Er is structureel te weinig politie- en justitiecapaciteit om in zo'n uitgestrekt gebied de (rechts)orde te handhaven: met talrijke risicolocaties (zie deelconclusie 2) en negen

COA-locaties. De politie is op het platteland geen basisvoorziening, maar een schaarse dienst, zeker als het aankomt op lokale opsporing. De afwezigheid van de overheid resteert in leegte. Daarvan wordt geprofiteerd met onder meer hennepsteelt en met criminele of louche (dit onderscheid valt lastig te maken) investeringen in bedrijven, vastgoed of sportclubs. De verafschuwde overheid vraagt geduld, diploma's, prestaties en volharding. Terwijl de onderwereld lage drempels heeft en meteen voorziet in behoeften. Bijvoorbeeld criminele inkomsten of woonruimte.

4.) Sociaaleconomische achterstanden, uitzichtloosheid en drugsgebruik

Relatief veel Groningse gezinnen kampen met armoede en uitzichtloosheid, niet zelden generatie op generatie. Armoede gaat vaak gepaard met problemen, zoals schulden, criminaliteit en een slechtere gezondheid. In een periode van ongeveer vijf jaar is daar volgens respondenten een sterke toename van het (hard)drugsgebruik bijgekomen. Dat is een interessante markt voor drugscriminelen. Los van een mogelijke verergering van gezondheidsrisico's, verstoort drugsgebruik - zeker als dit gebeurt tot in de late uren - het leef-, werk- en studieritme. Daardoor raken kwetsbare personen en gezinnen verder achterop. Er bestaat een gevoel van uitzichtloosheid. Eer heerst onverschilligheid omtrent overheidsregels: normatieve drempels om te profiteren van misdaad(geld) brokkelen af. Dat maakt het voor criminele netwerken gemakkelijker om jongeren en volwassenen te rekruteren.

5.) Volop risicobranches

Het Ommeland telt gemeenten met relatief veel risicobranches: sectoren met vaak lage drempels en die zich lenen voor bijvoorbeeld witwassen of voor het faciliteren van (drugs)criminaliteit.⁶³ Registraties wijzen op oververtegenwoordiging van de autosector (o.a. in Pekela, Stadskanaal en Veendam); horeca (o.a. in Oldambt, Appingedam en Het Hogeland) en de vastgoedsector. Veendam, Appingedam, Delfzijl, Oldambt, Stadskanaal en Pekela tellen relatief veel vastgoedeigenaren met meer dan vijf verblijfsobjecten, al ligt het vastgoedbezit niet op zo'n (erg) hoog niveau als in de gemeente Groningen. Het Ommeland herbergt (relatief) veel goederenvervoerders. Dit past bij de grensligging en havenfunctie, al resulteert het ook in smokkelkansen.

7.2

Criminele praktijken

De Groningse top-3 wat betreft ondermijning is in de stad hetzelfde als in het Ommeland, namelijk hennepsteelt, drugshandel en misstanden met vastgoed. De criminele wereld lijkt te worden gedomineerd door flexibele netwerkjes rondom enkele sleutelfiguren. De sleutelfiguren waarom het gaat, of lijkt te gaan, worden in interviews getypeerd als een soort lokale helden die de overheid uitdagen. Verschillende sleutelfiguren zijn of lijken actief in de onder- en/of bovenwereld. Binnen netwerken wordt hennepsteelt gecombineerd met bedrijven in risicobranches, zoals horeca, autobedrijven, vastgoedactiviteiten of makelaardij.

De hennepsteelt is al sinds de jaren tachtig een belangrijk fenomeen - zowel in stedelijke kernen als op het platteland - dat veel geld oplevert voor organiserende criminelen. Dergelijke netwerken leiden een leven met raakvlakken met dat in de tv-serie *Hollands Hoop*. In de anonimiteit van een dunbevolkt gebied, waar de verafschuwde overheid (bepaald) niet snel wordt getipt over hennepsteelt, blijven hennepkwekerijen lang of helemaal verstoep. Het Ommeland is voor hennepcriminelen aantrekkelijker dan de stad. Een (verborgen) henneplocatie is doorgaans al lang en breed een winstpakket tegen de tijd dat deze mogelijk wordt ontdekt. En dan nóg blijft de organiserende laag vrijwel altijd buiten schot (vgl. Van Wijk en Lenders, 2018). Eén oogst van een kwekerij met bijvoorbeeld 2.000 hennepplanten (de plantage in Foxhol telde 6.000 planten) levert naar schatting per oogst al ongeveer 0,23 miljoen op. Er worden overigens ook eenvoudige kwekerijen opgezet, namelijk in woningen van katvangers die de klappen opvangen bij ontdekking.

De hennepsteelt ligt verankerd in sociale structuren, met daarbinnen de kennis om plantages te bouwen en te onderhouden. Die know how is door de decennia heen opgebouwd en gekoesterd. Hennepsteelt was en is een criminele succesformule. Er is niet zoveel criminele motivatie om de stap te zetten naar de productie van synthetische drugs. Voor zover dat wordt aangetroffen in Groningen, lijkt dit te worden aangestuurd door criminelen van buitenaf, al zijn er enkele casus met betrokkenheid van Groningse criminelen.

Hoe het ook zij, hennepsteelt levert veel contant geld op en dit vindt - linksom of rechtsom - vaak zijn weg in de regionale (informele) economie.

Softdrugsproductie is daarmee - ook door wat al met al bekend is over de omvang - in het Ommeland beduidend meer ondermijnend dan drugslabs (harddrugs).

De drugshandel ligt op een hoog niveau. Alle populaire drugs worden betrouwbaar bezorgd door mobiele dealers. Er zijn dealers actief in en rondom onder meer horeca en onderwijsinstellingen. Het hoge en toegenomen drugsgebruik is een stimulans voor de drugshandel. Het omgekeerde is ook waar, want de makkelijk bereikbare en alom aanwezige handelaren wakkeren het drugsgebruik aan. Registraties (Zicht op Ondermijning) en straatinformatie wijzen op Appingedam, Veendam, Pekela, Delfzijl, Het Hogeland en Stadskanaal als (voormalige) gemeenten waar de drugshandel (erg) dichtbij komt voor jongeren. Jongeren worden - niet alleen hier, ook in de andere gemeenten - geworven als klant of ze worden gerekruteerd en gaan aan de slag met eenvoudige criminele activiteiten.

Het Ommeland is uitgestrekt en telt veel mobiele drugshandel. Die handel blijft niet beperkt tot (de interne markt) van de regio, want dealers worden door het hele land gesignaleerd en er worden deals gesloten met Duitse klanten (ook in de tussenhandel). Voor de drugshandel worden de A7 en n-wegen benut. Deals worden onder meer gesloten op parkeerplaatsen in de buurt van deze wegen. Met vrachtwagens worden drugs het land uit gesmokkeld. De (drie) spoorlijnen - twee in Noord-Groningen en de lijn door Oost-Groningen, naar Duitsland - worden gebruikt voor drugshandel. Deals worden gesloten op en rondom stations en tijdens korte ritjes in de trein. Er zijn ook drugspakketten verstoep in de trein, achter schotten in de toiletten, die er in Duitsland worden uitgehaald als de trein is verlaten en geparkeerd. Het is niet bekend of dit actueel is. Investerings in (goedkoop) vastgoed veroorzaken schadelijke effecten. Particuliere eigenaren beschikken in de gemeente Groningen over (aanzienlijk) grotere vastgoedportefeuilles dan (die) daarbuiten.

63 Het kan gaan om actieve of passieve facilitering. Bij passieve facilitering weet het bedrijf (b.v. bij vastgoedverhuur of wegvervoer) niet van de misdaad, al wordt de dienst gebruikt door criminelen.

Wel is een categorie pandbazen actief in stad én Ommeland. De verhuur in het Ommeland is niet gericht op studenten, maar vooral op kwetsbare personen.

Namelijk arbeidsmigranten, personen die kampen met sociaaleconomische problemen en kansarme migranten vanuit de Nederlandse Antillen. In het Ommeland wordt niet alleen geïnvesteerd in woningen, maar ook in vakantieparken of campings. Op winst gerichte vastgoedeigenaren investeren nauwelijks in het vastgoed, terwijl de huur wordt gemaximaliseerd. Voorts valt op dat eigenaren geregeld vastgoed laten “verkrotten”.

De typologie van vastgoedeigenaren annex huisjesmelkers in het rapport ‘Groningse praktijken’ (Van der Torre en Tops, 2022) is bruikbaar in het Ommeland:

- ⊗ Opportunistische vastgoedeigenaren die de georganiseerde criminaliteit op afstand houden, al begaan ze wel overtredingen (b.v. brandonveiligheid). *Over het Ommeland:* In het Ommeland gelden veel minder regels omtrent kamerverhuur en worden minder controles uitgevoerd dan in de gemeente Groningen, waardoor langer onduidelijk is of regels worden overtreden. De kans op misstanden is daardoor in het Ommeland toegenomen.
- ⊗ Ondernemers die de stap lijken te hebben gezet van de onderwereld naar de legale vastgoedmarkt. *Over het Ommeland:* Respondenten en registraties (Zicht op ondermijning) wijzen op lokale (familie) netwerken met (op beperkte schaal) vastgoed.
- ⊗ Ondernemers die bij forse financieringen geld lenen (of op de één of andere manier verkrijgen) van vermogende (rechts)personen. *Over het Ommeland:* Respondenten wijzen op vastgoedinvesteringen, waarover wordt gezegd dat dit is gebaseerd op (witgewassen) misdaadgeld dat afkomstig is uit Zuid-Nederland. Dit valt voor ons niet te controleren.
- ⊗ Vastgoedeigenaren die deel uitmaken van lokale netwerkjes met daarbinnen criminele praktijken.

Opmerking wat betreft het Ommeland:

Het gaat om vastgoedeigenaren met (aanzienlijk) minder bezit dan een categorie pandbazen in de gemeente Groningen, maar in het lokale ‘kluitjesvoetbal’ van investerende (rechts)personen vervaagt het onderscheid tussen onder- en bovenwereld.

Naast de top-3 worden nog twee belangrijke fenomenen benoemd door respondenten. In de eerste plaats digitale criminaliteit. Dit is één van de misdaadmarkten waarop jongeren en jongvolwassenen actief zijn, mogelijk in combinatie met drugscriminaliteit. De ene keer is drugscriminaliteit de entree tot de criminele wereld, al kan dit net zo goed digitale criminaliteit zijn. Digitale criminaliteit is ingebed in parallelle culturen, waarin het verdienen van (snel) misdaadgeld een doel op zich is.

Geweldgebruik en crimineel opportunisme lijken op gespannen voet te staan met de know how die is vereist om digitaal slachtoffers te maken. Toch gaat dit samen, want op het darkweb kunnen digitale tools worden gekocht, waardoor digitale criminaliteit eenvoudiger is dan het lijkt. Bovendien vertellen criminelen elkaar hoe het werkt, waardoor het een vertrouwd delict is geworden.

In de tweede plaats misstanden die raakvlakken hebben met mensenhandel. In strafrechtelijke zin vergt mensenhandel bewijs van dwang, maar personen die in een afhankelijkheidsrelatie verkeren, leggen bepaald niet snel een verklaring af. Naast het strafrecht bestaat een lekenperspectief op uitbuiting: personen staan onder druk en verkeren vanwege misstanden in een penibele situatie. Jongeren, vluchtelingen, arbeidsmigranten en kwetsbare Antillianen worden onder druk gezet. Dat resulteert onder meer in: eenvoudige drugshandel en geldezelpraktijken (misdaadgeld op een rekening laten storten); ronselpraktijken onder (voormalige) AZC-bewoners, onder meer om tegen een (erg) laag loon te werken; arbeidsmigranten die (te?) veel betalen voor sobere woonruimte; en kwetsbare Antilliaanse mensen die een schuld opbouwen en dit - in een knelsituatie - terugverdienen met illegale activiteiten (drugs, prostitutie).

Naast de bovengenoemde fenomenen komen de volgende verschijnselen in beeld:

- ⊙ **Zorgfraude.** In het Ommeland wonen veel kwetsbare personen en gezinnen. De reële behoefte aan zorg is fors en dat biedt kansen voor frauderende zorgaanbieders. Kwetsbare diensten zijn onder meer huishoudelijke hulp, ambulante zorg, dagbesteding, beschermd wonen en zogenoemde zorgboerderijen.

Respondenten wijzen op verschillende signalen van zorgfraude, waarbij in enkele gevallen het vermoeden bestaat dat dit (binnen een netwerk) wordt gecombineerd met drugscriminaliteit. Toch is zorgfraude in hoge mate een blinde vlek. Het RIEC Noord-Nederland voert een fenomeenstudie uit naar zorgfraude.

- ⊙ **Illegaal vuurwerk.** Er bestaat in Groningen een aanzienlijke markt voor illegale vuurwerkhandel. Er kan vlakbij worden ingekocht, namelijk (net over de grens) in Duitsland. Op de illegale vuurwerkmarkt opereren georganiseerde criminelen (grote partijen, vervoer en opslag) en criminele profiteurs (op en neer rijden en losse verkoop via sociale media en in kleine kring).

- ⊙ **Milieucriminaliteit.** Het betreft dumpingen van drugsafval, misstanden in de afvalsector, asbestcriminaliteit en mestfraude. Het blenden van stookolie ligt voor de hand, omdat varen op goedkope (vervulde) olie - met de hoge energieprijzen - veel geld bespaart.

- ⊙ **Deeltijd-criminaliteit.** Respondenten wijzen op wat we deeltijd-criminaliteit noemen. Het betreft personen die een reguliere (deeltijd)baan hebben, maar hun inkomen opschroeven met min of meer systematische fraude of strafbare feiten. Omdat 'Den Haag' het gewone (plattelands)leven onbetaalbaar of onmogelijk maakt, wordt dat gezien als acceptabel of noodzakelijk.

7.3

De bestuurlijke aanpak: een wereld te winnen!?

De gemeentelijke of bestuurlijke aanpak van ondermijning in het Ommeland bevindt zich op een kantelpunt. Tot voor kort ging er weinig aandacht uit naar 'veiligheid' en, daarbinnen, nog minder naar ondermijning. Er werden weinig middelen (personeel en budget) beschikbaar gesteld voor openbare orde en veiligheid. OOV-ambtenaren moesten (en moeten) ondermijning er maar bij zien

te doen, als neventaak. Thans is er in elk geval prioriteit voor ondermijning. Althans onder burgemeesters en in veiligheidsplannen die zijn of worden opgesteld. Dit komt mede door het besef dat de georganiseerde criminaliteit zich niet aan stads- of provinciegrenzen houdt en daarmee een vraagstuk is in het Ommeland. Het betreft in hoge mate een papieren prioriteit, want nog steeds is ondermijning een neventaak van - per gemeente - één of enkele OOV-ambtenaren. Die ambtenaren zijn nota bene actief op het (qua taken en zwaarte) uitdijende gemeentelijke veiligheidsdossier.

Burgemeesters en hun belangrijkste veiligheidsambtenaren constateren dat intergemeentelijke samenwerking in de provincie Groningen noodzakelijk is. Als reactie op de grensoverschrijdende georganiseerde misdaad en omdat samenwerking schaalvoordelen op kan leveren. Er zijn inmiddels bestuurlijke trekkers van de provincie-brede aanpak van ondermijning, namelijk de burgemeesters van Groningen en van Stadskanaal. De burgemeesters voeren overleg en tijdens het veldwerk voor deze studie (de tweede helft van 2022) is een ondermijningsoverleg opgestart tussen OOV-ambtenaren (belast met ondermijning) van de tien Groningse gemeenten. De prioritering en aanpak van de gemeentelijke aanpak van ondermijning lopen vandaag de dag tegen knellende grenzen aan. Het betreft:

- ⊙ In een enorm uitgestrekt gebied (ruim 350.000 inwoners, meer dan tweehonderd kernen en een gigantisch oppervlakte) zijn er weinig OOV-ambtenaren: 23 fte in de negen gemeenten. Midden-Groningen telt 5 fte. In de andere gemeenten loopt de OOV-capaciteit uiteen van één fte (Stadskanaal) tot 3,3 fte (Westerkwartier). Deze capaciteit schiet tekort, zelfs voor de OOV-taken, exclusief de ondermijningsaanpak. Terwijl ondermijning is geprioriteerd. Veiligheid is in het Ommeland (nog) geen sleutelfunctie, maar een kwestie die leunt op schouders van overvraagde sleutelfiguren.

- ⊙ De negen Groningse Ommeland-gemeenten tellen bij elkaar bijna 30 geüniformeerde BOA's.⁶⁴ De BOA-capaciteit is pover: in absolute aantallen en in zes gemeenten ook ten opzichte van een groot landoppervlakte van (véél) meer dan 200 vierkante kilometer.

64 Stagiaires en tijdelijke uitbreiding niet meegeteld.

Geen enkele gemeente telt meer dan vijf vaste BOA's. Dit levert grote problemen op bij inroostering (vaak werken in koppels, ook in de avond en/of in het weekend) en bij verdeling van de inzet over meldingen, gebiedsgerichte taken of taakspecialisaties. BOA-specialisatie ten behoeve van de ondermijningsaanpak is niet mogelijk.

- ⊙ OOV-ambtenaren krijgen - los van ondermijning - te maken met een driedubbele groei van de veiligheidsproblematiek: taakverschuiving van politie naar gemeenten; meer veiligheidstaken voor burgemeesters en OOV-ambtenaren (o.a. het Damoclesbeleid, gebiedsverboden, de crisismaatregel in de Wvvgz, en de wet aanpak woonoverlast); en complexere veiligheidsproblematiek (b.v. zwaardere rechterlijke toetsing van bestuursrechtelijke handhaving en lastige dossiers van verwarde personen). Hier komen dan nog crises bij (corona en boerenprotesten), plus de orde vraagstukken rondom AZC-locaties en de opvang van vluchtelingen uit de Oekraïne. De consequentie is dat OOV-ambtenaren structureel worden overvraagd. Incidenten en crises krijgen noodgedwongen steeds weer voorrang boven beleidsmatige opdrachten.
- ⊙ Het Bibob-beleid is verouderd (voornamelijk toetsing in klassieke risicobranches) en er zijn bijna geen Bibob-coördinatoren (wel in Westerkwartier, al is dat dan een onderdeel van de 3,3 fte OOV). Daardoor is de beleidsontwikkeling (lang) achterwege gebleven en is er weinig tijd of ruimte voor relatiebeheer met betrokken afdelingen, zoals ruimtelijke ordening of vastgoed. Het Bibob-beleid is onvoldoende benut om een ambtelijke en bestuurlijke stijl in te voeren waarbij kritisch wordt bezien met wie de gemeente een relatie aangaat.
- ⊙ Ondermijning is thans - uitgedrukt in fte's, als specialisme binnen de OOV-functie - niet meer dan een bescheiden deeltaak (maximaal 0,5 fte per gemeente) van één of enkele OOVambtenaren. De ondermijningsaanpak is weliswaar geagendeerd en in plannen geprioriteerd, maar de uitvoeringscapaciteit is ontoereikend.

- ⊙ De ondermijningsaanpak is geagendeerd door burgemeesters, maar het staat nog niet (in alle scherpste) op het netvlies van topambtenaren (gemeentesecretarissen en managementteams), colleges of gemeenteraden. Toch is de gemeentelijke ondermijningsaanpak arbeids- en kennisintensief en heeft het consequenties voor (de werkprocessen van) tal van ambtelijke afdelingen. Bijvoorbeeld bij kamerverhuur, projectontwikkeling, subsidieverlening, zorg aan slachtoffers, trajecten voor exdelinquenten, vergunningverlening en werkprocessen bij het afgeven van zorgindicaties en ID-papieren.

7.4

Aanbevelingen

Deze slotparagraaf formuleert één centrale boodschap, want kwantitatieve en kwalitatieve personele uitbreiding is noodzakelijk: ten behoeve van de gemeentelijke OOV-functie en specifiek voor de ondermijningsaanpak. De precieze bestuurlijke ambities bij de aanpak van ondermijning en de concrete uitwerking daarvan is niet aan ons. Op hoofdlijnen raden we wel het volgende aan:

- 1) Meer ambtelijke OOV-capaciteit per gemeente, betaald vanuit de eigen begroting. Een kleine investering, en wat meer personele armslag, heeft al pure meerwaarde. Dat is wezenlijk anders dan op het sociale of fysieke domein van de gemeente, want daar maakt 1 of 2 fte extra niet zoveel uit. Voor de OOV-organisatie is het al een wereld van verschil. OOVambtenaren worden chronisch overvraagd en de organisatorische kwetsbaarheid bij vertrek of verlof is te groot. Er bestaat behoefte aan OOV-teams met daarin professionals met complementaire kennis en vaardigheden. Deze uitbreiding is nodig om in elke gemeente specialistische capaciteit vrij te maken voor de ondermijningsaanpak. Eén fte extra per gemeente is daartoe minimaal nodig, mede omdat structureel moet worden voorzien in coördinatie van Bibob-toetsing en in interne samenwerking met de harde sector (vanwege het vastgoeddossier) en met het sociaal domein (vanwege jonge aanwas en slachtofferschap).

2) Er is méér nodig dan extra middelen vanuit de gemeentebegroting ten behoeve van enige extra OOV-capaciteit. Ook de gemeentelijke capaciteit van BOA's, van handhavingsjuristen en op het snijvlak van zorg en veiligheid vergt uitbreiding: op het brede taakveld en voor specialistische inzet bij de ondermijningsaanpak. Het is verstandig om dit uit te werken ten behoeve van een Rijkssubsidie, bijvoorbeeld een regiodeal. Temeer omdat: a.) politie en justitie dun bezet zijn en blijven in de komende tien jaren; en b.) veel huidige veiligheidsproblemen mede te danken zijn aan Haagse verdeelsleutels (te sterk gebaseerd op het inwonertal) of Haagse beleidsdossiers, zoals de aardbevingsschede, de hoge energieprijzen, de bestaansonzekerheid onder boeren en de grote drukte en reeks incidenten op de COA-locaties. De situatie in het Groningse Ommeland is in verschillende opzichten ernstiger dan in kwetsbare stadswijken, zoals beschreven in 'Preventie met Gezag' (Noordanus e.a., 2021). Immers, de overheid is vaak afwezig en criminelen vullen dit gat. In kwetsbare stadswijken is er een probleem met criminelen. In het Ommeland is er daarnaast een (urgent) probleem met de overheid, want die is simpelweg te vaak afwezig, ook als het gaat om elementaire veiligheid en handhaving. Dat kan een overheid zich niet veroorloven.

3) Samenwerking op Groningse schaal is verstandig. Start inderdaad met de twee voorgenomen beleidslijnen, namelijk Bibob-beleid en analyse-gestuurde controles. Overweeg om hiertoe (wederom buiten de gemeentebegroting om gefinancierd) op Gronings niveau ambtelijke capaciteit in te zetten. Bijvoorbeeld een projectleider ondermijning of een klein projectbureau. Wij werken dit niet in detail uit, maar een aanjaagfunctie is nodig. Met het geleende gezag van de burgemeesters van Groningen en Stadskanaal en met gebruikmaking van de RIEC-structuren. Uiteraard onverlet de bevoegdheden van de gemeenteraden. De provincie Groningen kan hierbij, net als in sommige andere provincies, een ondersteunende rol spelen.

Literatuurlijst

Algemene Rekenkamer (2022). Een zorgelijk gebrek aan daadkracht. Onderzoek naar de effectiviteit van zorgfraudebestrijding. Den Haag.

Algemene Rekenkamer (2021). *Handhaven in het duister. De aanpak van milieucriminaliteit en overtredingen, deel 2*. Den Haag.

Beukeveld, A. (2021). *Geen gouden (afval)bergen. Een fenomeenonderzoek naar gesignaleerde afvalcriminaliteit in Noord-Nederland*. Masterscriptie: Universiteit Leiden.

Boerman, F., Grapendaal, M., Nieuwenhuis, F. & Stoffers, E. (2017). *Nationaal Dreigingsbeeld 2017. Georganiseerde criminaliteit*. Driebergen: Dienst Landelijke Informatieorganisatie.

Essen, B. van (2014). *Illegale handel in professioneel vuurwerk. Een onderzoek naar de logistieke keten, modus operandi, afscherming en verwevenheid binnen de illegale vuurwerkhandel*. Masterscriptie. Apeldoorn: Politieacademie.

Fijnaut e.a., 1996 Fijnaut, C., Bovenkerk, F., Bruinsma, G. & Bunt, H. van de (1996). *Inzake opsporing: Enquêteopsporingsmethoden*, Bijlage VII: Eindrapport georganiseerde misdaad in Nederland. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Financial Intelligence Unit Nederland, *Jaaroverzicht FIU-Nederland 2020*, Zoetermeer, juni 2021.

Functioneel Parket Afpakken (2016). *Wederrechtelijk verkregen voordeel hennepkwekerij bij binnenteelt onder kunstlicht*. Functioneel Parket.

Informatie Knooppunt Zorgfraude (2020). *Verwevenheid zorg en criminaliteit*. Utrecht. KWR (2022). *Rioolwateranalyse van drugsgebruik in de gemeente Groningen. Rioolwater, spiegel van de samenleving*. Nieuwegein.

Mehlbaum, S., van den Akker, K., Verweij, A., & Wester, A. (2021). *Zuiver op de graat? Over de betrokkenheid van de visserij bij maritieme drugsmokkel*. Utrecht: Sdu (Politie & Wetenschap).

Noordanus, P., Tops, P. & Torre, E.J. van der (2020). *Een Pact voor de Rechtsstaat. Een sterke terugdringing van drugscriminaliteit in tien jaar*. Den Haag: Aanjaagteam Ondermijning.

Noordanus, P., Torre, E.J. van der, Tops, P.W. & Kester, J. (2021). *Preventie met Gezag. Een strategie voor weerbare wijken*. Den Haag: Aanjaagteam Ondermijning.

Spapens, T., Bruinsma, M.Y., Jong, J. de & Hout, L. van (2013). *Onrechtmatig verwerken en mengen van olieproducten als vormen van Milieu-criminaliteit*. Den Haag: Boom-Criminologie.

Stichting Maatschappij en Veiligheid (2022). *Jong ontspoord in het drugsmilieu. En wat wij daar als samenleving tegenover moeten zetten*. Den Haag.

Struiksma e.a. (2020 Struiksma, N. Boxum, C., Hollenberg, S.J. & Woestenburg, N.O.M. (2020). *Zoektocht naar georganiseerde criminaliteit in de Noordelijke zeehavens. Onderwereld boven water?* Utrecht: Sdu (Politie & Wetenschap).

Tops e.a., 2017). Tops, P.W., Os, P. van & Torre, E. van der (2017). *Sleuren en sturen in 2017: de ontwikkeling van de relatie tussen de politie en het lokaal bestuur*.

Tops e.a. 2018 Tops, P., Valkenhoef, J. van, Torre, E.J. van der, & Spijk, L. van (2018). *Waar een klein land groot in kan zijn, Nederland en synthetische drugs in de afgelopen vijftig jaar*. Den Haag: Boom-Criminologie.

Torre, E.J. van der & Valkenhoef, J.M. van (2017). *De lokale betekenis van basisteams. Over het werk van geüniformeerde agenten en het gebrek aan rechercheurs*. Apeldoorn: Politieacademie.

Torre, E.J. van der, Valkenhoef, J. van, Esman, C. Greven, H. (2017). *Veiligheid bij jaarwisselingen*. Apeldoorn: Politieacademie.

Torre, E.J. van der, & Heijkoop, M. M. (2020). *Zorgfraude. Een wereld te winnen*. Rotterdam: LokaleZaken.

Torre, E.J. van der & Spoorendonk, J. (2020). *Recreatieparken: ondermijning Vooruitgang en nieuwe (corona)risico's, ook in het midden- en topsegment*. Rotterdam / 's-Hertogenbosch: LokaleZaken / Provincie Noord-Brabant.

Torre, E.J. van der, Wijk, A. van & Heijkoop, M. (2021). *Mainport in de tweede linie. Over sierteelt en ondermijning (Programma Weerbare Sierteeltsector)*, Rotterdam: LokaleZaken.

Torre, E.J. van der (2022). *Van pionieren naar structureren. Over de gemeentelijke aanpak van zorgfraude*. Rotterdam: LokaleZaken (i.o.v. VNG Naleving)

Vermeulen, I., Leest, W., van der & Dirksen, V. (2018). *De doorvoer van cocaïne via Nederland. Distributielijnen en doorvoermethoden*. Driebergen: Dienst Landelijke Informatieorganisatie.

Wiegant, B.(2017). *Vanaf de zijlijn bekeken. Commissarissen van de Koning over de Politiewet 2012*. Lelystad: provincie Flevoland.

Wijk, A., & Lenders, A. (2018). *Betonrot. Een kwalitatief onderzoek naar het fenomeen ondermijnende criminaliteit in Brabant-Zeeland, de effecten van en richting voor de overheidsaanpak*. Arnhem: Bekereeks.

Wijk A. van, Torre.E.J. van der, e.a., Barneveld, G. van & Wolsink, J. (2020). *Ondermijning op en rond luchthaven Schiphol*. Bekereeks, Arnhem: Bekereeks.

Media

In de voetnoten wordt verwezen naar bronnen in de media en op het internet

Bijlage 1 Drugslocaties

Tabel: Overzicht van locaties met drugsproductie wat betreft synthetische drugs, GHB of een cocaïnewaterij in de eenheid Noord-Nederland, uitgesplitst naar Groningen, Friesland en Drenthe, in de periode van 2017 tot en met de eerste helft van 2021.

Provincie Groningen	Synthetische drugs	6
	waarvan methamfetamine	1
	GHB	-
	Cocaïne-wasserij	-
Provincie Friesland	Synthetische drugs	12
	waarvan methamfetamine	2
	GHB	-
	Cocaïne-wasserij	-
Provincie Drenthe	Synthetische drugs	19
	waarvan methamfetamine	3
	GHB	3
	Cocaïne-wasserij	1

Bron: politie-eenheid Noord-Nederland.

Colofon

Dit rapport is uitgevoerd op verzoek van de Groningse burgemeesters. Het is opgesteld door dr. Edward van der Torre, prof. dr. Pieter Tops, dr. Menno van Duin en mr. Titia Jongepier MSc. Het rapport kan worden gedownload via www.lokalezaken.com.